

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 26

ANDRA KAMMAREN

1962

29 maj—21 juni

Debatter m. m.

Tisdagen den 29 maj

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Mattsson ang. försäljningen av allmänna arvsfonden tillhöriga fastigheter	3
herr Hagnell ang. försäljningen av svenska företag till utlandet ..	5
Svar på fråga av herr Nilsson i Gävle ang. resultatet av viss prisundersökning	20
Svar på interpellation av herr Nilsson i Tvärålund ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningsvaga områdena	21
Svar på fråga av fröken Wetterström ang. anordnande av deltidskurser i vävning	29
Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	30
Ändring i arbetarskyddslagen	32
Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.	46
Riksdagsbiblioteket: Avlöningar	76
Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län	78
Interpellation av herr Elmwall ang. inkomst- och kostnadsutvecklingen inom jordbruket, m. m.	87
Inför vårsessionens avslutning	92

Onsdagen den 30 maj

Svar på interpellationer av:	
herr Andersson i Storfors ang. undersökning av vissa karameller innehållande alkohol	93
herr Nilsson i Tvärålund ang. begränsning av tobaksreklamen ..	94
herr Holmberg ang. LKAB:s medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen	95
herr Alemyr ang. cancerforskningens ekonomiska resurser	98

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 29 maj

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 154, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	30
— nr 155, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62	32
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 57, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. Ortsavdragen vid beskattningen samt de vid taxering till statlig inkomstskatt gällande skatteskalorna . .	32
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 31, ang. ändring i arbetarskyddslagen	32
— memorial nr 32, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	46
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.	46
— memorial nr 23, ang. departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom	46
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 150, om avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden	46
— nr 151, om anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar . .	46
— nr 152, ang. statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.	46
— nr 153, ang. vissa tjänster vid kommunikationsverken	75
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 30, ang. ändringar i tjänste- och personalförteckningarna för riksbanken	75
— nr 31, ang. ändringar i tjänste- och personalförteckningarna för vissa riksdagens verk, m. m.	75
— nr 32, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	75
<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 41, ang. uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden	78
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län	78
— memorial nr 36, ang. uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden	87
<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 24, ang. uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden	87
— utlåtande nr 27, ang. försäljning av viss häradsjord, m. m. . . .	87
<i>Särskilda utskottets</i> memorial nr 8, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande 16 § förslaget till skollag	87
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 156, ang. statsregleringen	87

Tisdagen den 29 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 23 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. försäljningen av allmänna arvsfonden tillhöriga fastigheter

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Mattsson har frågat statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet om han hade för avsikt att vidtaga åtgärder i syfte att få till stånd en sådan utformning av bestämmelserna om försäljning av jordbruksfastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden, att de jordpolitiska synpunkterna kan garanteras beaktande i sammanhanget på bättre sätt än som för närvarande sker.

Med anledning av frågan, som överlämnats till mig för besvarande, får jag anföra följande.

Herr Mattsson har i sin interpellation återgivit de bestämmelser som gäller vid försäljning av jordbruksfastigheter som tillfallit allmänna arvsfonden. Av dessa bestämmelser framgår, att vederbörande lantbruksnämnd alltid skall höras innan en sådan fastighet försäljes samt att försäljningsärende, där lantbruksnämnd och länsstyrelse icke är ense, skall hänskjutas till Kungl. Maj:ts avgörande. Jag vill vidare erinra om att jag den 8 maj i år vid besvarande av en enkel fråga i denna kammare uttalade, att vid handläggning inom Kungl. Maj:ts kansli av fråga rörande försäljning av arvsfondens jordbruksfastigheter beaktas alla på försäljningsfrågan

inverkande omständigheter, vilket i och för sig innebär, att högsta föreliggande anbud icke nödvändigtvis behöver antagas. Enligt min mening föreligger därför redan nu tillräckliga garantier för att de jordpolitiska synpunkterna skall tillförsäkras behörigt inflytande vid avgörandet av dessa ärenden.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat den framställda interpellationen.

Vidare anförde:

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! För det svar som jag har erhållit på min interpellation ber jag att få tacka finansministern.

Som framgår av svaret hade jag ställt frågan till jordbruksministern, vilket berodde på att jag var intresserad av att få veta om *han* hade för avsikt att ta några initiativ för att ändra gällande bestämmelser rörande försäljning av jordbruksfastighet som tillfallit allmänna arvsfonden. När jordbruksministern nu har överlämnat ärendet till finansministern, kan man väl dra den slutsatsen att jordbruksministern inte har för avsikt att ta några initiativ, och enligt finansministern finns det redan nu tillräckliga garantier för att de jordbrukspolitiska synpunkterna skall få ett behörigt inflytande.

Finansministern hänvisar till att lantbruksnämnden skall höras innan försäljning sker och att lantbruksnämnden verkställer värdering och lämnar förslag på den som kan anses vara den lämpligaste att försälja fastigheten till.

Men olika intressen gör sig givetvis gällande när en jordbruksfastighet som tillfallit allmänna arvsfonden skall för-

Svar på interpellation ang. försäljningen av allmänna arvsfonden tillhöriga fastigheter

säljas. Enligt bestämmelserna skall länsstyrelsen se till att köpeskillingen blir så fördelaktig för allmänna arvsfonden som möjligt. Det kan betyda att fastigheten kommer att förvärfvas av en kapitalstark person, som har för avsikt att nyttja fastigheten som exklusivt fritidsområde, därför att denne vill och kan betala mycket mer än t. ex. grannen, som är intresserad av att förvärva fastigheten för att driva jordbruk.

Enligt min mening vore det lämpligare om lantbruksnämnden hade hand om försäljningen av dylika fastigheter. Då skulle dessa försäljningar kunna inlemmas i den strukturrationalisering som lantbruksnämnden har planerat. Tjänstemännen hos lantbruksnämnden gör värderingen på tjänstemannaansvar och är vana vid sådant arbete. Lantbruksnämndens ledamöter är också vana vid att ta ställning till frågor som gäller strukturrationalisering. De har lättare att bedöma dessa frågor än vad länsstyrelsen har.

Jag är givetvis tillfredsställd över att det i den nuvarande situationen inte behöver vara den högstbjudande som skall få köpa fastigheten och att gällande bestämmelser innebär att man skall ta hänsyn också till vad som är erforderligt för strukturrationaliseringen. Men jag vet inte om detta har meddelats länsstyrelserna så att de verkligen känner sig förpliktigade att ta de kontakter, som jag anser behöva tas med lantbruksnämnderna innan försäljning sker.

Det har observerats fall då lantbruksnämnden har värderat en fastighet men där man sedan vid offentlig auktion inte har kunnat erhålla det pris, som lantbruksnämnden ansåg fastigheten vara värd. Vid kontakt efter auktionen har då lämnats ett något högre bud, och fastigheten har på så sätt blivit försäld — utan att man i sista omgången har tagit kontakt med lantbruksnämnden i frågan.

Om det inte går att få bestämmelser-

na ändrade, skulle jag önska att det ändå bleve i klartext förklarar för länsstyrelserna, att dessa inte har ovillkorlig skyldighet att på allt sätt söka få ut högsta möjliga pris. Lantbruksnämnderna skulle då få det lättare att fullfölja de planer de har rörande strukturrationaliseringen.

Jag ber, herr talman, med detta än en gång få tacka för svaret.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Bara en liten kommentar till interpellantens inlägg.

Man kunde kanske här få intrycket, att frågan gäller huruvida lantbruksnämndens eller länsstyrelsens synpunkter skall vara de avgörande och att det enligt interpellanten föreligger bristande kontakter mellan de båda organen.

Nu är utan något som helst undantag alla landshövdingarna också ordförande i lantbruksnämnden, varför man alltså har en direkt personallians. Men det kan ju tänkas att bedömningen ändå kan skilja sig. I sådana fall är det Kungl. Maj:t som avgör frågan, och vid Kungl. Maj:ts avgörande beaktas både lantbruksnämndens synpunkter och andra synpunkter. Eftersom Kungl. Maj:t alltid är sista instans i ärenden som lantbruksnämnden handlägger, får lantbruksnämnden acceptera Kungl. Maj:ts avgörande i dessa frågor på samma sätt som i besvärfrågor, vilka via den enkla gången över lantbruksnämnderna förs upp till Kungl. Maj:t.

Dessutom sägs i lagen den 8 juni 1928 om allmänna arvsfonden uttryckligen: »Om försäljning av fast egendom, som tillfallit fonden, gäller vad med avseende å kronans fasta egendom är i allmänhet stadgat.» I lagen den 3 juni 1955 om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, den s. k. jordförvärvslagen, sägs att »där förvärvaren är kronan, landskommun, köping, stad eller

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

municipalsamhälle» erfordras ej förvärvstillstånd.

Rent lagtekniskt är det alltså ingen tvekan om hur ärendena skall handläggas; det blir i sista hand en bedömning av Kungl. Maj:t. Som jag sagt till interpellanten och även tidigare anfört i en annan fråga, vågar jag hävda den uppfattningen, att om det föreligger seriösa jordbrukspolitiska strukturrationaliseringsintressen, så tas det hänsyn till dessa, och det sker efter samråd mellan jordbruksministern och finansministern.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Att det tas kontakter och att det förekommer samråd har jag inte bestridit; att så skall ske säger gällande bestämmelser.

Men när man vid en auktion inte får något bud som kan antas, blir det länsstyrelsens uppgift att under hand och genom annonser i pressen försöka få fastigheten försäld. Då kan den situationen uppstå, att den som lantbruksnämnden förordat som köpare av fastigheten, t. ex. sedan han fått goda råd, bjuder det pris som lantbruksnämnden anser motsvara gårdens värde. Men då kan en person som har mera gott om pengar bjuda över, och då uppstår frågan, om man skall låta de jordbrukspolitiska synpunkterna vara de avgörande eller om man skall försöka få in så mycket pengar som möjligt till arvsfonden. Det är vid sådana avgöranden — jag har ett aktuellt fall — jag anser att det vore önskvärt att man toge mera hänsyn till vad lantbruksnämnden föreslagit.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Om interpellantens argumentering är rent hypotetisk, att man kan komma i den och den situationen, då får han nöja sig med mitt svar, att Kungl. Maj:t tar de jordbrukspolitiska hänsynen. Om interpellanten däremot baserar sin argumentering på ett speci-

ellt fall, vore jag intresserad av att få veta vilket fall det gäller. Jag har gått igenom de försäljningsärenden vi haft under de senaste åren och inte funnit något uppseendeväckande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Hagnell har i en interpellation till statsrådet och chefen för handelsdepartementet frågat vilka riktlinjer regeringen har för avsikt att följa när det gäller att påverka huruvida svenska företag bör säljas till utländska intressen eller ej. I anledning av interpellationen, vilken av handelsministern överlämnats till mig för besvarande, får jag anföra följande.

Innan jag direkt går in på den av interpellanten ställda frågan torde jag först få beröra den lagstiftning som gäller i hithörande frågor och den praxis som hittills tillämpats.

Utländska förvärv av svenska juridiska personer är underkastade kontroll dels i vad avser själva kapitaltransaktionen, dels också genom olika bestämmelser rörande rätten att här driva rörelse och förvärva fast egendom. Kapitaltransaktionerna faller under *valutaregleringen*, som under fredliga förhållanden kan tillämpas när så prövas erforderligt för »uppnående av det mål, som fastställts för riksbankens penningpolitiska verksamhet, eller eljest med hänsyn till rikets betalningsförhållanden med utlandet». Den praxis, som de svenska valutamyndigheterna utbildat med hänsyn till lämnandet av tillstånd avseende in- och utförsel av kapital, bestämmas av strävan att minska riskerna för plötsliga förändringar i valutareserven. Det är således närmast det speku-

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

lativa, kortfristiga kapitalet som beröres av regleringen. Man får därför här skilja mellan å ena sidan kapitaltransaktioner av portföljinvesteringskaraktär, d. v. s. placeringar i obligationer och minoritetsposter av aktier, samt å andra sidan s. k. direkta investeringar, d. v. s. bildandet av dotterbolag i Sverige eller förvärv av majoritetsintresse eller annat mera betydande intresse i svenska företag, i syfte att idka företagarverksamhet i Sverige. I enlighet med vad jag nyss sagt lämnas i regel inte tillstånd till utländska portföljinvesteringar i Sverige såvida det ej är fråga om byte av svenska värdepapper mot andra svenska värdepapper e. d. Ansökningar om direkta investeringar i Sverige bifalles däremot som regel. Det kan här också nämnas att genom överenskommelse i OECD Sverige är bundet att godtaga sådana direkta investeringar som ej bedömes vara skadliga för landet.

Bortsett från valutaregleringen utgörs det viktigaste elementet i regleringen av utlänningars möjligheter att här driva rörelse av två lagar med begränsningar i rätten att förvärva fast egendom. Den ena lagen, den s. k. bolagsförbudslagen, är från år 1925 och stadgar i princip förbud för bolag, förening och stiftelse — svenska såväl som utländska — att förvärva fast egendom på landet eller i stad utanför stadsplanerat område. Enligt den andra lagen, den s. k. *inskränkningsslagen* av 1916, råder för utländska juridiska och fysiska personer dels ett ovillkorligt förbud att här i landet inmuta mineralfyndighet, dels ett villkorligt förbud att förvärva fast egendom eller redan inmutad mineralfyndighet. Tillståndstvång gäller även för vissa svenska juridiska personer, nämligen svenskt handelsbolag, vari finnes utländsk bolagsman, svensk ekonomisk förening samt svenskt aktiebolag, om inte i bolagsordningen intagits visst förbehåll. Genom sådant förbehåll skall i princip bestämmas, att högst så

många aktier som vid varje tid motsvarar mindre än en femtedel av röstetalet för bolagets samtliga aktier genom nyteckning eller överlåtelse får förvävas av utländska fysiska och juridiska personer och av svenskt bolag som inte i sin bolagsordning intagit sådant förbehåll. Ändring av bolagsordning, i vad den innefattar utlänningsförbehåll av detta slag, kräver Kungl. Maj:ts medgivande.

I särskilda lagar har man sökt förhindra, att inskränkningsslagen kringgås genom bulvanförhållanden o. d.

Tillstånd enligt inskränkningsslagen beviljas dels av Kungl. Maj:ts, dels av länsstyrelserna och ÖA (KB). I huvudsak gäller, att KB meddelar tillstånd i de ärenden, som avser utlänningsförvärv av bostadsfastighet för sig och sin familj eller som avser svenskt bolags eller svensk förenings förvärv av tomt, upplagsplats, mindre stenbrott o. d., om egendomen prövas behövlig för bolagets verksamhet. Tillstånd till andra fastighetsförvärv fordrar Kungl. Maj:ts prövning. Har tillstånd enligt denna lag lämnats svenskt bolag att förvärva fastighet, behövs inte någon ny prövning om bolaget senare övergår i utländsk ägo.

Beträffande beskattningen av svenska bolag, som ägs av utländsk intressent, må framhållas att om vinsten i det svenska bolaget genom felaktig prissättning på varor eller tjänster överföres till den utländska intressenten skall inkomsten av det svenska bolaget vid beskattningen i princip »beräknas till det belopp, vartill den kan antagas hava uppgått, därest dylika åtgärder icke vidtagits». I praktiken torde möjligheten att kontrollera förekomsten av sådana åtgärder vara förenad med stora svårigheter. Utdelning från det svenska bolaget beskattas med kupongskatt av 30 procent, därest icke den utländska intressenten är bosatt i ett land med vilket Sverige slutit dubbelbeskattningsavtal. I dylikt fall reduceras i regel kupongskatten eller bortfaller helt.

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

Det utländska intresset för etablering i Sverige har visserligen ökat under senare år, men den etablering som kommit till stånd har hittills varit av relativt begränsad omfattning. Det kan emellertid inte uteslutas att detta intresse kan komma att öka väsentligt i framtiden. Vi kan, såsom interpellanten också framhåller, inte vara ointresserade av verkningarna av en sådan utveckling. I vissa fall innebär en utländsk etablering i Sverige att vårt näringsliv tillföres kapital och tekniskt kunnande, som annars inte skulle ha stått till buds. I andra fall har de utländska förvärven emellertid inte denna innebörd. Det är också uppenbart att mer omfattande utländska investeringar och förvärv av redan existerande företag skulle — i ett land av Sveriges begränsade storlek — kunna få verkningar av inte odelat gynnsam natur.

Såsom framgått av vad jag tidigare anfört syftar nu gällande lagstiftning inte till att vara någon effektiv möjlighet för statsmakterna att påverka omfattningen av utländsk etablering i vårt land. Regeringen har därför för avsikt att närmare undersöka i vilka former en sådan prövning lämpligen kan ske.

Härmed, herr talman, torde interpellationen få anses vara besvarad.

Vidare anförde:

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Jag ber att få uttrycka min uppskattning av det svar som lämnats, och jag är tillfredsställd med att den bedömning som gjorts från regeringen stämmer med den som jag tog fram i min interpellation, nämligen att vi inte kan vara ointresserade av ett ökat utländskt inflytande på vårt näringsliv.

Det är inte fråga om någon isolationism från vår sida. Vi står i livlig kontakt med utlandet, och vi kommer också under alla förhållanden att göra det i framtiden — kanske i ännu högre

grad. Men i dessa relationer med utlandet vill vi ha ett ömsesidigt och inte ett ensidigt förhållande.

Vid en närmare kontakt med utlandet uppstår just när det gäller äganderätten till företagen speciella problem för ett litet land som Sverige, problem som inte finns i relationerna mellan de stora länderna. Här är det inte fråga om äganderätten till våra reparationsverkstäder eller hårfrisörsalonger, utan framför allt till de stora, dominerande exportföretagen. En undersökning som Industriens utredningsinstitut har gjort säger, att tre fjärdedelar av vår exportindustri ligger i händerna på ett hundratal företag. Men utan att referera till denna utredning kan man utan vidare säga att detta hundratal företag finansiellt sett hänger ihop, varför det i finansiellt hänseende är betydligt färre enheter och färre ägare, vilka kan bestämma om en förändring av ägandestrukturen.

Utbytet av erfarenheter med utlandet bör vi uppskatta. Vi uppskattar också, att den kemiska erfarenhet, som vi själva saknar, kommer oss till godo också i form av kapitalinvesteringar. Jag säger ännu en gång att det här inte är fråga om någon isolationism, ty man får så lätt invändningar på den punkten; folk gör det lätt för sig genom att först överdriva och därefter säga att vi syftar till isolationism. Men i dessa finansiella sammanhang föreligger påfallande stora risker för oss. För tillfället har vi bestämmelser om valutareglering o. d., men vi vet däremot inte hur länge vi har det.

Vad som här konstituerar risken är att det på kontinenten och på andra håll finns stora företag som har årsomsättningar på 4 000—5 000 miljoner kronor, och dessa företag är inte få. För en sådan koncern är det relativt enkelt att köpa upp ett svenskt företag med en årsomsättning på exempelvis 50, 60 eller 100 miljoner kronor. Ett sådant koncernföretag kan ligga och

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

avvakta; det kommer alltid ett tillfälle då ett företag råkar in i finanisella svårigheter av mera utpräglad natur. Då kan de som förfogar över de stora kapitalen hastigt dyka upp.

Det behöver inte vara något fel med våra företag för att de skall råka in i en sådan situation. Det kan sammanhånga med konjunkturväxlingarna. Om vi tänker oss att en svensk pappersindustri drabbas av långvariga avsättningssvårigheter, förstår vi att det kan skapas situationer, då det är relativt lätt för ett stort internationellt företag att köpa upp det svenska företaget.

Nu skall ett utländskt företag köpa upp Rottneros i Värmland. Rottneros är ett litet företag med 60 miljoner kronor i årsomsättning. Det är tydligen vårt största företag när det gäller slipad pappersmassa. Enligt tidningsuppgifter är köparen ett tyskt företag med namnet Feldmühle. Bakom detta företag står, enligt de upplysningar jag har inhämtat från Tyskland, sedan ett år tillbaka en av de största privata koncernerna i Tyskland, nämligen Flick-koncernen, som äger Daimler-Benz-bilfabrikerna och Auto-Union med DKW. Denna koncern har också sökt förvärva BMW-fabrikerna. Förutom de förut nämnda bilfabrikerna äger koncernen också en del andra företag.

Om nu det tyska företaget i samverkan med det före detta svenska företaget Rottneros bygger upp en pappersindustri i Sverige med normal omfattning, är det inte osannolikt att man får hand om 20 procent av den svenska tidningspappersmarknaden. Det är bara ett exempel som visar, att det här inte är fråga om de småföretag — som är så populära i de svenska valrörelserna — utan om internationella storföretag. Det gäller att avgöra vilken frihet över gränserna vi skall ge dem.

Såsom framgick av finansministerns svar, har vi speciella regleringar när det gäller utlänningars rätt att förvärva mineralfyndigheter. Om jag inte miss-

uppfattat situationen, är man i Norge inne på samma väg när det gäller andra råvaror. Jag har från Norge fått meddelande om att när samma tyska Flick-koncern ville starta ett pappersbruk i Norge, fick den vända sig till ett av regeringsdepartementen. Det är nödvändigt för ett företag att göra det för att få diskutera den råvarumässiga värdering, som ligger bakom tillskapandet av en sådan fabrik. Det är alltså något liknande våra skärpta bestämmelser när det gäller exploatering av mineraltillgångar. Det norska departementet meddelade tyskarna, att deras projekt syntes sakna aktualitet på grund av råvarumässiga svårigheter. Sedan försvann det tyska företaget och sökte sig över gränsen till den svenska sidan av gränsen, där det nu fått möjligheter att bygga upp en fabrik. Det är inte några större skogar, som ingår i köpet, men man förvärvar 86 000 hektar mark.

Vi har anledning att följa dessa utländska företags åtgärder, speciellt med hänsyn till det intresse vi har i riksdagen och ute i kommunerna att kunna beskatta företagen. Det är generellt sett betydligt svårare att beskatta de utländska företagen än de svenska. De utländska företagen har möjligheter, som finansministern omnämnde i sitt svar, att undandra vinstmedel i samband med prissättningen på sina varor, så att det blir en mycket liten vinst över. Jag har gått igenom uppgifter rörande erlagda skatter av en grupp utländska företag och funnit, att dessa betalat in anmärkningsvärt låga skatter till stat och kommun i relation till dessa företags omsättningar. Skatten till stat och kommun uppgår i ett flertal fall endast till några tiondels procent av hela omsättningssumman. När det gäller oljebolagen är det ännu lägre siffror. De har däremot i dag beskattat konsumenterna med 50 miljoner kronor om året utan att de behövt tala med riksdagen.

Det är svårt att komma åt dessa bo-

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

lag, deras prissättningar och deras vinstuttag och därmed de pengar de visar upp till beskattning för stat och kommun. Det är nödvändigt att hålla efter de utländska företagen, så att de inte får för stort inflytande inom det svenska näringslivet, ty om de får det och vi inte kan beskatta dem i stat och kommun, blir vi tvungna att vältra över skattebördan på de svenska löntagarna och den bofasta befolkningen i övrigt. Men det är kanske inte av intresse för alla partier att driva den linjen.

Det är inte bara utländska företag som köper svenska företag, utan svenska företag kan även sälja sig till utländska företag som de själva äger. Den vägen skall vi också hålla ögonen på. Det kan vara fördelaktigt att sälja sitt svenska företag till sig själv i utlandet och därigenom få tillfälle att beskatta sitt kapital och sina kapitalinkomster i utlandet. Dessa möjligheter kan öka om förestående förhandlingar inte skötes på ett mycket försiktigt sätt på dessa punkter.

Löntagarna kan inte vara intresserade av att de utländska storföretagen har alltför stort inflytande på den svenska arbetsmarknaden. De utländska storföretagen kan relativt lätt flytta över sin produktion från ett land till ett annat och bygga ut sin verksamhet på ett ställe eller minska den på ett annat och därigenom tillvarata möjligheterna att pressa löntagarna på skatteförmåner och andra gynnsamma lönevillkor på de ställen där de bäst verkar. Då kan det bli en tävlan nedåt, inte bara i fråga om löner utan också i fråga om sociala förmåner av olika slag.

Bönderna kan knappast heller vara intresserade av att denna verksamhet från de utländska storföretagens sida får alltför stor omfattning. En ny form av denna verksamhet är de kontraktsodlingar som drivs på en del håll i landet. Man kan lätt råka illa ut i sina affärsuppgörelser om man blir i hög grad beroende av dessa kontrakt till

de internationella storföretagen, vilka relativt snabbt kan skifta över kontrakten från ett land till ett annat eller från en världsdel till en annan. Det är betydligt svårare för en företagare som är ekonomiskt och organisatoriskt mera bunden till ett land att flytta undan sina ekonomiska intressen i det ögonblick det skulle passa honom bra att göra det.

Med hänsyn till såväl statens skatter och kommunernas skatter som löntagarnas löneintressen samt jordbrukarnas och kanske också skogsägarnas intressen är det nog lämpligt att samhället försöker hålla greppet över näringslivet på detta område.

Vi hade i riksdagen för några veckor sedan — den 11 maj — en ekonomisk debatt, där högern och folkpartiet mycket hårt engagerade sig för det internationella kapitalets frihet att passera ut och in över våra gränser och där man ville ge det internationella kapitalet frihet att köpa upp våra bästa företag när detta kapital så önskade. Jag har den uppfattningen att det finns en annan frihet, som är väsentligare än den som högern och folkpartiet gått in för och som gäller det internationella kapitalets frihet. Jag menar den frihet som ligger de vanliga människorna närmare. Näringslivets och kapitalets uppgift skall vara att tjäna människorna och befria dem från materiella svårigheter.

Det är svårt att lagstifta i sådana frågor, framhöll finansministern i svaret. Starka finansiella intressen kan lätt finna kryphål i lagarna eller kringgå dem. En svensk medborgare kan låna pengar från utlandet för att köpa ett företag här, om det finns frihet att föra kapital över gränserna och om inskränkningen i friheten bara ligger på etableringsrättens område. Dessa bulvanförhållanden kan förbjudas, men jag tror det är ytterst svårt att göra det.

När vi nu har en valutareglering som tillkommit i andra syften än de som här behandlas — den har anknytning

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

till riksbankens penningvårdande verksamhet — får vi ha i tankarna att en valutareglering kan upphävas av skäl som gäller speciellt valutaregleringen. Då kanske vi står där utan någon lagstiftning och utan något grepp över det internationella kapitalet. Då har vi den frihet som högern och folkpartiet eftersträvar, och det är inte så lämpligt.

Det är kanske möjligt för oss att finna vägen till en lagstiftning som ger oss ökat inflytande över naturrikedomarna och som lägger detta inflytande i våra egna händer. Det finns många borgerliga länder ute i Europa, där staten har betydligt större inflytande över råvaror och den tunga industrien än vad staten har i vårt samhälle, och det är tänkbart att den vägen behöver uppmärksammas. I varje fall har vi ingen anledning att slå in på den motsatta vägen med Volksaktien-ideologien, som predikas här av högern och folkpartiet. Det innebär risk för att de naturrikedomar som sedan århundraden varit i samhällets ägo går över till de internationella storkoncernerna.

Det är glädjande att regeringen nu förklarar sig villig att närmare ta upp dessa problem och göra dem till föremål för utredning. En sådan utredning tar tid, därför är det bra att den kommer till stånd nu. Valutakontrollen gäller ytterligare något år. Den kanske kan förlängas, men vi bör nog inte räkna med att den skall gälla för alltid.

Vid sidan av det långsiktiga perspektivet skulle jag vilja hemställa att man inför de förestående associeringsförhandlingarna i Bryssel strävar efter en sådan grad av associering, att vi inte i onödan avhänder oss inflytandet över avgörande delar av vårt eget näringsliv. Vi skall ha en fri utrikeshandel och fria ekonomiska förbindelser i anslutning till den. Men vi skall styra utvecklingen från ett land som vi själva bestämmer över och där vi inte har avstått från det avgörande ekonomiska inflytandet.

Jag tackar än en gång för svaret och uttrycker min tillfredsställelse med det.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Det är kanske inte överraskande att min reaktion med anledning av finansministerns svar på herr Hagnells interpellation är en annan än herr Hagnells. Jag finner att finansministerns svar präglas av en i viss mån negativ inställning till tanken på en internationell ekonomisk integration, där Sverige är en deltagande part. Finansministern nämner visserligen på ett ställe i svaret att det kan tänkas fall, där utländskt kapital och utländskt kunnande kommer in i landet, vilket ju kan vara en fördel. Men det skjuter han snabbt åt sidan, och hela svaret andas härvidlag en viss avoghet mot utländska ekonomiska intressen i Sverige.

För min del kan jag inte underlåta att påpeka att när svenska företag köper upp utländska företag och därigenom stärker sin ställning på världsmarknaden, brukar detta hälsas med allmän tillfredsställelse såsom ett bevis på vår industriella expansion. L M Ericsson, Svenska kullagerfabriken och andra företag har i viss mån på den vägen expanderat internationellt och befäst sin ställning samt ökat möjligheterna till svensk export. De har uppnått tillräcklig företagsstorlek genom att de kunnat förvärva och med sin organisation införliva utländska företag av i åtskilliga fall betydande storlek.

Om vi gör anspråk på att svenska företag skall ha denna frihet, så måste det väl mycket starka skäl till innan vi intar en hållning som pekar i riktning mot att vi skulle vägra utländska företag samma frihet.

Nu tycks finansministern till herr Hagnells lättbegripliga förtjusning ställa i utsikt en utredning som tydligen skall ge regeringen ökade fullmakter att reglera på detta område. Finansministern kunde väl inte välja en mindre lämplig tidpunkt för offentliggörandet av såda-

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

na planer och lämna en deklARATION så-
dan som den han lämnat i dag. Det är
uppenbart att en sådan politik i hög
grad kan begränsa våra nuvarande och
framför allt våra tänkta relationer till
den gemensamma ekonomiska markna-
den. Finansministerns deklARATION och
herr Hagnells inlägg innebär en synner-
ligen dålig förberedelse till förhand-
lingarna om den gemensamma ekono-
miska marknaden. Det finns enligt min
mening risk för att denna inställning
kommer att betraktas som avog till ett
sådant ekonomiskt samarbete som är en
förutsättning för svensk associering med
den gemensamma marknaden. Ty det är
ju ett bärande drag i uppbyggnaden av
detta samarbete att det icke skall gälla
uteslutande varuhandeln utan även ka-
pitalrörelser och möjligheter till rörlig-
het för arbetskraften. Skulle man för-
söka dra en gräns där och säga att vi är
med på friare varurörelser men intar en
skeptisk hållning t. ex. till de friare ka-
pitalrörelserna, är det givet att man på
ett allvarligt sätt minskar utsikterna att
uppnå ett positivt resultat.

Herr Hagnells yttrande karakteriseras
av en uppenbar och uppriktigt ut-
tryckt sympati för isolering av den
svenska ekonomien från den utländska
vad ömsesidiga kapitalintressen beträ-
far. Han målar ut allehanda risker och
drar tydligen långt gående slutsatser av
det han säger. Han talar om det interna-
tionella kapitalets frihet med ett tonfall
som gör att man förstår hur han ryser
i sitt innersta vid tanken på denna det
internationella kapitalets frihet, som
dock inte är något annat än en bärande
princip för den gemensamma ekono-
miska marknaden, till vilken vi söker
associering. Nu vill jag emellertid till-
lägga att det i Romstadgan finns vissa
bestämmelser, som kan tänkas i vissa
lägen inskränka den friheten, men des-
sa skall vi kanske inte gå in på i detalj
i dag — huvudprincipen är ju klar.

Alltså, herr talman, frågan är: Önskar
vi vara med i en europeisk ekonomisk

integration eller önskar vi inte vara
med i en sådan? Skulle man inge svens-
ka folket den föreställningen att vi har
utsikter att vara med i det ekonomiska
samarbetet med friare handel och ändå
ha möjligheter att göra vad vi vill i
stort sett vad beträffar kapitalrörelser-
na och underkasta dessa en reglering i
herr Hagnells anda, lämnar man enligt
min mening en uppenbarligen verklig-
hetsfrämmande och vilseledande skild-
ring. Därför måste jag fråga finansmi-
nistern: Vill finansministern ta avstånd
från det synsätt som präglar herr Hag-
nells yttrande i dag? Om detta inte sker
kommer ju regeringens förslag att lä-
sas mot bakgrunden av herr Hagnells
yttrande, och det samlade intrycket där-
av tror jag kan bli mycket allvarligt
med tanke på våra möjligheter till fram-
gång vid förhandlingarna med EEC.

Naturligtvis är det lätt att måla upp
teoretiska möjligheter av skrämmande
slag. Det kan man göra på alla möjliga
områden, men hittills har ju regeringen
inte kunnat peka på att det skett några
olyckor av den art herr Hagnell befar-
ar. Då är väl det naturliga i praktisk
politik att man väntar tills det på allvar
visat sig att det finns sådana väsentliga
risker och att man inte, innan sådana
föreligger, gör antydningar om en
svensk politik, som skulle baseras på
teoretiska antaganden om sådana ris-
ker.

Det gäller kort sagt, herr talman, en
fråga som alltid är viktig men som in-
för våra förestående förhandlingar med
EEC är dubbelt viktig. Det gäller för
oss i den svenska riksdagen liksom na-
turligtvis främst i regeringen att visa
en inställning till frågor som berör det
internationella ekonomiska samarbetet
som i någon mån harmonierar med vår
ansökan om associering med EEC.

Chefen för finansdepartementet, herr
statsrådet STRÅNG:

Herr talman! Herr Ohlin fann för gott

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

att göra några kommentarer till mitt svar till herr Hagnell. Jag vill återkomma till det.

Inledningsvis vill jag erinra om att herr Hagnells interpellation gäller två frågor. För det första är det fråga om den integration utifrån i den svenska företagsamheten, som jag föreställer mig att interpellanten finner ha aktualiserats av två kända fall under den senaste tiden. För det andra gäller det frågan huruvida man från svensk sida har möjligheter till en effektiv beskattning av företagsamheten, för den händelse integrationen får en större omfattning.

Jag har på den senare frågan oförbehållsamt svarat, att en effektiv beskattning är svår att genomföra vid en utbyggd integration. Herr Hagnell har närmare utvecklat att vissa möjligheter till skatteflykt i praktiken föreligger. Jag kan erinra om att den speciella kupongskatt vi för närvarande har, vilken såg dagens ljus i slutet av 1940-talet, tillkom såsom en direkt åtgärd med hänsyn till den skatteflykt som hade förekommit hos vissa företag. Den innebar korrigering av skatteflykten och därmed också en verifikation av att sådan förekommit.

Vad sedan beträffar den första och intressanta primära frågan är det för tidigt för herr Ohlin att i talarstolen i dag tala om negativ inställning och avoghet från min sida mot en integration. Man kan vara positiv mot en integration utan att kasta sig i armarna på motparten, när man inte känner motparten och ännu inte kommit i det läget att man fått diskutera saker och ting. Jag skulle snarare vilja beteckna mitt interpellationssvar som ett uttryck för naturlig försiktighet, vilken jag vet att jag delar med stora delar av svenska folket inför de frågor som vi nu skall diskutera.

Herr Ohlin säger att vi måste vara inställda på reciprocitet, när svenska företag etablerar sig utomlands och utländs-

ka här. Jag är fullt på det klara med att reciprocitet bör föreligga, men jag är å andra sidan inte övertygad om att reciprociteten skall genomföras utan den kontroll som samhället kan ha anledning att begära, i bl. a. detta hus, vad beträffar de utländska företagens etablering.

Man skulle aldrig kunna finna en mindre lämplig tidpunkt än i dag för att diskutera denna fråga, sade herr Ohlin. Ja, jag ber få erinra om att vi har en partner här på den skandinaviska halvön som väl enligt herr Ohlins mening visar ett större intresse för den europeiska integrationen än vi — jag syftar här på Norge eftersom det landet redan begärt sin anslutning till EEC. Men Norge har i fråga om etableringsrätten hårdare bestämmelser än vi har i Sverige. Den Findusaffär som gick igenom i Sverige utan några kontroverser har varit föremål för den norska regeringens prövning sedan några veckor tillbaka och är ännu icke avgjord. I Norge kan följaktligen icke utländska företag etablera sig med mindre än de får en koncession och ett tillstånd från statsmakterna. Hos oss är det enklare än vad det är i vårt norska broderland. Men samtidigt som Norge begärt sin direkta anslutning till EEC har man varit mycket angelägen understryka, att man på denna punkt måste ha, sett ur Norges synpunkter, speciella undantag, om man skall kunna tänka sig att fullfölja en anslutning till den europeiska ekonomiska gemenskapen.

Nu innehåller ju Romstadgan inte något förbud mot en myndigheternas koncession för utländsk etablering, bara den inte sker på diskriminatorisk bas. Jag har inte uttalat mig om detta, men jag utgår ifrån att det är en förhandlingsfråga. Och jag vill göra klart för kammarens ledamöter, att därest man åstadkommer en lagstiftning som icke är diskriminatorisk, som ger samhället förköpsrätt till allt vad samhället anser bör ligga i samhällets hand, lägger inte

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

Romstadgan något hinder i vägen för detta.

Herr Ohlin slutar med att säga att om inte finansministern tar avstånd från interpellantens kommentarer, så har därmed finansministern instämt i dessa, eller accepterat interpellantens läsart; om jag minns rätt, föll herr Ohlins ord på det sättet. Jag måste nog säga, när jag lyssnade på herr Hagnell, som ibland brukar göra sig skyldig till vissa överdrifter i sådana här frågor, att han i dag presterade ett mycket balanserat inlägg, lugnt och sakligt, och jag vill ge honom ett offentligt erkännande för detta. Om det sedan innebär att jag accepterar hans läsart, får väl herr Ohlin avgöra. Det enda jag kan säga är, att herr Ohlins läsart dess bättre inte är av den karaktären att den representerar flertalet av det svenska folket.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Man uppskattar alltid varandras åsikter när de sammanfaller, och man tycker att den andre har överdrivna uppfattningar när de går åt ett annat håll än ens egna. Men det är glädjande att finansministerns och mina åsikter på denna punkt helt överensstämmer.

Herr Ohlin anser det vara en uppenbart vilseledande och verklighetsfrämmande skildring när man säger att man skall kunna ha en associering utan fria kapitalrörelser och fri etableringsrätt. Jag tror inte att herr Ohlin har rätt på den punkten. Den tyske professorn Hallstein har talat om olika grader av associering. Jag samtalade för några månader sedan i tyska utrikesdepartementet med personer som sysslar med dessa frågor. De var inte alls ovetande om möjligheten att tänka sig associeringsgrader på den nivån att associeringen icke innebar fria kapitalrörelser och fri etableringsrätt, eftersom detta kunde skapa speciella problem för ett litet land. Meningen med EEC är väl inte att de stora länderna skall köpa upp de

små? Det ligger dock på en mera liberal grund, hoppas jag. Jag har ett intryck av att folkpartiet som här har yttrat sig och högern, som varit uppe förut i dessa debatter, är mera konungsliga än konungen själv.

Jag försökte betona att det inte är fråga om isolering. Jag sade det ett par gånger om. Men trots det sade herr Ohlin att det skulle vara fråga om isolering. Jag sade att det skall vara en ömsesidighet i det hela och att man måste se detta problem i förhållande till det fåtal svenska företag — enligt Industrins utredningsinstitut kanske ett hundratal — som har hand om majoriteten, ungefär tre fjärdedelar, av vår svenska industriexport. I själva verket kanske endast ett femtiotal större enheter står bakom hälften av denna export. Detta femtiotal företag kan snart försvinna, om man inte ser upp.

När det finns möjligheter att klara malmen på det sätt som finansministern nämnde, bör vi undersöka om det inte finns möjligheter att även bevara vissa andra naturtillgångar på samma sätt. Herr Ohlin hyser tydligen inga farhågor för vad det internationella kapitalet kan komma att göra här, om det släpps fritt. För min del har jag inget förtroende för det. Jag vill att vi skall ha inflytande över vårt eget land och icke lämna över friheten att handla till det internationella kapitalet och därmed binda våra egna händer. Jag vill ha sådana associationsvillkor och en sådan utformning av vår lagstiftning, att vi i framtiden har möjlighet att pröva de nya behov som kan uppstå. Vi skall inte hindra utländska företag att etablera dotterföretag här. Det betyder att vi också accepterar svenska företag i utlandet. Det skall vara ömsesidighet, men ett sådant etablerande skall inte kunna ske hur som helst. Här finns en gränsskillnad. Man skall för den skull inte gå till överdrifter, som herr Ohlin, genom att tala om »isolationism». Bedömningen bör ske genom regeringen

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

och riksdagen. Den behöver inte leda till isolationism, men den bör leda till möjlighet att ha ett grepp om utvecklingen, så att vi inte blir beroende av det internationella kapitalet — vars frihet herr Ohlin slår vakt om.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag tänker inte ta upp en diskussion om olika aspekter på etableringsfrihet etc. förrän tiden är inne för en mera ingående diskussion om de mycket väsentliga detaljerna i detta problem.

Jag måste emellertid kommentera några utalanden av finansministern. Han sade att han inte känner motparten som han skall förhandla med. Det verkar nästan som om finansministern inte hade läst Romtraktaten och studerat dess bakgrund och bärande principer. Men detta är ju inte möjligt — vi vet alla att finansministern har satt sig in i denna traktat. Varför förbiser han då den principiella inställning på vilken Romtraktaten är uppbyggd? Dess huvudlinje är ju att man skall söka komma fram till fria rörelser beträffande varor, kapital, arbetskraft och företagssamhet. Det är klart att det också finns särskilda inskränkande möjligheter, mest vad övergångstiden beträffar, men huvudprincipen är fullständigt klar. Herr Hagnell är positiv till fria varurörelser, men vill ha kvar, om jag fattar honom rätt, en fullständig eller i det närmaste fullständig nationell kontroll över de kapitalrörelser som han ur vissa synpunkter tycker passar eller inte passar oss. Det är bara det att detta är en helt annan tankegång än Romtraktatens. Man kan inte svara: »Vi tänker inte förbjuda alla kapitalrörelser.» Det är inte det som det gäller, utan frågan om man under nationell kontroll skall ha mycket avgörande delar av kapitalrörelserna eller endast mera begränsade

undantagsbestämmelser. Jag skall inte ingå på detaljer om vilka möjligheter Romtraktaten därvidlag öppnar, men de är ju rätt små.

Det är detta som, såvitt jag förstår, inte heller herr Sträng tillräckligt observerar, nämligen att det inte räcker att man säger att man inte skall förbjuda alla kapitalrörelser. Frågan är om man vill ha under nationell kontroll möjligheten att hindra dem. Detta skulle skapa ett sådant tillstånd av osäkerhet rörande vilken frihet som finns, att det skulle stå i strid mot en av Romtraktatens huvudprinciper.

Sedan talade finansministern om Norge. I Norge hyser man farhågor av delvis samma slag som herr Hagnell uttryckt. Man menar verkligen finansminister Sträng att detta är ett skäl för att vi i Sverige som har en helt annan position än Norge skall liksom kasta oss fram och före förhandlingarna med EEC hävda den uppfattning som han här ger uttryck åt. Är det inte uppenbart att Norge, som ansöker om fullständigt medlemskap, har en så att säga stabilare position när det gäller att framkasta vissa ting, medan ett land som ansöker om associering löper en helt annan risk att mötas av argumentet: »Om det är så, att ni som vill göra undantag beträffande neutraliteten — något som vi förstår — dessutom kommer med alla möjliga andra inskränkande önsningar som ni vill få respekterade så ger detta intrycket att er allmänna inställning till samarbetet inte är tillräckligt positiv.» Det måste finnas en korrespondens mellan ansökan om associering och positiv inställning till samarbetet och det kan jag inte finna hos herr Sträng, särskilt efter det att han här har uttryckt sin stora uppskattning av herr Hagnells anförande i dag.

Finansministern säger att man naturligtvis får lov att använda koncessions-system och dylikt, bara det inte sker på diskriminatorisk bas. Ja, men ingen som lyssnade till herr Hagnells anförande,

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

vilket herr Sträng fann så måttfullt, kunde väl undgå att observera att vad herr Hagnell talade om innebar i hög grad en diskriminatorisk politik, en diskriminatorisk attityd. Det skulle ju vara möjligt för oss att för svenska intressen reservera vad vi nekar utländska. Hela innebörden och andan i herr Hagnells anförande var att grunden skulle vara en diskriminatorisk.

Sedan sade herr Sträng, att man kunde tänka sig exempelvis en samhällets förköpsrätt. Detta var något av det intressantaste i dagens debatt. Man kan alltså tänka sig att samhället får en tydligen mycket omfattande förköpsrätt till aktier i svenska företag. Det är en tankegång som är närbesläktad med en som har framförts i den offentliga debatten i Norge. Där har man från socialdemokratiskt håll sagt: »Om det blir risk för att utlandet köper upp norska företag kan vi ju socialisera dessa företag.»

Vi kan väl vara överens om att sådana attityder inte står i någon särskilt god överensstämmelse med Romtraktatens andemening. Jag skulle vilja råda finansministern att vara ganska försiktig med uttalanden om åtgärder av sådant slag, som mycket lätt kan tolkas som ett försök till en diskriminatorisk politik, fastän under form av, låt mig säga socialistiskt betonade förköpsrätter eller andra liknande åtgärder.

Jag sade inte att om finansministern inte ville ta avstånd från vad herr Hagnell yttrade skulle det kunna betraktas som om han godkänt detta. Men jag framhöll att hans eget yttrande då skulle komma att läsas mot bakgrund av herr Hagnells yttrande, något som skulle påverka tolkningen av vad finansministern själv sagt. När finansministern nu givit till känna att han anser herr Hagnells inlägg vara ett i hög grad balanseerat inlägg har han i stället gått längre än jag befarade. Han har visserligen inte instämt i varje ord som herr Hagnell yttrade, men han har i alla fall

åstadkommit en effekt, som jag för min del anser vara olycklig.

Finansministern talar sedan om opinionen. Javisst går det, herr finansminister, om man vill bekämpa tendensen till internationellt samarbete, att här och var mobilisera en opinion *mot* sådant samarbete genom att måla ut risker av det slag, som herr Hagnell gjorde. Men frågan är, om detta vore förenligt med en klart bestämd önskan att Sverige skall befrämja det internationella samarbetet. Vad jag har sagt är att man inte skall ta teoretiskt tänkbara fall till intäkt för ståndpunkter och deklarationer som kan vara till skada för den praktiska politiken i dag, utan att man skall avvakta verkligt konkreta exempel på att det finns sådana allvarliga risker. Då får man se vad som lämpligen kan göras.

Till sist vill jag säga en sak till herr Hagnell. Han hoppades att EEC skulle inta en liberal inställning. I detta hopp, herr Hagnell, kan vi till fullo enas.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Låt mig säga bara två ting. Jag måste bekänna att jag inte orkar följa med i herr Ohlins argumentering när han drar slutsatsen att den som söker medlemskap i EEC inte behöver räkna med att vara lika hårt bunden av Romtraktatens bestämmelser, eftersom han har dokumenterat sin pålitlighet i umgänget och därför kan få erforderliga undantag, medan den som söker association redan från början är misstänkt för att inte vilja vara med i det ekonomiska samarbetet och förden skull kommer att bli hårdare observerad och få svårare att vinna gehör för sina speciella önskningar om eventuella undantag. Jag fick det intrycket av herr Ohlins inlägg, och jag föreställer mig att de flesta av kammarens ledamöter också fick det. Argumenterar man på det sättet, vänder man upp och ned

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

på hela den frågeställning som vi nu har diskuterat under ett års tid, och då är jag oförmögen att följa med längre.

Sedan frågade herr Ohlin: »Betyder finansministerns inlägg att ni nu på samma sätt som norrmännen skall aktualisera en socialiseringsoffensiv för att hindra utländsk etablering?» Jag skall inskränka mig till att påpeka att för den händelse man skulle prospektera nya rika järnmalsfyndigheter uppe i Lappland, anser jag det riktigt att samhället utnyttjar möjligheterna att ta äganderätten, innan den släpps ut på andra händer. Herr Ohlin må kalla detta socialisering eller vad som helst. Samhället har de gruvorna under sin äganderättsform, och jag tycker att det är en riktig åtgärd. Jag menar också att det är en ekonomiskt riktig politik att samhället om nya rika fyndigheter påträffas i närheten av Kiruna eller MalMBERGET, skall ha möjlighet att självt bedriva verksamheten där.

Det är således en förklaring — om herr Ohlin vill ha en sådan — beträffande min inställning till socialiseringen. Det betyder inte — vilket också herr Hagnell tog upp i sitt inlägg — att jag har samma uppfattning när det gäller andra, för samhället icke intressanta områden. Det är inte raxalongerna jag är ute efter; herr Ohlin brukade ju använda dem som exempel när vi talade socialisering i den allmänna debatten i slutet av 1940-talet.

Socialdemokratien har vid tillräckligt många tillfällen redovisat sitt intresse för det internationella samarbetet. Att återropa våra betänkligheter på vissa punkter i fråga om det partiellt exklusiva internationella samarbete med Europa som vi nu diskuterar är felaktigt, om man vill presentera socialdemokratien som anhängare respektive motståndare till internationellt samarbete.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen över att

finansministern tydligen har en sådan dag då han inte tycks kunna referera vad jag säger. Jag påstod inte alls att Norge kunde räkna med att få några undantag inom EEC; jag uttalade mig inte om vad Norge kunde uppnå. Det är rena fantasier från finansministerns sida. Jag sade att Norge, som ansökt om medlemskap och därför har en fastare position, med mindre risk kunde ta upp diskussion om vissa ting. Om vi med vår position, som är motiverad av neutraliteten, går långt i att deklarerat en uppfattning som kan betraktas som en ganska negativ attityd på områden, vilka inte har med neutraliteten att göra, riskerar vi däremot ett ogynnsamt resultat av våra förhandlingar. Vilket resultat Norge kan uppnå har jag varken uttalat eller tänkt uttala mig om i detta sammanhang.

Finansministern sade också något om att jag skulle ha ställt frågan till honom om socialisering. Jag får be honom att läsa protokollet. Men herr Strängs svar i hans senaste yttrande var onekligen mycket intressant. Herr Sträng talade *nu* inte som herr Hagnell vitt och brett om svenska företag, utan om gruvfyndigheter och frisörerna. Mellan gruvfyndigheter och frisörer återfinns emellertid en mycket stor del av den svenska industriella företagsamheten. Får man tolka herr Sträng så, att han i fråga om hela denna del inte intar samma attityd som han här deklarerat i fråga om gruvorna? I så fall har vi onekligen i dag fått en mycket viktig upplysning. Då blir kanhända också relationen till herr Hagnell i denna debatt mindre välvillig, så herr Hagnell tar kanske tillbaka sin tillfredsställelse över finansministerns svar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag är ledsen att behöva säga, att om inte herr Ohlin gör sig mer naiv i debatten än han i själva verket är, så har han ingen anledning

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

att presentera mitt uttalande på ett sätt som han gjorde nu senast.

Vi kan socialisera gruvfyndigheter, men vi kan inte socialisera rakstugor. Jag föreställer mig emellertid att kamraren håller mig räkning för att jag inte i dag inlåter mig på en debatt, där man försöker öronmärka de avsnitt, där samhället kan ha intresse av kontroll och ledning, respektive de avsnitt, där detta samhällsintresse icke finns. Gruvorna kan vara ett exempel på det förra, frisörerna och andra kan vara ett exempel på det senare.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! I en tidningsartikel för några veckor sedan som handlade om EEC-förhandlingarna stod följande rubrik att läsa: »Det gäller att sälja Sverige.» Försäljningen har börjat, såsom också har givits exempel på i denna debatt.

Jag vill konstatera att folkpartiets ledare mycket energiskt kämpar för denna rätt att sälja Sverige till utländska truster. Ty det är vad det handlar om, och det är i alldeles särskild grad fråga om västtyska truster. Kanske räcker det att erinra om, att medan Västtysklands befolkning utgör något mer än $\frac{1}{3}$ av EEC-ländernas invånarantal, så närmar sig dess industriproduktion hälften av hela industriproduktionen inom EEC. Där finns dessa mäktiga truster — om vilka bl. a. herr Hagnell talade — som redan under Hitler-tiden formulerade doktrinerna om Neuropa; och en samordning av de kapitalistiska ländernas hushållning, nota bene under tysk ledning.

Det är den rätten herr Ohlin här kämpar för, och det är därför han i sin motion till årets riksdag talar om att de nationella gränserna utgör ett hinder för en ekonomisk utveckling. Det är en osanning, herr Ohlin. De nationella gränserna har varit en stor lycka för det svenska folket. Vi lever ännu långt ifrån i en sådan tid, när de na-

tionella gränserna upphör att ha betydelse.

Det är tydligen precis av samma grunder, med insikt om vad det djupast handlar om, som högerns ledare här flera gånger — jag tänker alldeles särskilt på hans tal i utrikesdebatten för ett år sedan — utnyttjar hela sin energi för att framställa den nationella suveräniteten som någonting föråldrat, som närmast hör medeltiden till.

Försäljningen har samt sagt börjat och den kommer att fortgå i ett forcerat tempo om associeringsplanerna blir förverkligade. När vi från vårt håll bekämpade EFTA-anslutningen, ville vi inte förneka den skillnad som fanns mellan EFTA och EEC. Men vi såg anslutningen till EFTA endast som ett mellanled i syfte att överföra Sverige till EEC. Just därför att medlemskapet i EEC öppnar sådana skrämmande perspektiv av en övermäktig ekonomisk oligarkis herravälde över den kapitalistiska delen av Europa och just därför att detta hotar både freden och självständigheten, så är vi motståndare till detta medlemskap.

Herr Ohlin utnyttjade finansministerns uttalande för en stund sedan för att brännmärka, tydligen i någon viss avsikt, innebörden i detta uttalande, nämligen att hellre än att man riskerar att västtyska-amerikanska truster skall köpa sig in i det svenska näringslivet, får man överväga en socialisering. Detta är mycket komprometterande ur herr Ohlins egen synpunkt.

Jag förstår inte, varför det fanns någon anledning för finansministern att i ett andra anförande liksom förta intrycket av sin mycket värdefulla deklaration och reducera det hela till att gälla järnmalmen eller andra svenska mineraler. Även andra stora svenska företag är väl av betydelse, och jag hoppas man inte får inlägga den meningen i finansministerns uttalande — såsom tydligen herr Ohlin gjorde — att vad beträffar övriga svenska storföretag som

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

Svenska kullagerfabriken, Sandvikens Jernverk, de olika varven och många andra, gäller regeln att sälja till högstbjudande. Då finns det inga nationella intressen som anses kunna väga tillräckligt tungt för att man skulle förhindra en sådan verksamhet.

Det är bra att den utlovade utredningen kommer till stånd. Jag hoppas att så snart skall ske och att den skall arbeta snabbt och effektivt. Jag tror att denna diskussion — jag vill också uttrycka min tillfredsställelse över herr Hagnells interpellation — ger ett litet bidrag till att belysa vad det djupast handlar om när det gäller dessa s. k. integrationssträvanden.

Herr HECKSCHER (h):

Herr talman! Den debatt som här kommit till stånd i riksdagens elfte timme är ur många synpunkter oroande. Från regeringens sida har man i olika sammanhang uttryckt förhoppningen att vi skulle få ett samarbete under de pågående förhandlingarna med EEC och att motsättningarna såvitt möjligt inte skulle föras fram i dagen. Vid tidigare debatter i riksdagen har både statsministern och andra regeringsmedlemmar gång efter annan framhållit att vi inte har anledning att ingå på diskussion om de särskilda punkter som kommer upp vid förhandlingarna. Det har också talats om att det är angeläget att vara försiktig i sina uttalanden.

En diskussion där det ena ordet ger det andra, kan således ur denna synpunkt få mycket oroande följder. För min del har jag inte heller någon anledning att nu ingå på de särskilda frågor som berörts i herr Strängs interpellationssvar och i herr Hagnells kommentarer till svaret eller vad som därefter följt. Jag trodde vi var ganska överens om att i lämpliga former eftersträva ett europeiskt ekonomiskt samarbete, som går så långt som vår alliansfria politik medger. Det ligger i sakens natur att ett sådant samarbete för med sig vissa pro-

blem; man får aldrig någonting gratis här i världen. Det värde som ett sådant samarbete har för det svenska näringslivet, för vår fulla sysselsättning och för Sveriges folk över huvud taget gör emellertid, att vi bör ta på oss de besvärligheter som samarbetet kan medföra på vissa punkter.

Självfallet skulle det mycket väl redan tidigare ha kunnat diskuteras i vilka delar svårigheter kunde väntas uppstå, men vi har så långt som möjligt velat tillmötesgå regeringens önskemål om att vara försiktiga i våra uttalanden i dessa sammanhang. Denna försiktighet i fråga om uttalanden är emellertid någonting som alldeles särskilt åligger regeringens egna medlemmar, ty deras uttalanden noteras mera noggrant än uttalanden av oss enkla oppositionstalare. Om regeringens medlemmar faller tillbaka i de negativa talessätt, som var vanliga förra sommaren, kan det äventyra resultatet av förhandlingarna med EEC och samarbetsmöjligheterna inför dessa förhandlingar.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter utan att för min del medverka i denna detaljdiskussion, som jag ur alla synpunkter finner ytterligt olycklig.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det kan måhända vara motiverat att det säges några ord också från vårt håll i denna diskussion.

Jag delar herr Heckschers uppfattning att vi i dagens förhandlingsläge då det gäller att bygga upp en svensk förhandlingsposition, bör försöka undvika slutligt fixerade ståndpunkter. Men i varje fall vill jag för min personliga del ge uttryck för den uppfattning som jag tidigare deklarerat här i kammaren, nämligen att jag betvivlar att det kan vara klokt att på förhand, innan frågorna har blivit tillräckligt belysta, utgå från att den fria etableringsrätten och de fria kapitalrörelserna inte är allvarliga problem. Jag tillhör dem som menar att vi har möjlighet till friare kapi-

Svar på interpellation ang. försäljningen av svenska företag till utlandet

talrörelser och en vidgad etableringsrätt, men jag kan inte bortse från att vårt land så att säga ligger i periferien och att detta medför speciella problem vid en integration i jämförelse med länder på den europeiska kontinenten. Jag tror därför som sagt det är klokt att vi inte binder våra ståndpunkter i denna fråga, innan vi får problemen allsidigt belysta.

Sedan sade finansministern att han inte ville öronmärka de delar av näringslivet mellan gruvorna och rakstugorna, som kan vara föremål för socialiseringsintresse. Jag undrar om inte finansministern själv vid närmare eftertanke finner att det var ett uttalande som kan bidra till att skapa oklarhet om intentionerna och som inte är ägnat att underlätta samförståndet på detta område.

Jag tror att vi skulle tjäna på att dessa problem diskuterades igenom och att vi betraktade dem som en nationell fråga. Vi skall inte på förhand ha den inställningen att allt som kan vara behövt för oss nödvändigtvis strider mot de positiva strävandena till ett europeiskt ekonomiskt samarbete, eller att det samtidigt är ett exempel på något slags regleringsiver. Jag har tidigare framhållit i denna kammare, och jag upprepar det nu, att vi inte utan vidare skall avhända oss allting, innan vi vet att det inte innebär risk för att jättekoncerner på kontinenten kan få ett dominerande inflytande över viktiga delar av svenskt näringsliv eller risk för kapitalströmning från Sverige till förmån för investeringar på andra håll, som kan medföra komplikationer här hemma.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord med anledning av de senaste yttrandena, i vilka jag till största delen kan instämma.

Herr statsrådet Sträng började för en stund sedan sitt anförande med att säga att herr Ohlin hade funnit för gott att

blanda sig i denna debatt. Jag vill då, herr finansminister, hänvisa till gårdagens debatt, under vilken det från regeringsbanken gjordes gällande att det kunde dras slutsatser av den omständigheten att man låter bli att deklarerera sin uppfattning. När jag nyss lyssnade till finansministern och herr Hagnell, fann jag det för min del alldeles nödvändigt att framföra en avvikande uppfattning. Interpellationsdebatter brukar inte, såsom diskussionerna i anledning av enkla frågor, vara begränsade till att frågeställaren och statsrådet får ordet.

Det skulle också ha varit mycket tacknämligt, om ett önskemål som många ledamöter av denna kammare har uttryckt vid ett flertal tillfällen, nämligen att principiellt intressanta svar delas ut på kammarens bänkar, hade blivit uppfyllt. Jag tror jag har kammarens sympati på min sida i denna begäran. Det finns såvitt jag förstår inget sakligt skäl för att endast interpellanten skall erhålla ett svar som det föreliggande. — Finansministern bara rycker på axlarna, när jag talar om detta.

Herr Hagnell har i dag liksom vid andra tillfällen tagit upp ett par konkreta punkter, som gäller våra relationer till EEC. I likhet med herr Heckscher har jag avstått från att närmare gå in på dessa punkter, något som jag också här markerat. Man kan dock inte underlåta att fästa uppmärksamheten på den attityd som regeringen intar till samarbetet, när denna icke står i god överensstämmelse med det som vi i övrigt i Sverige säger oss önska.

Jag skall inte, herr talman, efter herr Eliassons påpekande om herr Strängs uttalande i socialiseringsfrågan ånyo ta upp detta spörsmål. Jag skall bara på denna punkt be att få instämma med herr Eliasson.

Till herr Hagberg i Stockholm vill jag säga att vi alla vetat herr Hagberg föredrar ett tillstånd med starkt centraldirigerat kommunistiskt styre över ett stort antal länder framför ett fritt demo-

Svar på fråga ang. resultatet av viss prisundersökning

kratiskt samarbete. Från denna utgångspunkt kommer man självfallet att dra slutsatser som är främmande för oss andra. Det är dock intressant att få höra en företrädare för den internationella kommunismen, som i årtionden ville framträda som den förnämste förkämpan för ett nedrivande av nationella skrankor, tala sig varm för vidmakthållande av nationella gränser. Men kanske är detta mindre överraskande om man betänker att herr Hagberg är anhängare av att man bygger skrankor och murar till och med tvärs igenom storstäder.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Det förhåller sig visst icke så att det kommunistiska partiet skulle ha företrätt den meningen — vare sig nu eller före kriget — att de nationella gränsernas tid är slut. Därför är det varken något uppseendeväckande eller märkligt att en talesman för kommunistiska partiet i ett läge, där så starka krafter är i full färd med att sälja Sverige, brännmärker denna trafik.

Det är mera uppseendeväckande att en representant för en borgerlig åsiktsriktning, som i tid och otid velat ta den nationella suveräniteten på entreprenad, nu öppet underkänner denna politik och går in för en linje, vilken icke leder till ett förbättrat internationellt samarbete, utan till att mäktiga truster kommer att bestämma över både Sveriges och många andra länders näringsliv.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. resultatet av viss prisundersökning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Gävle har frågat mig, när resultatet av den snabb-

undersökning av den senaste tidens prisstegringar, som igångsatts av pris- och kartellnämnden, kan redovisas.

Pris- och kartellnämnden följer fortlöpande prisutvecklingen på olika områden. Nämnden undersöker för närvarande omfattningen av de prishöjningar som företagits i detaljhandeln i anslutning till den senaste löneuppgörelsen. Denna undersökning, som i första hand berör livsmedelshandeln, beräknas i sina huvuddrag vara färdig i mitten av juni.

Som ett led i det pågående utredningsarbetet har inom nämnden gjorts vissa grundläggande beräkningar av hur stora kostnadsökningar de nya löneavtalen i realiteten kommer att medföra för de berörda företagen. En sammanfattning av resultatet av dessa beräkningar har publicerats i dagarna.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret.

När jag ställde frågan hade jag mig bekant att pris- och kartellnämnden inte förfogade över de tekniska resurser som enligt min mening är nödvändiga för en snabbundersökning av här ifrågavarande slag. Sedermera har jag också fått reda på att nämnden vad undersökningen rörande livsmedelspriserna beträffar inskränker sig till att rekvirera de s. k. riktprislistorna. Dessa riktprislistor har pris- och kartellnämnden själv karakteriserat så, att de »kan antagas ge i stort sett en riktig bild».

Jag ifrågasätter, huruvida det är möjligt att få en riktig bild av priserna på livsmedel i detaljhandelsledet. Låt mig endast ange några siffror! Vi har nämligen i vårt parti gjort en liten undersökning — den är långt ifrån vetenskaplig och inte så omfattande, men den ger viss vägledning.

Svar på interpellation ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningsvaga områdena

I en upplandsbygd har mjölk i lös vikt ökat med 27,6 procent sedan december månad, vispgrädde med 13,8 procent, gul lök med 52,0 procent, mallet kött med 17,5 procent, fläskkotlett med 16,7 procent. Det är siffror som visar att priserna på livsmedel ute i affärerna ligger långt över vad löneförhöjningar och andra omkostnader skulle kunna motivera.

Jag hade väntat mig, herr talman, att vi med tanke på dessa kraftiga prishöjningar skulle från regeringen kunna få besked om att — såsom fallet är i Finland — ett prisstopp skall införas i avvaktan på prisundersökningarna. Frågan är ju inte betydelselös. Konsumenterna väntar att någonting skall göras. Jag finner det högst osäkert, om den »snabbundersökning», som nu genomförs och vars resultat enligt uppgift skall avlämnas den 14 juni, kan läggas till grund för en objektiv bedömning av ifrågavarande prisstegringar. Jag hade hoppats att det skulle vara möjligt för handelsministern att ge ett besked om hur regeringen avser att handla med hänsyn till denna prisutveckling.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag nödgas konstatera att herr Nilsson i Gävle tyvärr är ganska illa upplyst rörande det sätt varpå pris- och kartellnämnden företar dessa undersökningar. Det är riktigt att pris- och kartellnämnden granskar prisstegringarna på basis av riktpriislistorna. Men nämnden nöjer sig inte med det, herr Nilsson, utan enligt de uppgifter jag erhållit från nämnden vill den inte utesluta att vissa ändringar i fråga om riktpriisföljksamheten kan inträffa, och just av det skälet kommer nämnden inom kort att göra nya undersökningar.

Därmed, herr talman, torde jag ha besvarat även den följdfråga som herr Nilsson ställde i sitt anförande nyss.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Den undersökning, vars resultat avses bli avlämnat den 14 juni grundar sig, om jag är rätt informerad — och jag har inte anledning betvivla det, då jag haft tillgång till samma dokument som statsrådet — på riktpriislistorna, och jag har här citerat pris- och kartellnämndens karakteristik av dessa listor.

Men låt oss inte träta om detta, herr statsråd. Ett faktum är, att med den korta tid pris- och kartellnämnden har till sitt förfogande, kommer riktpriislistorna att bli det dominerande materialet i den redovisning som lämnas den 14 juni, och jag finner det otillfredsställande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningsvaga områdena

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har i en interpellation frågat

1) om jag vill lämna kammaren en redogörelse för i vilken mån företagareföreningarna i län med sysselsättningsvårigheter under de senare åren haft brist på lånemedel och — om så är fallet — för i vilken utsträckning nya arbetstillfällen skulle ha kunnat skapas genom ökad långivning inom de sysselsättningsvaga områdena,

2) om jag avser att vid den kommande utredningen angående företagareföreningarnas verksamhet låta pröva möjligheterna att effektivisera företagareföreningarnas verksamhet och framför allt deras långivning i lokaliseringpolitiskt syfte.

Med anledning av den första frågan vill jag framhålla, att såväl beräkning-

Svar på interpellation ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningsvaga områdena

en av lånemedelsanslaget till företagareföreningarna som fördelningen av lånemedlen självfallet grundas på en i möjligaste mån realistisk bedömning av föreliggande behov av statligt kreditstöd i form av hantverks- och industri-lån. Vid denna prövning beaktas särskilt de lokaliseringspolitiska synpunkterna. Sålunda eftersträvas att företagareföreningarna i län, där påtagliga sysselsättningssvårigheter råder, skall få största möjliga tilldelning av lånemedel. Vid ifrågavarande fördelning av tillgängliga lånemedel har de fyra nordligaste länen särskilt gynnats. Till belysning härav kan nämnas, att företagareföreningarna i dessa län fått disponera ungefär en tredjedel av de sammanlagda utlåningsresurserna. Jag är för min del beredd verka för att företagareföreningarna i län, där sysselsättningssvårigheter råder, liksom hittills får en betydande andel av lånemedlen. I detta sammanhang vill jag framhålla, att företagareföreningarna i första hand måste inrikta sin låneverksamhet på företag som bedömes ha goda utvecklingsmöjligheter. Det får självfallet inte vara så att företagareföreningarnas verksamhet försvårar en önskvärd omflyttning av arbetskraft från företag, som inte är bärkraftiga eller bedömes ha små utvecklingsmöjligheter, till företag vilkas utbyggnad på ett bättre sätt kan skapa ökade möjligheter till varaktig sysselsättning. Det torde vara ett lokalt intresse att en sådan omflyttning sker. Det är självfallet inte möjligt att utan närmare undersökningar erhålla kännedom om huruvida de företag som erhållit lån i varje enskilt fall motsvarat dessa anspråk, men jag anser mig kunna hävda uppfattningen att så varit fallet i flertalet låneärenden. Detta styrkes av de relativt låga förluster som föreningarna åsamkats vid sin låneverksamhet.

I sammanhanget anser jag mig även böra påpeka, att den av riksdagen fast-

ställda lånegarantiramen för närvarande inte utnyttjas helt och att möjligheter står öppna för företag, som har de företagsmässiga förutsättningarna härför, att erhålla statligt kreditstöd garantivägen.

I anledning av interpellantens andra fråga kan jag meddela, att huvudfrågan vid den blivande utredningen kommer att gälla utformningen av den lokala organisationen för det statliga kreditstödet handhavande. Företagareföreningarnas verksamhet torde komma att bedömas främst ur organisatoriska synpunkter. Frågan hur tillgängliga lånemedel skall fördelas mellan företagareföreningarna kan komma att övervägas i den mån så erfordras för att pröva föreningarnas personalbehov. Härvid måste självfallet de lokaliseringspolitiska synpunkterna beaktas.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min interpellation.

Herr statsrådet säger i svaret att man vid fördelningen av medlen till företagareföreningarna i största möjliga utsträckning bör tillgodose företagareföreningarna i områden med sysselsättningssvårigheter. När jag ställde frågorna till herr statsrådet ansåg jag det vara känt och även dokumenterat att främst dessa företagareföreningar hade brist på kapital för sin utlåningsverksamhet; jag ansåg det vara styrkt inte minst genom de yttranden som lokaliseringsutredningen och arbetsmarknadsutredningen hade avgivit i anledning av arbetsmarknadsstyrelsens framställning om medel för rörelsestimulerande åtgärder.

Kommittén för näringslivets lokalisering anser, att förekomsten av omfattande arbetslöshet inom en del regioner under en högkonjunktur som den nu

Svar på interpellation ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningsvaga områdena

rådande får tolkas som ett bevis för att de nuvarande medlen för lösandet av sysselsättningsfrågorna i de aktuella områdena är otillräckliga.

Arbetsmarknadsutredningen yttrar i samma fråga, att strävandena att nå en bättre balans på arbetsmarknaden måste grundas inte enbart på rörlighetsstimulerande utan även på näringspolitiska åtgärder.

Min första fråga anser jag att herr statsrådet faktiskt gått förbi i sitt svar, då han inte omtalar, hur kapitalsituationen under det gångna året varit i företagareföreningarna främst i de områden jag åsyftat. Statsrådet har svarat i mycket allmänna ordalag men har inte gått in på det väsentliga i min fråga. Han har heller inte berört frågan hur eventuella brister kan ha påverkat sysselsättningen inom dessa områden. Detta var kärnpunkten i min fråga.

De upplysningar jag fått från företagareföreningar inte minst i de områden jag nämnt har gett vid handen att det föreligger kapitalbrist. Det gäller emellertid inte bara dessa områden utan även företagareföreningar i södra Sverige; det har nämnts att några företagareföreningar där inte ansett det finnas någon anledning att ha sammanträden, då man inte haft några pengar att låna ut. För bara ett par, tre dagar sedan fick jag höra, att en företagareförening i södra Sverige måst avvisa många mycket väl befogade låneansökningar på grund av brist på medel.

Herr statsrådet pekar på den förmånsställning som särskilt de fyra nordligaste länen skulle ha fått vid fördelningen av medlen till företagareföreningarna. Men om man sätter tilldelningen i relation till arbetslösheten i och utflyttningen från dessa län, tror jag inte att tilldelningen kommer att framstå som riktigt så förmånlig.

För mitt eget hemlän, Västerbotten, vill jag peka på en uppgift som av företagareföreningen lämnades vid en kon-

ferens som socialdemokratiska partiet och ABF anordnade i mars i år. Enligt den uppgiften låg företagareföreningen inne med låneansökningar på 11,4 miljoner kronor. Sysselsättningseffekten av dessa medel skulle vara ca 750 man. Även om den bedömningen är något optimistisk — jag skulle tro det — tyder den ändå klart på att mycket skulle ha kunnat göras för att undvika den avfolkning från vårt län som förekommit under det gångna året.

De bedömningar jag kunnat göra tyder alltså på att företagareföreningarna haft otillräckliga medel. Det framgår också av det förhållandet att arbetsmarknadsstyrelsen under fjolåret använde 4 175 000 kronor för rörlighetsstimulerande åtgärder i de fyra nordligaste länen och att enligt en uppgift som lämnades i torsdags i samband med besvarandet av en interpellation angående just dessa frågor inte mindre än 12 000 arbetare flyttat från de nordligaste länen.

För nästa budgetår har riksdagen beslutat en uppräknig av anslaget för rörlighetsstimulerande åtgärder med 50 miljoner kronor. Mot bakgrunden av detta beslut skall man se förstärkningen med 5 miljoner kronor av företagareföreningarnas kapitalresurser. Läger man därtill att konjunkturutsikterna för det kommande budgetåret enligt statsverkspropositionen bedöms som svagare och att det finns risk för sysselsättningssvårigheter, är det inte underligt att man känner en viss oro inför framtiden när man råkar bo i dessa områden.

Jag anser att det finns anledning att öka de s. k. sysselsättningsstimulerande åtgärderna inom de områden som berörs i min interpellation både i fråga om kapitalresurserna och de personella resurserna.

Vi står inför riksdagens avslutning, och jag borde inte förlänga debatten, men jag anser att denna fråga är så väsentlig för det område jag representerar,

Svar på interpellation ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningsvaga områdena

att jag vill se tillbaka på vad riksdagen i detta avseende utträttat under denna vårsession.

Jag tycker mig kunna konstatera att de s. k. rörlighetsstimulerande åtgärderna fått en förstärkning av en helt annan omfattning än de sysselsättningsstimulerande åtgärderna. Jag tror att det finns anledning att befara att de riksdagsbeslut som dikterats i huvudsak av det socialdemokratiska partiet kommer att påskynda avflyttningen av folk från sysselsättningsvaga områden. Ökningen av anslagen till arbetsmarknadsstyrelsen avser ju inte i första hand att skapa ökade sysselsättningsmöjligheter inom dessa områden, utan åtgärderna kommer faktiskt att medföra en ökning av omflyttningen. I fredags avlogs vårt partis förslag om en förstärkning av anslaget till företagareföreningarna med ytterligare 10 miljoner kronor. Tidigare i år har socialdemokraterna och — som jag bedömde det — halva högergruppen avslagit ett annat förslag om anslagsökning med 10 miljoner kronor. För kort tid sedan avtog riksdagen med stor majoritet vårt förslag om 1,5 miljon kronor för skoglig upprustning i lappmarken och likaså förslaget om ett anslag på 1,6 miljon kronor för skoglig upprustning i Tornedalen. Båda dessa områden är mycket hårt drabbade av arbetslöshet just inom skogsbruket.

Statsrådet upplyser om att utlåningen från företagareföreningarna har föranlett mycket få förluster — han understök detta med kraft här från talarstolen. Alltså har pengarna lånats ut till utvecklingsdugliga företag. Detta konstaterande borde uppmuntra till att intensifiera utlåningen genom företagareföreningarna.

I statsrådets svar heter det också: »Det får självfallet inte vara så att företagareföreningarnas verksamhet försvårar en önskvärd omflyttning av arbetskraft från företag, som inte är bärkraftiga eller bedöms ha små utvecklingsmöjligheter,

till företag vars utbyggnad på ett bättre sätt kan skapa ökade möjligheter till varaktig sysselsättning. Det torde vara ett lokalt intresse att en sådan omflyttning sker.» Jag skulle vara mycket intresserad av att få en definition av vad statsrådet menar med detta. Kan det verkligen vara ett lokalt intresse att folk flyttar från orten?

Statsrådet pekar vidare på att lånegarantiramen inte är fullt utnyttjad och att företagen alltså har möjlighet att låna om de kan ställa säkerhet. Nu är det ju bekant att många småföretag inte kan ställa tillräcklig säkerhet, och det är just toppkrediterna som företagareföreningarna tillhandagår med. Det är ett känt förhållande — på alla håll, tror jag — att småföretagen som det här gäller arbetar under mycket kapitalkrävande förhållanden. Småföretagen har i allmänhet svårigheter att ordna självfinansiering. Obligationsmarknaden med dess långa och billiga krediter är i stor utsträckning stängd för dem. Möjligheterna till avskrivning på lager och maskiner är inte heller så näraliggande som för större företag, och de kan i allmänhet inte utnyttja fördelarna av investeringsfonder och beredskapsfonder. Vinsterna räcker helt enkelt inte till både för räntor och amorteringar och för en hygglig standard åt företagaren.

En viss ljusning har förmärkts sedan AB Företagskredit tillkom och det är vi inom centerpartiet tacksamma för.

Den andra frågan som jag ställde anser jag att statsrådet också har glidit undan. Jag frågade om statsrådet avsåg att i kommande utredning angående företagareföreningarnas verksamhet låta pröva möjligheterna att effektivisera verksamheten och framför allt långivningen i lokaliseringspolitiskt syfte. Statsrådet besvarar detta med att säga att den tillämnade utredningen främst skall syssla med organisatoriska frågor. Detta är oroande för framtiden, då man vet att anslagen förstärkts för bidrag till

Svar på interpellation ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningsvaga områdena

flyttning till expansionsområden men regeringen i år inte har medgivit att dessa flyttningsbidrag skall få användas för flyttning av kvalificerad arbetskraft till de sysselsättningsvaga områdena. Detta är betänkligt då man vet att småföretagarna är så beroende av de toppkrediter som företagareföreningarna lämnar.

Jag har inte kunnat finna annat än att det finns ett motstånd mot vår begäran om en realistisk bedömning av kravet på kapital till företagareföreningarna, dvs. en uppskattning av behovet sådant företagareföreningarna själva ser det.

Riksdagen har understrukit företagareföreningarnas betydelse ur lokaliseringsynpunkt och ävenså framhållit deras värde ur bygdens synpunkt och deras förmåga att förebygga att folk tvingas flytta från hem och bygd — jag tror att de 12 000 människor som flyttade från övre Norrland i fjol hellre skulle ha stannat där om de hade haft möjlighet till sysselsättning. Jag tycker att det är litet som talar mot och ganska mycket som talar för att det går att skapa effektiva företag i Norrland och över huvud taget på de orter där arbetskraft finns.

När arbetskraft flyttar, flyttar den ofta ett par tre gånger, det visar erfarenheten. Företagen får inte på sådan väg en bofast, stadig och yrkesskicklig arbetarkår. Jag vill faktiskt ifrågasätta, herr talman, om inte utredningen rörande företagareföreningarnas verksamhetsområden allvarligt borde diskutera om man inte kunde sänka kravet på de säkerheter som fordras för att företagareföreningen skall kunna lämna ut lån. Naturligtvis kan det om man sänker säkerhetskravet bli större förluster, men man måste fråga sig vilket som är billigast för samhället, att låna ut pengar och — i det alldeles övervägande flertalet fall — få dem tillbaka med ränta eller låta pengarna gå åt till flyttningskost-

nader. En flyttning förstärker inte sällan bostadsbristen på den nya orten och ökade krav ställs på den nya bostadsorten liksom på andra serviceanordningar som vi alla anser att samhället skall bjuda den enskilde. Och samtidigt som kraven ökar på den nya bostadsorten läggs skolor ned i de områden varifrån folk flyttar.

Förslaget om att lösa in egnahem har riksdagen inte velat antaga i år. Jag förmodar att nästa steg blir att staten skall ersätta vissa kommunala kostnader för skolor och andra samhälleliga anordningar, det borde vara så, kostnader som uppstått på grund av befolkningsomflyttning och som delvis har förorsakats av flyttningsbidrag och de bristande resurserna att stimulera sysselsättningen på den gamla hemorten. Man frågar sig hur stora kan samhällets kostnader på lång sikt bli i detta avseende om utvecklingen får fortsätta?

Vi inom centerpartiet vill slå vakt om den fulla sysselsättningen. Vi anser att resurser inte får saknas för att trygga full sysselsättning. Men vi vill gå en annan väg för att uppnå detta mål än den som socialdemokraterna och — att döma av behandlingen av en del av dessa frågor i år — även en del av högerens representanter väljer.

Jag hade faktiskt väntat mig mera av svaret. Jag kan inte se att det är positivt. Hur vällivligt än statsrådet uttalar sig om sin goda vilja att klara dessa saker är realiteten att pengar saknas — och det är dessa realiteter man måste ta hänsyn till då man skall bedöma om svaret verkligen är positivt eller negativt.

Det är klart att inte enbart företagareföreningarna kan lösa de problem som aktualiseras. Åtgärderna på det kommunalpolitiska planet har stor betydelse liksom åtgärderna för att skapa rättvisa mellan små och stora företag, så att olika företagstyper får samma konkurrensläge. Det gäller också att

Svar på interpellation ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningssvaga områdena

skapa rättvisa mellan sysselsättnings-svaga områden och så kallade expansionsregioner. Jag sade förut att det i viss mån är en dold subvention till företagare i expansionsregioner, när samhället utan kostnad för vederbörande flyttar arbetskraft till dessa områden. Men meningsskiljaktigheterna på den punkten bottnar troligen i en olika syn på det samhälle, som vi vill bygga upp.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det är kanske överflödigt att inför kammaren deklarerar, att min uppfattning sannerligen inte skiljer sig från herr Nilssons i Tvärälund när det gäller den allmänna positiva synen på de mindre företagen. Denna positiva inställning har jag haft tillfälle att understryka flerfaldiga gånger.

Det var för mig, herr talman, en liten överraskning, att herr Nilsson i Tvärälund valde interpellationsvägen för att på nytt ta upp en debatt och fästa uppmärksamheten vid de överbud, som centerpartiet har presterat på en rad punkter när det gäller stödet till viss företagsamhet här i landet. Man begär bland annat en väsentlig ökning av kreditgarantiramen, trots att man är väl medveten om att den i dess nuvarande omfattning knappast utnyttjas i full utsträckning. Detta är bara ett exempel. Jag vill inte ta upp en ny debatt om de frågor, som har diskuterats så utförligt, herr Nilsson i Tvärälund, när de senast var uppe till behandling i kammaren. Jag skall i varje fall söka undvika att låta mig lockas in på något sådant.

Men jag vill ändå anföra ett par synpunkter som svar på herr Nilssons ganska långa anförande. Han anklagar mig för att egentligen ha förbigått båda hans frågor, försökt att glida undan dem och inte ha besvarat någon av dem tillfredsställande. Jag vill då börja med

att anknyta till den senaste frågan herr Nilsson framställde, nämligen huruvida den utredning, som skall syssla med företagareföreningarnas organisation och personalbehov etc., också kommer att ta upp de lokaliseringspolitiska aspekterna till övervägande. Jag har förklarat att detta inte blir utredningens huvuduppgift men att den måste ta hänsyn till dessa spörsmål för att komma fram till en bedömning av det personalbehov, som företagareföreningarna kan beräknas ha med hänsyn till sina framtida uppgifter.

Det finns emellertid även ett annat skäl, som jag inte angav i mitt interpellationssvar — det erkänner jag, herr Nilsson i Tvärälund, men jag trodde inte att det var herr Nilsson obekant — nämligen att det finns en utredning med landshövding Näslund som ordförande som sysslar just med lokaliseringsproblemen med särskild vikt vid dessa problem i norra Sverige. Skulle jag låta tillsätta en ny utredning med samma direktiv, vore det enbart att dubbla uppgifter, och det är en sak som i varje fall vi inom regeringen undviker.

Herr Nilsson i Tvärälund säger, att jag även har förbigått den första frågan, som var den mest väsentliga i hans interpellation, nämligen frågan huruvida sysselsättningssvårigheter har skapats på grund av medelsbrist. Jag har i interpellationssvaret förklarat, att jag inte i detalj kan redovisa denna sak men att jag inte har den uppfattningen, att det förelegat en dylik medelsbrist. För tids vinnande vill jag på nytt hänvisa herr Nilsson till interpellationssvaret.

Jag erkänner gärna att det finns vissa företagareföreningar som ansett att de, om de finge mera pengar till sitt förfogande, därigenom skulle kunna möjliggöra ytterligare sysselsättningstillfällen inom de orter, där sysselsättningssvårigheter uppstått. Men den bedömningen måste ändå ske i de instan-

Svar på interpellation ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningsvaga områdena

ser, där tilldelningen av tillgängliga medel och medelsramarnas storlek skall avgöras, d. v. s. i första hand kommerskollegium och i andra hand Kungl. Maj:t. Vi kan inte nöja oss med att bara hänvisa till att det finns en företagareförening som anser att den skulle kunna låna ut betydligt mera pengar än som ställts till dess förfogande, utan vi får göra en verklig prövning. Och, herr Nilsson i Tvärålund, utgångspunkten för just denna prövning finns ganska klart angiven i mitt interpellationssvar.

Det kan inte vara en riktig politik ur samhällets och landets synpunkt att i ett läge, där det råder betydande brist på arbetskraft på vissa områden, förhindra att folk flyttar över till mera lönsamma yrken. Jag är medveten om att denna omflyttning i många fall kan vålla lokala svårigheter av skilda slag — herr Nilsson var själv inne på några av dem. Enligt min uppfattning är det samhällets skyldighet att undanröja dessa svårigheter och göra denna omflyttning så smidig som möjligt. Det kan inte vara i landets intresse att omöjliggöra en viss omflyttning från ett område till ett annat.

Jag vill betona att förutsättningen för att få en ökad framstegstakt i den ekonomiska utvecklingen är att samhället medverkar till sådana strukturella förändringar, som möjliggör överflyttning till mera lönsamma och bärkraftiga näringsgrenar från områden, där det föreligger svårigheter att bibehålla produktion och sysselsättning.

Naturligtvis kan inte denna process tillåtas gå hur långt som helst. Men det är sällan fråga om ett antingen—eller. Man kan inte måla denna fråga i bara svart och vitt; det finns något däremellan, såsom jag också vid flerfaldiga tillfällen har framhållit. Detta är även anledningen till att jag betraktar verksamheten med länegarantier och hantverks- och industrilån som ett synnerligen nödvändigt komplement till hela

vår lokaliserings- och sysselsättningspolitik. Men denna verksamhet blir verkningslös, om man satsar på företag, som bara för en kort tid kan sörja för sysselsättningen och därigenom hindrar arbetskraft från att i god tid och under goda konjunkturen flytta över till bristområden. Det är därför som de rörlighetsstimulerande åtgärderna liksom omskolningsverksamheten enligt min uppfattning har en så grundläggande betydelse som ett viktigt komplement till och ett viktigt led i hela vår sysselsättningspolitik.

Herr talman! Härmed har jag sagt vad jag önskat framföra. Jag skall söka undvika att ta kammarens tid i anspråk för ytterligare inlägg med hänsyn till att även jag är medveten om att flera ärenden står på kammarens föredragslista.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Även jag är mycket starkt medveten om att många ärenden återstår, men detta gäller en viktig fråga och klockan är nu inte mer än 10 minuter över 12 på dagen, varför vi väl ändå bör kunna resonera något. Jag hoppas att kammaren ger mig tillgift för att jag tar tiden i anspråk ytterligare 3 minuter.

Statsrådet Lange är förvånad över att jag har valt interpellationsvägen. Har herr Lange varit borta så länge från riksdagen i vinter, att han inte sett de många motioner som kommit från vårt parti just i dessa frågor?

Vad gäller den andra frågan, om huvuduppgiften för den utredning som skall syssla med företagareföreningarna och deras kapitalbehov etc. ber jag att få citera några rader ur statsrådets svar: »Företagareföreningarnas verksamhet torde komma att bedömas främst ur organisatoriska synpunkter. Frågan hur tillgängliga lånemedel skall fördelas mellan företagareföreningarna kan komma att övervägas i den mån

Svar på interpellation ang. företagareföreningarnas verksamhet inom de sysselsättningsvaga områdena

så erfordras för att pröva föreningarnas personalbehov.»

Lokaliseringsfrågan är alltså ingen huvudsak, och när man bedömer organisationsfrågorna borde man även kunna bedöma dessa utifrån målsättningen för lokaliseringen. Att den Näslundska utredningen skulle vara ett hinder för detta, förefaller mig vara högst underligt.

Statsrådet kan inte redovisa huruvida företagareföreningarna haft medelsbrist eller inte. Detta kanske förklarar varför jag inte anser att regeringens och statsrådets bedömning är realistisk när det gäller medelstildelningen till företagareföreningarna. Jag tycker att statsrådets eget resonemang i detta hänseende faller hans påstående om att bedömningen skulle vara realistisk. Jag har efter min enkla förmåga försökt att ta reda på hur det ligger till i föreningarna, och jag har därvid fått vissa besked, bl. a. genom riksdagens upplysningstjänst. Jag är fullt medveten om att en naturlig, intern omflyttning måste ske och att denna är befogad med hänsyn till den snabba utvecklingen på det område som vi nu diskuterar. Jag vill fråga herr Lange om han anser att 12 000 avflyttade från Norrland till södra Sverige är en naturlig omflyttning? Anser herr Lange att detta är ett uttryck för att man inte kan skapa lönsam företagsamhet i Norrland?

Jag vill anföra ett exempel. I norra Västerbotten finns ett företag som bygger lastapparater till traktorer. Traktorererna forslas från mellersta och södra Sverige upp till norra Västerbotten, där lastapparaterna byggs. En del traktorer fraktas tillbaka, och kalkyler har faktiskt visat att denna anordning är försvarlig jämväl ur företagsekonomiska synpunkter samtidigt som den bidrar till sysselsättningen i Norrland.

Jag vill ännu en gång understryka, att herr Lange inte behöver vara så förvånad över att jag i detta fall valt

interpellationsvägen, eftersom det inte har lyckats att motionsvägen nå resultat.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag ber herr talmannen och också kammarens ledamöter om ursäkt för att jag nödgats bryta det löfte som jag gav för en kort stund sedan, men jag tycker att det är angeläget att visa hur herr Nilssons i Tvärålund citatkonst gestaltar sig. Han läste nämligen inte upp den mening som står efter den av honom citerade, nämligen: »Härvid måste självfallet de lokaliseringspolitiska synpunkterna beaktas.»

Till yttermera visso sade jag redan i mitt förra inlägg — det framgår av protokollet — att det är självklart att man inte kan bedöma de organisatoriska förutsättningarna och personalbehovet hos företagareföreningarna utan att jämväl ta hänsyn till de lokaliseringspolitiska synpunkterna. Jag kanske kan upplysa såväl kammarens ledamöter som interpellanten om att när denna utredning på sin tid annonserades av mig, frågade utredningsordföranden i den stora lokaliseringspolitiska utredningen, om denna sistnämnda utredning över huvud taget längre var erforderlig, eftersom de stora problemkomplexen ändå hade anförtratts just åt denna nya utredning.

Till slut skulle jag vilja säga att det är riktigt att jag tyvärr har nödgats vara borta från riksdagen rätt mycket, men jag har ändå inte varit borta så mycket, att jag inte har observerat bondeförbundets motioner på detta område med överbud på skilda punkter. Jag har till och med kunnat följa riksdagens arbete så mycket, att jag också är fullt medveten om att riksdagen avslagit dessa motionsyrkanden.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Herr statsrådets senaste

Svar på fråga ang. anordnande av deltidskurser i vävning

anförande tyder på att han måtte ha varit borta mycket länge, eftersom han inte har observerat att bondeförbundet sedan många år bytt namn.

När det sedan gäller den ifrågasatta utredningen vill jag bara konstatera, att herr Lange inte vill inrikta utredningens arbete på företagareföreningarnas organisation med hänsyn till målsättningen att företagareföreningarna i stor utsträckning skall verka från lokaliseringspolitiska synpunkter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. anordnande av deltidskurser i vävning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**, som yttrade:

Herr talman! Fröken Wetterström har frågat, om jag ämnar vidtaga några åtgärder för att deltidskurser av tillfredsställande omfattning i vävning framdeles skall kunna anordnas med statligt stöd, även om de ej anses ha ett »klart yrkesutbildande syfte».

Med anledning av fröken Wetterströms fråga får jag hänvisa till att jag nyss i första kammaren besvarat en interpellation av fru Svenson, rörande bland annat det spörsmål fröken Wetterström tagit upp. Utöver vad jag därvid sagt vill jag nu endast göra det tillägget, att frågan om stöd åt kurser, som inte kan hänföras till yrkesutbildning och inte heller är av den natur, att de kan stödjas från folkbildningsanslagen, har en betydande principiell räckvidd. Spörsmålet torde få aktualitet i samband med den närmare precisering av begreppet deltidskurs inom yrkesutbildningen som bör ske, sedan överstyrelsen för yrkesutbildning inkommit med förslag härom. Några särskilda åtgärder av det slag som avses i fröken Wetter-

ströms fråga finner jag inte nu motiverade.

Vidare anförde

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det svar som jag har fått på min enkla fråga.

Jag har alldeles nyss varit i tillfälle att höra dels statsrådets svar i första kammaren på fru Gerda Svensons interpellation och dels den debatt som där har förts. Jag skall därför fatta mig mycket kort — vilket för övrigt åligger mig, eftersom detta är en enkel fråga.

Först vill jag säga, att jag tycker att departementschefens svar är glädjande så tillvida som herr Edenman säger, att syftet inte har varit att då det gäller deltidskurserna spara pengar eller att söka komma åt vissa kurser, utan att få vissa förhållanden ordentligt belysta. Detta tycker jag för min del är alldeles riktigt. Jag delar t. ex. helt departementschefens uppfattning, att det har funnits en hel del rena hobbykurser på olika fält och att dessa bör rensas bort, och jag anser det också riktigt att man genom noggrann kontroll söker eliminera de missförhållanden som ibland har rått, t. ex. att en kursdeltagare deltar i samma kurs flera gånger. Beträffande sådana ting är jag helt överens med statsrådet.

Det är emellertid förklarligt om det har väckt stor bestörtning och oro ute i landet både bland vävlärarynnorna, som ju har sin utkomst av de vävkurser vi nu diskuterar och bland de tusentals husmödrar som bara har möjlighet att utnyttja deltidskurserna för sin utbildning. Denna utbildning leder visserligen inte alltid direkt till förvärvsarbete, men fördenskull bör den inte på något sätt underskattas. Det måste väl medges, att inom det husliga området är deltidskurserna den normala och enda

Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

tänkbara formen för yrkesutbildning och fortbildning. En husmor som väver — om det också uteslutande är för hemmets eget behov — förbillig anskaffningen i hög grad och kommer därigenom att tillföra hemmet ekonomiska värden som inte är att förakta.

Jag tror att det är departementschefens uttalande, att deltidskurserna skall ha ett klart yrkesutbildande syfte, som har kommit att vålla missförstånd. Detta begrepp har varit svårt att definiera, och på grund därav har de, som jag tycker förhastade, anvisningarna från överstyrelsen för yrkesutbildning kommit till, där man ansett sig böra snabbt skära ned åtskilliga deltidskurser. Det har framstått för mig som särskilt beklagligt att just kurser i vävning helt och hållet har slopats. Det hade varit lyckligare med en ömsesidig och mera intim kontakt mellan departementet och överstyrelsen på ett tidigare stadium, innan anvisningarna gått ut. Det står visserligen i dessa anvisningar att framställningar kan göras för att få en upphävd undervisningsplan åter fastställd. Men allt detta måste ju medföra en hel del onödig administration.

Det principiella ställningstagandet till deltidskurserna tycks emellertid — gudskelov, vill jag tillägga — ännu inte ha tagits. Jag vill hoppas att förslaget från överstyrelsen, som departementschefen talar om i svaret till mig och enligt vilket det åligger styrelsen att precisera begreppet deltidskurs, skall ges en vidare tolkning än som nu skett och att en sådan eventuellt generösare tolkning skall godtagas av departementschefen.

Jag hoppas att jag har uppfattat statsrådet Edenman riktigt när jag säger att jag tror, att de anvisningar som har utgått från överstyrelsen för yrkesutbildning ändå är att betrakta som ett provisorium i avvaktan på vad som senare skall komma.

Över huvud taget har jag fått den uppfattningen, att statsrådet inte är negativt inställd till deltidskurserna, och

därför hoppas jag — och många med mig i vårt land — att inte endast kurserna i vävning — det är ju endast dessa jag har berört i min fråga — utan också en del andra kurser kommer att återupptagas.

Med detta ber jag att än en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs statsutskottets memorial nr 154 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, föredrogs utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan; och anförde därvid:

Herr **ELIASSON** i Sundborn (cp):

Herr talman! Vid denna sena tidpunkt finns det ingen anledning att ta upp en längre debatt.

Med det särskilda yttrande, som är fogat till statsutskottets memorial angående uppskov till höstrikdagen med behandlingen av en rad propositioner och motioner, har vi velat markera — vi har inte haft möjlighet att ställa något yrkande — att vi finner det otillfredsställande att dessa motioner, som gäller synnerligen viktiga frågor, nämligen kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, frågan om grundbidragsprincipens genomförande m. m., genom utskottsmajoritetens ställningstagande nu har uppskjutits till höstrikdagen. Vi finner detta anmärkningsvärt också med hänsyn till att ett av motionsparen avlämnats redan i januari 1961.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Efter det kammaren tidigare har lyssnat till herr Nilsson i Tvärålund och nu till herr Eliasson i Sundborn kanske den håller mig räkning för att jag inte tar upp någon egentlig diskussion om detta avsnitt i centerpartiets kommunalpolitiska valprogram. Låt mig bara erinra om själva sakfrågan, som gäller en hel rad motioner. En del av dessa väcktes i januari 1961, en del väcktes i anslutning till den s. k. kommunindelningspropositionen. Vid våra överläggningar inom femte avdelningen rörande dessa motioner har vi alla varit överens om att man 1961 hade anledning att avvakta behandlingen av kommunindelningspropositionen innan man till behandling tog upp nyssnämnda motioner. Det kom också andra saker emellan, nämligen dels det s. k. skattepaketet hösten 1961, dels den då signalerade propositionen om ändrade grunder för särskilda skattelindringsbidrag till kommunerna.

Därtill kommer att 1958 års skatteutjämningskommitté har hela detta problemkomplex under behandling. Inom femte avdelningen försökte vi åstadkomma enighet om att alla dessa motioner rimligen borde överlämnas till skatteutjämningskommittén. Herr Eliasson i Sundborn protesterade — tämligen vagt i början. Men han kom tillbaka efter någon eller några dagar och sade att han inte kunde vara med om detta förslag utan att han skulle reservera sig. De övriga fem av oss, som utgjorde majoriteten på femte avdelningen, skrev då ett utkast till utlåtande, där vi med hänvisning till 1958 års skatteutjämningskommittés arbete föreslog att motionerna inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Vid statsutskottets plenum den 10 maj anmälde herr Eliasson reservation samt anhöll att han i efterhand skulle få lämna in utskrift av denna. Detta avslogs av utskottet, som i stället bordlade ärendet för att åter ta upp det den 15 maj. Vid detta senare

plenum utdelades en stencilerad reservation som upptog en rad principiella resonemang omkring dessa frågor. I det läget ställdes yrkande att ärendet skulle återremitteras till femte avdelningen, vilket i praktiken innebar att det inte kunde sakbehandlas då utan måste uppskjutas till hösten.

Herr talman! Jag har velat redogöra för gången av detta ärende därför att det särskilda yttrandet eljest gärna ger intryck av att statsutskottet och dess femte avdelning skulle ha avsiktligt försökt att på något sätt slippa ifrån sakbehandlingen av dessa motioner.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det var inte min avsikt att stimulera herr Gustafsson i Stockholm att tala så ingående om vad som har förevarit i statsutskottets femte avdelning. Hans senaste anförande tvingar mig att korrigera ett par uppgifter. Det är alldeles riktigt att en del av ifrågasvarande motioner väcktes i januari 1961, en del i samband med kommunindelningspropositionen och en del i år. Vi har varit överens om att samtliga motioner skulle behandlas i samband med kommunindelningspropositionen, vilken handlades av konstitutionsutskottet. Vi har vidare varit överens om att behandlingen av motionerna skulle uppskjutas till våren 1962 för att tas upp i samband med kommunindelningsreformen.

Jag fäster kammarens uppmärksamhet på att detta samband inte kom till stånd därför att kommunindelningspropositionen behandlades i mars utan att motionerna därvid togs upp till realbehandling. Det dröjde till fram i maj, innan så skedde, med detta uppskov till hösten som resultat.

På en annan punkt vill jag också korrigera en uppgift och tala om hur saken ligger till. När statsutskottets femte avdelning behandlade detta ärende den 8 maj förbehöll jag mig reservationsrätt av den anledningen att jag ansåg att utskottet, även om det icke ingick i de-

Ändring i arbetarskyddslagen

taljprövning, i varje fall skulle ge sin positiva anslutning till tanken på att kostnadsfördelningen skulle ordnas till det bättre och att man skulle pröva ett system med grundbidrag. Det fanns ingenting i reservationen som stred mot tankegångarna i motionerna.

Jag fick reservationsrätt till tisdagen den 15 maj. Av för mig okänd anledning togs ärendet upp på utskottets föredragningslista för torsdagen den 10 maj. Jag tog kontakt med statsutskottets ordförande och sekreterare samt påpekade att jag fått reservationsrätt till tisdagen den 15 maj. På detta fick jag beskedet att antingen skulle man genast avgöra ärendet och jag få behålla min reservationsrätt eller också skulle man uppskjuta ärendet. Jag förklarade mig nöjd med att ärendet uppsköts till den 15 maj. Då skulle jag alltså lämna in reservationen. Den var inlämnad till kansliet den 14 maj, dagen före utskottets sammanträde, och förelåg såsom ofta är fallet i statsutskottet i stencil, när utskottet sammanträdde tisdag morgon.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Låt mig bara tillägga, att vi vid några tillfällen, då statsutskottets femte avdelning preliminärt resonerat om dessa motioner, så har herr Eliasson i Sundborn icke någon gång ställt krav på att de skulle sakbehandlas. Vi var 1961 helt överens om att uppskjuta behandlingen av dem till 1962. När vi kom fram till behandlingen av kommunindelingspropositionen och blev på det klara med att det inte förelåg ett uppenbart samband mellan dessa motioner och propositioner, var vi också överens om att uppskjuta behandlingen av motionerna.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag har aldrig sagt att vi från vårt håll har yrkat på en detaljbehandling av detta, men jag har ställt krav på ett principiellt uttalande från statsutskottets sida.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets nu förevarande hemställan.

§ 8

Föredrogs statsutskottets memorial nr 155, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 9

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 57, med föranledande av kammarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 45 i anledning av väckta motioner angående ortsavdragen vid beskattningen samt de vid taxering till statlig inkomstskatt gällande skatteskalorna.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att detta memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning. Den i memorialet gjorda anmälan lades till handlingarna.

§ 10

Ändring i arbetarskyddslagen

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 27 april 1962 dagtecknad proposition, nr 167, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till

Ändring i arbetarskyddslagen

lag om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att de särskilda bestämmelserna om nattvila för kvinnor utgår ur arbetarskyddslagen. I fortsättningen kommer alltså samma regler i fråga om nattvila att gälla för män och kvinnor. Dessa regler föreslås jämkade för att underlätta tvåskiftsarbete vid femdagarsvecka. Slutligen föreslås arbetarskyddsstyrelsen få befogenhet att i vissa fall meddela dispens från förbudet mot att använda kvinnor till arbete under jord.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat de i anledning av densamma väckta, likalydande motionerna nr 730 i första kammaren av herr *John Ericsson* och nr 884 i andra kammaren av herr *Carlstein*. I motionerna hemställdes, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 167 måtte för sin del besluta

att §§ 34, 37 och 73 arbetarskyddslagen skulle ändras på sätt som föreslagits av kungl. arbetarskyddsstyrelsen i dess genom skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 december 1960 framlagda förslag, innebärande dels att dispensgivningen beträffande kvinnors nattarbete skulle överflyttas från Kungl. Maj:t till arbetarskyddsstyrelsen, dels att dispens i vissa fall skulle införas beträffande förbudet att använda kvinnor till arbete under jord, samt

att i övrigt avslå de i propositionen framförda förslagen till ändring av arbetarskyddslagen.

Utskottet hemställde, att riksdagen med avslag å motionerna I: 730 och II: 884 måtte bifalla förevarande proposition, nr 167.

Reservation hade avgivits av herr *Nilsson* i Göteborg, som ansett att utskottet bort hemställa,

A. att riksdagen med bifall till motionerna I: 730 och II: 884 måtte avslå

förevarande proposition, nr 167, såvitt den anginge frågan om dispens från det generella nattarbetsförbudet, samt

B. att riksdagen med avslag å motionerna I: 730 och II: 884 måtte bifalla förevarande proposition, nr 167, i övriga delar.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **CARLSTEIN** (s):

Herr talman! Vårt land betraktas som ett föregångsland på den sociala omvårdnadens område. Ännu återstår givetvis en hel del att göra, men reformarbetet fortsätter i syfte att skapa ett samhälle med största mått av trygghet och trivsel.

Kungl. Maj:ts proposition nr 167 och andra lagutskottets utlåtande nr 31 med förslag till vissa ändringar av arbetarskyddslagen, som vi nu står i begrepp att ta ställning till, inger dock en hel del betänkligheter. Här anser jag att utvecklingen går åt motsatt håll.

Arbetarskyddslagen föreslås ändrad i tre olika avseenden: för det första att särbestämmelserna beträffande kvinnors nattarbete skall slopas; för det andra att det generella nattarbetsförbudet jämkas och att dispensmöjligheterna vidgas; för det tredje att dispensmöjligheter från förbudet mot kvinnors användande till arbete under jord införas. Samtliga åtgärder som här föreslås innebär en avsevärd uppluckring av nuvarande arbetarskyddslag. Man frågar sig om det verkliga finns skäl att företa dessa lagändringar.

1957, 1960 och 1961 har riksdagen på andra lagutskottets förslag avvisat krav på borttagandet av nattarbetsförbudet för kvinnor. Man frågar sig givetvis vad som nu har hänt som ger anledning till ett annat ställningstagande. Modern yrkeshygien, arbetstidens förkortning, mekaniseringen inom industrien, företagsekonomiska synpunkter, möjligheter att tillvarata den arbetskraftsreserv som finns bland kvin-

Ändring i arbetarskyddslagen

norna och utjämningen i lönehänseende mellan kvinnor och män anföres som skäl för att avskaffa särbestämmelserna. Det låter onekligen välgrundat, men är detta verkligen skäl för en lagändring av det slag som nu föreslås? Jag kan, herr talman, inte acceptera detta. Låt oss något stanna vid och granska de verkliga förhållandena.

Man talar om arbetstidens förkortning, men hur ser det i verkligheten ut? Ja, det är riktigt att vi numera har 45 timmars arbetsvecka mot tidigare 48. Men åttatimmarsdagen är dess värre ingen realitet längre. Detta framgår också ganska klart av utskottsutlåtandet, när utskottet argumenterar för en utsträckning av arbetstiden till kl. 24.00 utan att man skall behöva anlita dispensmöjligheterna; detta för att klara tvåskiftsgång på en femdagarsvecka. Trots att arbetsveckans timtal har minskat har alltså arbetsdagen blivit längre, eller nio timmar mot tidigare åtta. Arbetstidens förkortning och övergången till femdagarsvecka talar, enligt mitt sätt att se på dessa problem, för behållandet av särbestämmelserna och en större återhållsamhet när det gäller att medge nattarbete. Den längre arbetsdagen ger all anledning till att i största möjliga utsträckning söka förlägga arbetstiden till dagtid och undvika nattarbete.

Ökad mekanisering och bättre arbetshygien är andra skäl som anföres. Ja, även här är väl iakttagelsen riktig, men slutsatserna är i högsta grad diskutabla. Är det verkligen någon som på allvar vill påstå att pressen på arbetaren i dagens mekaniserade industri har minskat? Arbetstempot är högre än någonsin tidigare. Arbetet var sannolikt tyngre förr, men våra dagars mekaniserade, tempouppdrivna och ackordsjäktade produktion är säkerligen betydligt mera pressande för arbetaren. Jag skulle verkligen vilja rekommendera dem som står bakom utskottsutlåtandet att söka hitta en enda textil- eller konfektionsarbetare med 10 à 15 års yrkes-

vana som anser att den genomförda mekaniseringen innebär en lindring i arbetet, att det är mindre pressande i arbetet i dag än vid den tiden då vi genomförde arbetarskyddslagstiftningen 1949. Det är säkerligen en felbedömning att ta mekaniseringen till intäkt för att nattarbetet skulle innebära mindre våda för arbetstagaren i dag än det gjorde tidigare.

Så detta tal om kvinnans likställighet i lönehänseende med mannen. Vi är ingalunda där ännu! Vi är på väg — men det går sakta, i varje fall när det gäller förmånerna. När det däremot gäller nackdelarna — ty en utökning av möjligheterna till nattarbete måste ur arbetstagarens synpunkt betraktas som en nackdel — är man tydligen redo att raskt jämställa kvinnorna med männen. Finns det verkligen skäl härför? Av propositionen framgår att överenskommelse nu har träffats mellan arbetsmarknadens parter som innebär att återstående löneskillnader mellan kvinnor och män skall vara utjämnade inom några få år. Den överenskommelsen är alltså klar, och någon anledning att av sådana skäl slopa nu gällande särslagstiftning finns alltså inte.

Man talar också om arbetskraftsreserven bland kvinnorna som vårt näringsliv ivrigt efterfrågar. Vad man då frågar sig är varför man inte först lossar på lönesparren, skapar större möjligheter för deltidsarbete — bjuder på fördelarna. Jag är säker på att sådana åtgärder på ett bättre sätt skulle medverka till att få fram arbetskraftsreserven än en utökning av nattarbetsmöjligheterna.

I motion II: 884 har jag även tillåtit mig fästa uppmärksamheten på hemmens situation. Departementschefen har ansett att dessa spörsmål inte ägnar sig för behandling i arbetarskyddslags-sammanhang. Jag kan inte dela denna uppfattning. Enligt mitt förmenande måste barnens och hemmens situation i allra högsta grad beaktas när det gäl-

Ändring i arbetarskyddslagen

ler kvinnan och arbetsförhållandena. När andra lagutskottet tidigare avvisat motioner i syfte att borttaga särbestämmelserna för kvinnorna har dessa skäl anförts såsom mycket tungt vägande. Utskottet anförde tidigare att många kvinnor vid sidan av sitt förvärvsarbete har att sköta hem och barn, vilket i hög grad begränsar deras möjligheter att erhålla erforderlig vila under dagen. Bland annat av den anledningen har utskottet tidigare ansett det angeläget tillse att kvinnor icke användes till arbete nattetid mer än vad som är absolut erforderligt. Enligt vad jag vet har förhållandena på detta område inte på något sätt förändrats. Samhället är ingalunda rustat när det gäller serviceanordningar för att exempelvis ta hand om barnen. Och, ärade kammarledamöter, natthem för barn torde väl ännu så länge tillhöra kuriositeterna, och man har verkligen skäl att fråga sig om det är någonting eftersträvänsvärt. Det talas så ofta och vackert om hemmens och familjens betydelse — inte minst i valtider. Barnen på natthem när modern nattarbetar och därefter på daghem när modern skall använda dagen för vila och sömn — tror någon att det hemmet kan funktionera på ett acceptabelt sätt? Här finns möjligheter att slå vakt om hemmen och familjen genom att avslå andra lagutskottets förslag om borttagande av nattarbetsförbudet för kvinnor.

Kungl. arbetarskyddsstyrelsen har inte heller ansett sig kunna biträda förslaget. I motion II: 884 framföres arbetarskyddsstyrelsens förslag som endast innebär en administrativ förenkling av dispensgivningen. 1957, 1960 och 1961 avvisade riksdagen på andra lagutskottets förslag en liknande lagändring, och jag anser att det finns alla skäl att göra detsamma även innevarande år.

Jag övergår härefter till frågan om dispensgivningen för nattarbete. Här har departementschefen gjort ett uttalande som jag ej kan acceptera, nämligen »att det inte bör möta något hin-

der att utnyttja den ifrågavarande dispensbestämmelsen även i fall då endast företagsekonomiska skäl åberopas».

Enligt nu gällande bestämmelser kan, när särskilda skäl föreligger, undantag från det generella nattarbetsförbudet medges utan tillstyrkan av arbetstagarerna. Här har en viss återhållsamhet iakttagits. Endast företagsekonomiska skäl har ej räckt till för att erhålla dispens för nattarbete. Departementschefen anser nu tiden mogen att acceptera även enbart företagsekonomiska skäl för att dispens skall kunna medges, och andra lagutskottet instämmer — även om motionen som jag avlämnat i denna kammar tydligen har medfört att utskottet i någon mån tvekar och anför vissa synpunkter angående sådan dispensgivning som saknar stöd hos arbetstagarpartens sida. Det finns givetvis anledning att uttala en viss tillfredsställelse med denna skrivning, men den tillgodoser ingalunda de krav som arbetstagarparten har rätt att ställa. I ett läge där det föreligger brist på arbetskraft kan man givetvis hoppas på att företagare kommer att ta hänsyn till arbetstagarpartens synpunkter. Men hur kommer det att bli i en situation där omvända förhållanden råder eller på en ort med en enda dominerande industri utan valmöjligheter för arbetstagarparten? Här är arbetstagarpartens möjligheter helt satta ur spel, och kvar står det faktum att ett bifall till utskottets förslag innebär, att även enbart företagsekonomiska skäl skall vara tillräckliga — utan arbetstagarpartens hörande. Därmed torde värdet av 19 och 20 paragraferna i arbetarskyddslagen vara i högsta grad diskutabelt. Det blir i fortsättningen företagarna som avgör huruvida nattarbete skall förekomma eller ej. Företagsekonomiska skäl lär alltid gå att presentera. Det innebär också, om utskottets förslag bifalles, samma skyldighet för kvinnor som män att utföra arbete nattetid. Herr Nilsson i Göteborg har i en reservation anslutit sig till motionens yrkande i denna del.

Ändring i arbetarskyddslagen

Slutligen, rörande avsnittet om dispensmöjligheterna från förbudet mot kvinnors användande i arbete under jord, får hänsyn tas till att Sverige ratificerat Internationella arbetsorganisationens konvention nr 45. Även här synes emellertid skäl tala för att arbetarskyddsstyrelsens förslag accepteras.

Herr talman, propositionen nr 167 är märklig i ett avseende. Anledningen till den synes vara en skrivelse av den 20 december 1960 från kungl. arbetarskyddsstyrelsen med förslag till vissa administrativa förenklingar av dispensförfarandet. Motionen 884 innehåller arbetarskyddsstyrelsens förslag. Några som helst framställningar till departementet om ändringar av nattarbetsbestämmelserna synes icke föreligga. Svenska arbetsgivareföreningen har tillkännagivit att särbestämmelserna för kvinnors nattarbete kan utgå. Detta är ju ingen som helst nyhet — Svenska arbetsgivareföreningen har alltid tidigare haft denna uppfattning och kommer väl även i fortsättningen att ha den. Det som är det nya är att Landsorganisationen har tillkännagivit att den har ändrat sin tidigare uppfattning — men är detta tillräckliga skäl för en lagändring? Man kan inte undgå att ställa frågan: Är det på en annan holme som lagarna i fortsättningen skall utformas? Min mening är att Helgeandsholmen är det rätta stället.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen 884 i denna kammare.

I detta anförande, under vilket herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna, instämde fru *Eriks-son* i Stockholm (s).

Herr NILSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Det lönar sig säkerligen föga att ge sig in på några oratoriska utsvävningar i denna fråga — inte heller för egen del rörande den reservation

som jag har fäst vid detta utskottsutlåtande. Reservationen har jag egentligen placerat där endast som en påminnelse om de försämringar i arbetarskyddslagstiftningen som denna proposition innebär. Från början yrkade jag i andra lagutskottet avslag på propositionen, vilket var samma yrkande som herr Carlstein här ställde, men jag fann att jag blev alldeles ensam om den ståndpunkten. Motstånd restes inte minst från de kvinnliga ledamöterna i utskottet, vilka inte visade det ringaste gehör för sådana synpunkter som dem herr Carlstein nyss framfört. Det tycks vara så, att man på kvinnohåll offrar nästan vad som helst för att vinna likställigheten med männen. Jag har därför med protest anslutit mig till utskottsutlåtandet i fråga om eftergifterna i skyddslagstiftningen, nattvilans längd, upphävande av nattarbetsförbud o. s. v. Men vad jag tycker är det nästan allvarligaste i denna sak är socialministerns uttalande i propositionen där det heter: »Med hänsyn till den betydelse som skiftgång med nattarbete kan ha för ett effektivt utnyttjande av industriens produktionskapacitet vill jag uttala, att det inte bör möta något hinder att utnyttja den ifrågakvarande dispensbestämmelsen även i fall då endast företagsekonomiska skäl åberopas.»

När vi genomförde denna lagstiftning år 1948 såg jag och många andra ett värdefullt skydd i bestämmelsen att endast företagsekonomiska skäl inte skulle få åberopas. Det är ganska märkligt att min högt aktade kollega från andra lagutskottet fru Ekendahl, som säkerligen kommer upp i talarstolen om någon stund, nu mycket väl kan använda samma resonemang som de tre högermän som uppträdde i andra lagutskottet år 1948. Deras reservation innebär att man — som herr Carlstein här har påpekat — skulle slopa bestämmelserna i 19 och 20 §§ i fråga om nattarbetskyddet. Det förslag som andra

lagutskottets stora majoritet nu har presenterat inför riksdagen är alltså egentligen samma förslag som det vi fällde år 1948.

Det är inte underligt om den som i 40 år har jobbat i skift reser sig mot den tillbakagång som nu sker när man säger: »Nu skall ni arbeta natt och dag, söndag och söckendag», bara därför att man — låt oss säga det rent ut — har träffat en överenskommelse sedan representanter för Landsorganisationen och Arbetsgivareföreningen har haft ett samtal med socialministern och sagt: »Denna fråga vill vi ha löst på detta sätt.» Så föreställer jag mig i min fantasi att detta har skett, och jag tror inte att det är felaktigt. Det är synd att socialministern av tjänsteskal är förhindrad att vara närvarande. Man kan inte i detta fall gärna skjuta på pianisten. Han har gjort så gott han kunnat i den situation han var ställd i.

Jag kommer att yrka bifall till min reservation. Jag skall inte plåga kammaren med något längre anförande — det har blivit tillräckligt många sådana tidigare — men trots den situation som vi befinner oss i vill jag ifrågasätta, om inte mina vänner motionärerna borde nöja sig med att ansluta sig till min reservation i detta stycke. Den har något större möjligheter att vinna gehör. Säkert kommer min högt aktade kollega fru Ekendahl att bevisa att det inte går i de andra avseendena.

Jag har ingenting annat att tillägga, herr talman, än att jag hoppas att när man nu släpper det skydd som hittills har funnits skall fackföreningsrörelsen ställa krav på att vi överväger att ta ett bestämt steg fram mot en förkortad arbetstid. Detta dokument bör vara ett nyttigt vapen när man säger till arbetsgivarna och även till den andra parten: »Nu kan det vara på tiden att vi på allvar aktualiserar 40-timmarsveckan.»

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Ändring i arbetarskyddslagen

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag har ingen anledning att lägga mig i fejderna mellan socialministern och hans partivänner, men jag vill redovisa skälen till att vi i utskottsmajoriteten har godtagit propositionens förslag i motsats till herr Nilsson i Göteborg.

Frågan gäller — som vi hörde av både motionären och reservanten — förslaget till ändring av arbetarskyddslagen bl. a. i fråga om kvinnors nattarbete. Det faktum att vi i princip har godtagit propositionens förslag, med de särskilda, försiktiga formuleringar som vi har knutit till utlåtandet beträffande viss försiktighet vid dispensgivningen, innebär dock icke, herr talman, att vi blundar för eller underskattar betydelsen av de synpunkter som herrar Nilsson i Göteborg och Carlstein här har anført.

Personligen har jag både i utskottet och här i kammaren med mycken respekt lyssnat till herr Nilssons invändningar beträffande paragrafen om hänsynstagande till företagsekonomiska skäl när det gäller denna dispensgivning. Jag hyser nämligen i likhet med de båda tidigare talarna en så hög uppskattning av hemmets betydelse i vårt samhälle och en så djup och självklar förståelse för förvärvsarbetande mödrars dilemma att jag inte vill medverka till att dessas situation skulle förvärras. Jag har därför hävdatt den mening, att när vi nu på socialministerns förslag skall avskaffa den hittillsvarande skyddsbestämmelsen mot kvinnors nattarbete, bör vi gardera oss mot missbruk av detta medgivande. Det har också skett i utskottsutlåtandet — låt mig med kraft understryka detta. Även herr Carlstein erkänner mycket välvilligt att det fanns en viss anledning till tillfredsställelse på den punkten. Departementschefen hade ju föreslagit att särbestämmelsen om kvinnors nattarbete nu skulle försvinna, och han har anført skäl för vilka vi i utskottet böjt oss. Vi

Ändring i arbetarskyddslagen

skall dock komma ihåg att det är en socialdemokratisk socialminister som framlägger detta förslag, och det är väl inte tillbörligt att misstänka socialministern för likgiltighet gentemot arbetstagarparten!

Dessutom — och det är det viktigaste — har man motiverat förslaget att slopa det särskilda förbudet mot kvinnors nattarbete med förändringar exempelvis i fråga om arbetets svårighetsgrad och tyngd — det har också herr Carlstein erkänt — liksom den moderna yrkeshygienen och utvecklingen i övrigt. Det var givetvis för oss också rätt avgörande att läsa LO:s uttalande. Vi var medvetna om att Landsorganisationen bland sina medlemmar kan räkna flertalet av de kvinnor i landet som är sysselsatta i industrien. När LO nu hyser den uppfattningen att förbudet är moget för avskrivning, kunde vi inte tänka oss att vi var inne på farliga vägar, eftersom vederbörande då själva hade givit uttryck för sin mening. Jag understryker i detta sammanhang — eftersom herr Nilsson har talat så personligt — att närvaron i utskottet av så prominenta representanter för de fackliga intressena som fru Ekendahl och herr Axel Strand naturligtvis också måste väga tungt för oss andra.

Därtill kan jag säga, att även om vi sakligt kände oss övertygade om att denna bestämmelse nu kunde avskrivas, var vi mycket angelägna om att få in en liten hake beträffande dispensgivningen. Utskottet har i det stycket hävdade en ståndpunkt som väl gör det mycket svårt för en arbetsgivare att införa nattarbete mot arbetstagarnas önskan. Det står ju på sidan 16 i utskottsutlåtandet, att »en dispensgivning, som saknar stöd hos arbetstagsidan, icke torde leda till något större utbyte för arbetsgivaren. Mot arbetstagarpartens vilja lär nämligen en arbetsgivare få svårt att effektivt genomdriva att arbetstagarparten deltar i nattarbete.»

Flyttningen av denna timme på natten från kl. 11 till kl. 12 kan sakligt motiveras. I synnerhet om vi mer och mer tillämpar 5-dagarsvecka och 3-skiftsarbete, är det naturligtvis mycket lättare med 12-slaget. Vad som återstår är de sociala betänkligheter, som herrar Carlstein och Nilsson i Göteborg framfört. Jag vill klart understryka att vi inte blundar för dessa betänkligheter, men vad vi skriver i utskottsutlåtandet beträffande stor försiktighet vid beviljande av dispens från lagen om nattarbete utgör för oss en tillräcklig garanti för att vi inte skadar någon med denna lag.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr CARLSTEIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rimmerfors sade att man har satt in en liten hake, och jag vill lägga betoningen på liten — det är verkligen en *liten* hake. Jag försökte att i mitt anförande utveckla att det praktiskt taget inte är någon hake alls i vissa lägen, då man inte kan räkna med att arbetsgivaren tar någon hänsyn till dem som för sin utkomst är beroende av företaget. Man kan alltså inte på grund av denna lilla hake tro att man skall kunna klara de bekymmer som beslutet kommer att medföra.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på de olägenheter, som vi redan har med att kvinnor får arbeta till klockan 23 på kvällen, dessa kommer att förvärras ytterligare i och med att man generellt utsträcker möjligheten att ta kvinnor i anspråk för kvällsarbete till klockan 24 utan något som helst dispensförfarande — det innebär de föreslagna bestämmelserna. De besvärligheter med omhändertagandet av barnen när kvinnorna förvärvsarbetar, som påpekats i flera motioner i denna kammar, förvärras ytterligare, och det rimmar inte med talet om att man skall slå vakt om hemmens betydelse. Det gör man nämligen inte, herr Rimmerfors, på detta sätt.

Ändring i arbetarskyddslagen

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! Med beaktande av de synpunkter som här framförts av herr Carlstein skall jag begränsa mig till att ta upp några frågeställningar beträffande nattarbete över huvud taget samt de för kvinnorna gällande särbestämmelserna.

Man kan slå fast att vi nu befinner oss i ett skede, där vi alla är intresserade av ett fullt utnyttjande av produktionsresurserna för att kunna nå en ytterligare stegring av vår standard. Detta gäller inte minst inom de sektorer av vårt näringsliv där det ofta hävdas att lönsamheten inte är så stor och där man ängslas för den hårdare konkurrensen på den nya marknaden, som det har blivit så populärt att tala om i olika sammanhang. Här får man mer än någonsin tänka på rationaliseringsåtgärder av olika slag för att kunna hävda sig.

Det ligger också i de anställdas intresse att lönsamheten blir så stor att de kan hävda sina löneanspråk. Inte minst inom vår textilindustri, där de anställda allttjämt kan räkna sig till de verkliga låglönegrupperna i vårt samhälle, är detta ett aktuellt problem. Men frågan är hur långt man kan driva rationaliseringsåtgärderna och hur mycket detta skall få inverka på den mänskliga arbetskraften.

Den som något sett innanför kulisserna till textilindustrien frågar sig dock, om lönsamheten är så dålig som man ofta gör gällande, och om utsikterna är så små när det gäller att möta utlandskonkurrensen. Den konkurrensen har man förresten i hög grad kännning av i dag. Det finns en hel del prognoser som i stället talar för att textilindustrien har goda möjligheter att hävda sig väl i framtiden. Att lönsamheten inte är så dålig är den investeringsiver som visats under senare år ett belägg för. Den gör också att man bibringas tro att industrien kommer att stå sig.

Det låga löneläget inom textilindustrien kan i stället hänföras till att vi här

har en industri som sysselsätter så många kvinnor. För närvarande finns det cirka 20 000 kvinnor och 17 000 män inom denna industri. Genom ett bifall till proposition nr 167 skulle det förmodligen bli så att en mycket stor del av dessa kvinnor och män, som jag vågar påstå arbetar inom en industri med mycket högt uppdriven arbetstakt, också skulle tvingas till nattarbete. Man kan i detta sammanhang verkligen använda ordet tvingas, ty det är ett faktum att textilarbetarna på sin senaste kongress sade nej till en utvidgning av befogenheterna när det gällde nattarbete. Den överenskommelse som senare träffats har så att säga tillkommit över huvudet på textilarbetarnas högsta instans.

Problemet nattarbete är kanske inte lika bevärligt på alla håll i vårt land och i synnerhet inte på orter med differentierad industri. Där kan människorna ändå i viss utsträckning välja själva. Om någon föredrar nattarbete och det verkligen ger högre lön för mödan, så kan man där välja sådant arbete. Men det valet finns inte på en lång rad orter i vårt land.

När jag här av lättförklarliga skäl uppehåller mig vid textilindustrien, tänker jag speciellt på den industristruktur som förekommer i Sjuhäradsbygden, där det finns en stor anhopning av textiltföretag, särskilt i de mindre samhällena. Jag vill som exempel nämna Skene köping, som har drygt 4 000 invånare. Där finns bara textilindustri, och ett av de två företag som finns i orten sysselsätter ett knappt tusental personer, varav inte fullt hälften är kvinnor. Man arbetar nu i tvåskift året om för att få fria sommarlördagar. Ofta har man det så ordnat att man och hustru arbetar var sitt skift. På det sättet klaras barntillsynen, ty det finns inte någon form av samhällelig eller av företagen ordnad barntillsyn.

Där finns sålunda inget val. Och det är samma förhållande på en hel del andra orter. Det finns inga andra ar-

Ändring i arbetarskyddslagen

betsmöjligheter, och löneläget är sådant att båda makarna ofta måste arbeta, även om de har små barn. Ävenså är man ofta bunden vid platsen av egna hem o. d.

Enligt det förslag som nu föreligger skall det bli så att man på ganska lösliga grunder kan hävda att företagsekonomiska skäl gör det nödvändigt att införa treskift. I det läget har de anställda bara att följa med. Men är det en standardhöjning för individerna att dag göres till natt och vice versa för så gott som alla invånarna i ett samhälle? Är det lyckligt för barnen och familjerna? Är det värt sitt pris för de människor det gäller, även om slitet skulle betyda några kronor mer i pengar räknat?

Det talas också om likalön och om att kvinnorna nu därför borde vara beredda att gå ifrån denna särslagstiftning. I propositionen säges att kvinnorna själva genom sina organisationer har uttalat sig för detta. Det skulle intressera mig att veta vilka kvinnogrupper som då avses. Textils kvinnor, som ändå är en av de största fackliga kvinnogrupperna i vårt land, säger nej. Och vad beträffar löneläget mellan män och kvinnor och påståendet att kvinnornas accepterande av arbetsförläggningen till obekvämt skulle verka utjämnande på lönerna, så har åtminstone inte det exempel jag här anfört om tvåskiftsarbetet i Skene givit några belägg för det. Där visar förtjänstutvecklingen från 1960 till sista kvartalet 1961 att klyftan ytterligare vidgats mellan manliga och kvinnliga löner.

En annan sak av intresse i detta sammanhang är bortovarofrekvensen, som det länge talats så mycket om. Får dessa nya bestämmelser ett genomslag måste väl bortovarofrekvensen öka. Eftersom vi vet att barnservicen är så påfallande dåligt ordnad, måste vi också ha klart för oss att inte minst för de ensamma familjeförsörjarna kommer verkliga problem att uppstå.

Skulle vi inte kunna vänta med särslagstiftningsfrågan tills likalönen verkligen är genomförd och tills vi fått den utvidgade samhällsservice för de förvärvsarbetande kvinnorna som vi ivrigt väntar på efter alla de motioner som så välvilligt behandlats av årets riksdag? Men hur långt fram ligger ett påtagligt praktiskt resultat i form av barn daghem, sjukmammor, natthem m. m.? Jag förmodar att ingenting kommer att hända särskilt brådstörtat på detta område. Om vi hade haft en fullt genomförd likalön, kortare arbetstid för skiftarbetare, bättre familjepolitiska insatser för småbarnsmammor och särskilt för ensamstående föräldrar samt en fullt utbyggd samhällsservice för barnpassningen skulle hela frågan ha varit i ett annat läge. Men — och det tycker jag skall slås fast — där är vi inte i dag.

Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att medicinalstyrelsen i sitt remissyttrande varit ytterst angelägen att framhålla vådorna av nattarbete för kvinnor med barn under 16 år samt att socialstyrelsen framhållit att hela frågan om nattarbete, vad gäller både män och kvinnor bör bli föremål för översyn. Det finns skäl att anamma dessa synpunkter.

Jag ber att få yrka bifall till motion II: 884.

Herr NILSSON i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Artigheten synes mig bjuda att jag tackar herr Rimmerfors för hans vänliga ord om den ståndpunkt jag intagit. Men det hjälper mig inte mycket, herr Rimmerfors! När herr Rimmerfors faller för fru Ekendahls charm, för herr Strands pondus och för socialministern, som är socialdemokrat, men inte fäster någon vikt vid de verkliga erfarenheter jag har av treskiftsarbete, så anser jag inte herr Rimmerfors' vänliga ord vara mycket värda.

Ändring i arbetarskyddslagen

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att vi också inom utskottet har tagit hänsyn till verkliga fakta. Vi ansåg nämligen att det var sådana som redovisades i de uttalanden som gjordes av bl. a. LO:s representanter. Jag begagnar, herr talman, även tillfället till att säga till herr Carlstein att också en liten hake kan vara effektiv.

Fröken ANDERSSON i Strängnäs (s):

Herr talman! Jag är något förvånad över fru Hörnlunds inställning. Så sent som i fredags beslöt riksdagen att ratificera konventionerna nr 100 och nr 111. För mig framstår detta beslut som inte bara avseende lika lön utan också som ett accepterande av uppfattningen att kvinnorna på arbetsmarknaden skall vara jämställda med männen — detta inte endast med tanke på fördelarna utan även med tanke på de eventuella nackdelar som kan uppstå.

Det finns i vårt samhälle flera yrkesgrupper där man alltid har måst ha nattarbete. Så är förhållandet inom vård- och serviceyrkena, och där har man inte haft något skydd av lagens bestämmelser. Ingen ifrågasätter att vi inom t. ex. sjukvården skulle kunna vägra nattarbete.

Inom mentalsjukvården har man särskilt under de senaste åren ansett det vara en fördel att ha nattjänst, när man då haft större möjligheter att klara barn eftersynen. Var man gift kunde maken se efter barnen medan de sover, eller också kunde man anlita studerande ungdom att se efter barnen. Man har därför inte så stort behov av natthjälp i detta avseende. Jag tycker att man med utgångspunkt från detta också bör bereda industriens kvinnor samma möjligheter.

Det har upplysts mig att man sedan i höst vid Surte glasbruk genom dispens haft 14 kvinnor i treskift. Dessa kvinnor har skött sin uppgift alldeles utmärkt. De har tvärt emot vad fru Hörn-

lund förmodar haft en mycket lägre frånvaro än sina manliga kamrater. De har också genom sitt deltagande i skiftarbetet haft samma förtjänst som männen.

Aktiebolaget Plåtmanufaktur tänker nu begära dispens för ytterligare 58 kvinnor, och man tror att det inte kommer att bli någon svårighet att få kvinnorna att acceptera treskiftsarbetet när de är storbelåtna med arbetssystemet.

Lagbestämmelsen tillkom bl. a. för att skydda den kvinnliga arbetskraften från att utnyttjas på arbetsmarknaden på grund av deras dåliga löneläge, men i dagens samhälle utgör den en negativ faktor för kvinnorna i deras möjlighet till fritt yrkesval. Kvinnorna börjar i dagens samhälle att få samma rättigheter på arbetsmarknaden som männen, och då skall vi väl också ha samma skyldigheter som dessa. Därför, herr talman, faller det sig helt naturligt för mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna debatt, men en del yttranden av fru Hörnlund och herr Carlstein fick mig att begära ordet. Jag vill helt instämma i den föregående talarens synpunkter. För egen del är jag principiellt mot nattarbete, både för män och för kvinnor. Jag anser det inte vara lämpligt. Jag är dock av den uppfattningen att det inte finns några medicinska skäl för ett speciellt nattarbetsförbud för kvinnor.

Det råder nu generellt nattarbetsförbud, vilket tillkom genom 1949 års lag, och jag tycker vi skall slå vakt om detta förbud. När det speciella nattarbetsförbudet för kvinnor en gång tillkom fanns det inget generellt förbud, utan det tillkom av sociala skäl. Det var förstaeligt att detta förbud då infördes, och jag tror att det också gjorde en hel del nyt-

Ändring i arbetarskyddslagen

ta. Förbudet hade betydelse framför allt för textilindustrin, där man inte fick använda sig av treskiftsarbete eftersom så många kvinnor var sysselsatta där. Bestämmelserna mot nattarbete för kvinnor var dock inte så stränga då som nu. Förbudet skärptes senare, så att kvinnor inte fick sysselsättas i industriellt eller hantverksmässigt arbete mellan kl. 22 och 5. Förut gällde förbud mot kvinnligt nattarbete för företag med minst 10 arbetare, men detta förbud kom sedan att gälla generellt. Detta gjorde att kvinnorna försvann från en del mindre företag, såsom mindre bagerier, där man måste arbeta mellan kl. 22 och 5 på morgonen vissa tider.

Man kan emellertid fråga sig vad som är industriellt arbete och vad som inte är det. Detta är många gånger mycket svårt att avgöra, och man kan — som här sades förut — undra vilket arbete som är tyngst. Kvinnor får vaka, arbeta i sjukvården och städa fabriker hela nätterna, men de får inte arbeta direkt i det industriella arbetet. De får bära ut tidningar på tid som är förbjuden i fabriker och utföra vilket tungt arbete som helst, bara det inte är industriellt eller hantverksmässigt.

Herr Carlstein sade att arbetet inte har blivit lättare nu för tiden. Ja, det är riktigt att det är mera psykiskt påfrestande, men fysiskt sett har det blivit mindre tungt. Herr Carlstein säger att arbetsdagen inte heller har blivit kortare, utan tvärtom längre genom införandet av den fria lördagen. Ja, herr Carlstein, inom yrkesinspektionen, och från läkarhåll var man mycket tveksamma beträffande att införa den lediga lördagen och därigenom förlänga övriga arbetsdagar. Det var emellertid arbetstagarorganisationerna som begärde den lediga lördagen och därigenom åstadkom längre arbetsdagar och längre skift. Och kom i dag och försök ändra på systemet med lediga lördagar! Det går inte, ty den lediga lördagen har blivit ytterst populär.

Jag håller med fru Hörnlund om att stora svårigheter uppstår på platser, där det finns t. ex. en dominerande textilindustri. Vi vill ju inte på något sätt köra ut kvinnor med små barn i vare sig nattarbete eller annat arbete. Men man talar om detta som om varje kvinna här i landet som är ute på arbetsmarknaden hade små barn. Det är dock den mindre delen. Skall en kvinna som är i 40—45-årsåldern och inte har några barn utestängas från nattarbete, om hon vill ha sådant, medan en yngling på aderton år får gå i nattarbete? I många fall klarar de förra det lättare.

Men jag är fortfarande principiell motståndare till nattarbete, ty jag anser nattarbete vara förödande för livsrytmen och för familjelivet över huvud taget. I Danmark hade man åtminstone för ett par år sedan — jag vet inte hur det är i dag — inget generellt nattarbetsförbud men heller inga särskilda bestämmelser för kvinnor. I Norge har man sedan gammalt haft generellt nattarbetsförbud men inga särbestämmelser för kvinnor. Det är nämligen så att särbestämmelser för kvinnorna arbetar mot kvinnorna i det långa loppet.

På bruken och på andra platser med dominerande manliga industrier blir det fler och fler arbetstillfällen för kvinnorna på grund av mekanisering o. d. Dispensgivning förekommer i stor utsträckning, och i många fall har nattarbetsparagrafen därigenom helt uppluckrats. Kvinnorna själva vill ha nattarbete, och det finns inte andra arbetstillfällen på orten.

De som har småbarn kan i de allra flesta fall få annat arbete än nattarbete, framför allt nu då det är brist på arbetskraft. Varför skall vi då inte kunna nöja oss med det generella nattarbetsförbudet, som vi slår vakt om, och lägga i kvinnornas hand att själva avgöra, hur de vill ha det. Vill de ha nattarbete — på sjukhus, som det sagts här vill gifta kvinnor ha nattarbete — så bör de få ta sådant — det kan tydligen vara

fördelaktigt bl. a. ur familjesynpunkt. Jag anser också att kvinnorna är så ansvarskännande, att de väljer den situation som för dem och familjen är den bästa.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSTEIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte förstå hur fröken Elmén kan komma i den situationen att hon dels förklarar att hon principiellt är motståndare till allt nattarbete och samtidigt vill medverka till att det skapas utökade möjligheter till nattarbete för kvinnorna. Om riksdagen bifaller utskottets förslag, upphäves ju praktiskt taget det generella nattarbetsförbudet. Ty i och med att man accepterar att dispens medgives av företagsekonomiska skäl utan arbetstagarnas tillstyrkan, sätter man hela nattarbetsparagrafen ur spel och öppnar alla möjligheter för företagaren att själv avgöra om han vill sätta kvinnorna i nattarbete eller inte.

Jag skulle också vilja fråga fröken Elmén, vilka kvinnogrupper som har uttalat sig för en utökning av nattarbetsmöjligheterna?

Jag har i min hand ett motionshäfte från Svenska textilarbetareförbundets kongress. Klämman i en motion till den kongressen innehåller förslaget att man skall uppdra åt förbundsstyrelsen »att på alla sätt slå vakt om andemeningen i arbetarskyddslagen samt motarbeta alla tendenser till en uppmjukning av denna lag». Bakom detta uttalande står 20 000 förvärvsarbetande textilkvinnor, och det är, fröken Andersson, något annat än att 14 kvinnor har uttalat sig om att de är storbelåtna med nattarbetsystemet!

Man kan naturligtvis inte motsätta sig nattarbete i de fall då nattarbete är nödvändigt, och dit räknar jag vårdyrkena, sjukvård och annat. Men jag motsätter mig att nattarbete tillåtes där det inte är en tvingande nödvändighet,

och det är det inte i de fall då det begärs av företagsekonomiska skäl. Det är inte maskinerna som skall avgöra om vi skall arbeta nattetid — maskinerna skall tjäna oss och vi skall inte tjäna dem.

Fröken ELMÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har fått ett generellt nattarbetsförbud, och det skall vi slå vakt om. Jag anser att nattarbete för män är lika besvärligt som för kvinnor — vi har ju nästan kommit dithän att det anses att det är männen som är det svagare könet. Både för män och för kvinnor skall nattarbetsförbudet äga tillämpning.

Sedan säger herr Carlstein att även om organisationerna inte kommer överens, så har arbetsgivaren full frihet att ordna nattarbete. Det har han inte! Han måste ha dispens från arbetarskyddsstyrelsen. I allmänhet är arbetstagare och arbetsgivare överens i de fall då dispens begärs, och i de fall då organisationerna inte är överens görs det en noggrann utredning av förhållandena. Jag känner till litet hur det har försiggått i sådana fall.

Det är alltså det generella förbudet vi skall slå vakt om. Ett speciellt nattarbetsförbud för kvinnor, med de extra bestämmelser som följer därav, är bara i vägen. När det arbetas i två skift måste man ofta begära dispens för att kunna samordna kommunikationerna för de kvinnliga och manliga arbetstagarna. Jag vet också att det förekommit fall där kvinnorna måste få arbeta till klockan 24 för att de skall kunna få ledig lördag. Därvid har man först sagt nej från fackorganisationen. Då blev förhållandet det, att både män och kvinnor måste arbeta även på lördagar, och det ville inte männen — inte heller kvinnorna. Man har då i allmänhet i alla fall begärt dispens till klockan 24, för att få lördagen fri.

Fröken ANDERSSON i Strängnäs (s) kort genmäle:

Ändring i arbetarskyddslagen

Herr talman! Jag kan hålla med om att 14 kvinnor väger lätt om man jämför med 30 000, men skillnaden är att dessa 14 har deltagit i nattarbete, medan däremot de textilarbeterskor som har uttalat sig inte har haft nattskift. Jag vet från mitt eget yrkesområde att det många gånger har funnits förutfattade meningar om saker och ting, som man inte velat vara med om, men att man har ändrat uppfattning den dag man praktiserat den nya ordningen. Då har man erkänt att den var bra.

Fru EKENDAHL (s):

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå både herr Carlsteins och fru Hörnlunds synpunkter, eftersom de båda kommer från distrikt som sedan årtionden haft textilindustri och därmed också de textilanställdas speciella problem. Jag har inte begärt ordet för att polemisera mot dem, och inte heller så mycket för att tala för utskottet, vilket ju herr Rimmerfors gjort. Jag vill emellertid anföra några synpunkter.

Vi skall inte glömma bort att vi har ett generellt nattarbetsförbud. Det är från detta förbud som det skall kunna begäras dispens av företagsekonomiska skäl, något som herr Nilsson i Göteborg i sin reservation har avstyrkt. Utskottet har betonat att — det tycker jag man skall fästa stort avseende vid — denna dispensgivning bör handhas med stor försiktighet. Jag skulle därför vilja — trots vad jag sade om att jag inte skulle polemisera mot fru Hörnlund — vända mig mot hennes yttrande att arbetsgivarna på ganska lösliga grunder skulle kunna få dispens för nattarbete. Nej, det kommer inte att kunna ske på lösliga grunder, utan om det förebars företagsekonomiska skäl, kan, som fröken Elmen nyss sade, ärendet prövas utan arbetstagarnas tillstyrkan. Jag tror inte att arbetarskyddsstyrelsen kommer att tillstyrka dispens på lösliga grunder.

Herr Nilsson i Göteborg har tillskrivit

mig diverse egenskaper, och jag bör kanske något förklara mitt ändrade ståndpunktstagande, som ligger helt i linje med utvecklingen. Jag har också intagit en annan ståndpunkt än tidigare, när det gäller ratificeringen av konvention nr 100 och 111 som beslutas här i kammaren förra veckan. Därtill är jag inte påverkad av motioner och långa utläggningar av folkpartister eller andra utan av den överenskommelse som träffats mellan arbetsmarknadens parter varigenom de diskriminerande bestämmelserna i avtalen tagits bort.

Av samma skäl har LO inte velat motsätta sig ett borttagande av § 36 och ändring av de övriga paragraferna i arbetarskyddslagen. Det är som fröken Andersson i Strängnäs uttryckte det: »Kvinnorna kämpar för att få likställighet på arbetsmarknaden, och då får vi ta både rättigheter och skyldigheter.»

Jag har tidigare när denna fråga behandlats i kammaren uttryckt mig — kanske något rått — på följande sätt: Jag vill vara med om att sälja detta nattarbetsförbud för en uppgörelse i kvinnolönefrågan. Även om det är riktigt som här tidigare påpekats att den ännu är långt ifrån löst — både vi som är förhandlare och vi som är politiker har klart för oss att vi ännu har ett långt stycke att gå — är dock grunden lagd, och det har träffats en överenskommelse om borttagande av diskriminerande bestämmelser. Därav mitt ändrade ståndpunktstagande i denna fråga.

Om jag får göra en personlig deklARATION, vill jag nämna, att även jag kommer från ett yrke som aldrig haft skydd av § 36 i arbetarskyddslagen; jag har inte hört att herr Nilsson i Göteborg eller någon annan velat ge restauranställda skydd enligt denna paragraf. Dessa har inte haft rättighet att sluta sitt arbete kl. 22 eller 23 och kommer inte heller att få sluta kl. 24 enligt den nya lagen. I princip kan alla människor äta sig mätta före kl. 6 på

Ändring i arbetarskyddslagen

kvällen, och vi skulle kunna stänga restaurangerna vid samma tid som affärerna. Men här kommer andra bedömanden in, och den grupp jag tillhör har aldrig rest kravet att restaurangerna skulle stängas kl. 6. Jag tror att många riksdagsmän, oavsett partitillhörighet, skulle protestera, om vi gjorde det.

Så bara några ord till herr Carlstein angående ändringen av den i § 19 stadgade tidpunkten från kl. 23 till kl. 24. Det finns ett önskemål inte minst från kvinnorna att få fördela 45-timmarsveckan på fem dagar. Skulle vi genom att behålla på bestämmelsen om att förbudet mot nattarbete börjar kl. 23 hindra kvinnorna — och även männen — att få lediga lördagar, tror jag, herr Carlstein, att de inte skulle bli så glada. Detta är ett av skälen — de andra har jag redovisat tidigare — till att det inte varit några svårigheter för mig att biträda propositionens förslag om denna ändring i arbetarskyddslagen. Jag vill gärna än en gång till protokollet läsa in vad andra lagutskottet säger — låt oss gärna erkänna att vi påverkats av herr Carlsteins motion, om det nu kan vara till någon glädje för honom, men även av vår egen inställning att vi sannerligen inte vill att företagarna skall få dispens utan vidare av företagsekonomiska skäl. I utlåtandet heter: »Dessa omständigheter talar enligt utskottets mening för att dispensgivning utan tillstyrkan från arbetstagsidan bör meddelas med mycket stor försiktighet.»

Jag har här siffror på dispensgivningen från 1959. Jag skall inte uppta kammarens tid med att läsa upp dem. De talar emellertid sitt tydliga språk; de allra flesta dispensansökningarna är tillstyrkta av arbetarparten, och det kommer de att vara även i fortsättningen. Jag tror inte någon företagare vill våga sig på försöket att mot sina anställdas avstyrkan försöka få en dispens. Han måste ju ändå ha arbetarnas

hjälp för att få arbetet utfört. Detta talar för att arbetsgivarna kommer att vara återhållsamma med sina önskemål när de inte får arbetarparten med sig. Det talar också enligt min mening för att arbetarskyddsstyrelsen kommer att vara mycket försiktig i sin dispensgivning i dylika sammanhang.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen av herr Nilsson i Göteborg; samt 3:o bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionerna I: 730 och II: 884; och fann herr förste vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Carlstein begärde likväl votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Carlstein votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående andra lagutskottets utlåtande nr 31 antager det förslag, som innefattas i reservationen av herr Nilsson i Göteborg, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till motionerna I: 730 och II: 884.

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Carlstein begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 37 ja och 32 nej, varjämte 141 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Nilsson i Göteborg.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Carlstein begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 170 ja och 34 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ordet lämnades på begäran till

Herr STIERNSTEDT (h), som ytttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla, att jag röstade för ja-propositionen, men att voteringsapparaten markerade »Avstå».

§ 11

Föredrogs vart för sig

andra lagutskottets memorial nr 32, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; och

jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 12

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 23, angående departementsvis uppgjorda förteckningar över försäljningar av viss kronan tillhörig fast egendom.

§ 13

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunal-skattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1962/63, och

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1962/63 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

position angående statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 169 hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 4 maj 1962, föreslagit riksdagen att 1) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ statens löneförordning den 31 maj 1957 (nr 228); 2) antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 2 mom. och 4 § statens pensionslöneförordning den 28 maj 1959 (nr 286); 3) godkänna den i statsrådsprotokollet redovisade överenskommelsen den 19 april 1962 angående statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.; 4) besluta att till de i statens löneförordning angivna grundlönerna skulle, med de undantag varom Kungl. Maj:t kunde finna gott förordna, under åren 1962 och 1963 läggas särskilda tillägg enligt de grunder, som angåves i förenämnda överenskommelse den 19 april 1962; 5) besluta att pensioner och kristillägg skulle höjas i enlighet med de grunder, som redovisats i statsrådsprotokollet; 6) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet; 7) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för införande av grupplivförsäkring i överensstämmelse med vad som i statsrådsprotokollet anförts; 8) godkänna de i statsrådsprotokollet framlagda grunderna för kontraktsanställning; 9) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för genomförande av ändringar i systemet för samordning mellan lön och förmåner enligt sociallagstiftning; 10) godkänna de i statsrådsprotokollet angivna grunderna för

reglering av vissa pensionsfrågor i samband med omorganisationen av Karlskrona örlogsvarv; 11) godkänna övriga i statsrådsprotokollet berörda förslag av beskaffenhet att böra prövas av riksdagen; 12) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i vederbörliga personalförteckningar; 13) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i med stöd av riksdagens beslut utfärdade avlönings- och pensionsförfattningar; 14) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga i övrigt erforderliga åtgärder för förslagens genomförande ävensom meddela erforderliga övergångsbestämmelser; 15) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1961/62 och 1962/63 i enlighet med vad som i statsrådsprotokollet anförts medge överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter; 16) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 102 000 000 kr.; 17) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. å riksstaten för budgetåret 1962/63 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 353 000 000 kr.; 18) till Täckning av beräknade merkostnader för löner å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 22 000 000 kr.; samt 19) till Täckning av beräknade merkostnader för löner å riksstaten för budgetåret 1962/63 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 84 000 000 kr.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herrar *Jonasson* och *Axel Emanuel Andersson* (I: 736) och den andra inom andra kammaren av herrar *Jansson* i *Benestad* och *Börjesson* i *Falköping* (II:

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

892), i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 169 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t vid nästkommande lönerörelse måtte söka få till stånd en sådan uppgörelse med statstjänstemännens huvudorganisationer, att lönehöjningen, räknad i kronor, utginge med samma belopp till alla statstjänstemän, så att löneklyftan mellan lågavlönade och högavlönade minskades i enlighet med vad i motionerna anförts;

dels två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Helmer Persson* (I: 737) och den andra inom andra kammaren av herr *Senander m. fl.* (II: 893), i vilka motioner hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle, att vid de förhandlingar om nästa års B-lista som förut-sattes i årets löneuppgörelse huvudvikten fästes vid frågorna om en förbättring av de lägre befattningshavarnas läge genom uppflyttningar i högre lönegrad och en vidareutveckling av principen om reglerad befordringsgång, varvid även spörsmålet om en radikal förbättring av den kvinnliga arbetskraftens läge beaktades;

dels två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Per-Olof Hanson m. fl.* (I: 738) och den andra inom andra kammaren av herr *Carlsson* i Huskvarna *m. fl.* (II: 894), i vilka motioner hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 169 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte upptaga till revidering gällande bestämmelser om sjukpensioner avseende pensionsfall före den 1 april 1958, så att den sjukpension, som nu utginge med högst tre fjärdedelar av hel sjukpension, fastställdes till ett högsta belopp motsvarande hel sjukpension;

dels två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Jonasson* (I: 739) och den andra inom

andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset (II: 895);

dels ock en motion inom första kammaren av herr *Bengtson* (I: 740).

Vidare hade utskottet i detta sammanhang upptagit följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

dels en inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Gävle *m. fl.* (II: 37), vari hemställts att riksdagen för sin del måtte besluta att med ikraftträdande fr. o. m. den 1 januari 1963 lyfta upp dyrorterna 3 och 4 till dyrort 5, samt att de högre löner som f. n. utbetalades i norra och nordvästra delarna av Norrland bibehölles och gäves beteckningen avstånds- och klimatillägg;

dels ock två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Sundin* (I: 451) och den andra inom andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping (II: 525).

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) antaga vid propositionen nr 169 fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 och 3 §§ statens löneförordning den 31 maj 1957 (nr 228);

2) antaga vid propositionen nr 169 fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 2 mom. och 4 § statens pensionslöneförordning den 28 maj 1959 (nr 286);

3) godkänna den i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 4 maj 1962 redovisade överenskommelsen den 19 april 1962 angående statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.;

4) besluta att till de i statens löneförordning angivna grundlönerna skulle, med de undantag varom Kungl. Maj:t kunde finna gott förordna, under åren 1962 och 1963 läggas särskilda tillägg enligt de grunder, som angäves i förenämnda överenskommelse den 19 april 1962;

5) besluta att pensioner och kristill-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

lägg skulle höjas i enlighet med de grunder, som redovisats i statsrådsprotokollet;

6) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet;

7) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för införande av grupplivförsäkring i överensstämmelse med vad som i statsrådsprotokollet anförts;

8) godkänna de i statsrådsprotokollet framlagda grunderna för kontraktsanställning;

9) bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela de föreskrifter och vidtaga de åtgärder i övrigt, som erfordrades för genomförande av ändringar i systemet för samordning mellan lön och förmåner enligt sociallagstiftning;

10) godkänna de i statsrådsprotokollet angivna grunderna för reglering av vissa pensionsfrågor i samband med omorganisationen av Karlskrona örlogsvarv;

11) godkänna övriga i statsrådsprotokollet berörda förslag av beskaffenhet att böra prövas av riksdagen;

12) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i vederbörliga personalförteckningar;

13) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga av förslagen betingade ändringar i med stöd av riksdagens beslut utfärdade avlönings- och pensionsförfattningar;

14) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga i övrigt erforderliga åtgärder för förslagens genomförande ävensom meddela erforderliga övergångsbestämmelser;

15) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1961/62 och 1962/63 i enlighet med vad som i statsrådsprotokollet anförts medge överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter;

16) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 å driftbudgeten under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 102 000 000 kr.;

17) till Täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m. för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 353 000 000 kr.;

18) till Täckning av beräknade merkostnader för löner å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62 å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 22 000 000 kr.;

19) till Täckning av beräknade merkostnader för löner för budgetåret 1962/63 å driftbudgeten under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 84 000 000 kr.;

B. att motionerna I: 451 och II: 525 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionen II: 37 icke måtte av riksdagen bifallas;

D. att motionerna I: 739 och II: 895 icke måtte av riksdagen bifallas;

E. att motionen I: 740 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

F. att motionerna I: 736 och II: 892 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionerna I: 737 och II: 893 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

H. att motionerna I: 738 och II: 894 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer utan angivna yrkanden hade avgivits

- 1) av herr *Sundin*,
- 2) av herr *Per-Olof Hanson*,
- 3) av herr *Staxäng*,
- 4) av herr *Svensson* i Stenkyrka,
- 5) av fröken *Elmén*,
- 6) av herr *Gustafsson* i Skellefteå,
- 7) av herr *Antonsson* och
- 8) av herr *Nelander*.

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att civilministern har haft att föra ganska omfattande och påfrestande underhandlingar liksom att full rättvisa aldrig kan uppnås vid sådana förhandlingar. Så har varit fallet, när vi i riksdagen tidigare haft att ta ställning till dessa frågor, och så är fallet även denna gång.

Vid tidigare tillfällen har man även ansett lönesättningen på vissa områden inte vara fullt rättvis, och man har då framfört önskemål om att rättelse borde ske. Sådan har också sedan kunnat åstadkommas.

Jag har låtit foga en blank reservation till detta utskottsutlåtande för att vid denna överläggning få anförda några synpunkter på lönesättningen för ett par grupper av befattningshavare inom skogsvårdsstyrelserna.

Av skogsvårdsstyrelsernas länsjägmästare är 16 placerade i lönegrad Bo 1 och 8 i Ao 26. Skogsstyrelsen har vid upprepade tillfällen i sina petita begärt, att de återstående 8 länsjägmästarna skulle uppflyttas i Bo 1 och påtalat den orättvisa, som nu föreligger. Trots detta har de nämnda 8 länsjägmästarna inte fått någon uppflyttning till Bo 1 vid årets löneöverenskommelse utan i konsekvens med den allmänna löneöverenskommelsen placerats i endast Ao 27.

Länsjägmästarnas ställning som chefs-tjänstemän på länsplanet — som kraftigt poängterats under senare år — gör den begärda uppflyttningen till Bo 1 särskilt angelägen. Ehuru det nu föreliggande avtalet godkänts av parterna, måste dock skogsvårdsstyrelserna som lokala arbetsgivare finna det betänkligt, att sådana bud lämnas vid löneförhandlingarna och att förhandlingsparterna pressas så hårt, att de tvingas godta uppenbart obilliga och orättvisa bud. Så har tydligen skett även när det gäller

den grupp som jag nu kommer att beröra.

Skogsvårdsstyrelserna finner det uppseendeväckande, att de ordinarie distriktslänsskogsvaktarna bibehålles i lönegrad 13, under det att kronojägarna, stiftsskogsvaktarna och akademiskogsvaktarna uppflyttas till lönegraden 15. Den gamla likvärdigheten har därmed uppgivits, och konsekvenserna i fråga om rekryteringen kommer att bli mycket kännbara, om inte en ändring sker snarast.

Länsskogsvaktarna måste anses vara kvalitativt fullt likvärdiga med de nämnda personalgrupperna. Ofta fordrar deras mångskiftande arbete särskilt höga kvalifikationer, om de skall lyckas med sina ömtåliga och mycket svåra uppgifter. Länsskogsvaktarna måste vara kunniga och mångsidiga på det skogliga området, vara förhandlingsmän och kunna förmå jordbrukarna till prestationer av olika slag i skogsbruket. De måste också kunna planlägga en rad olika arbeten och dessutom vara arbetsledare vid stämplingar, skogsodlingar, röjningar och plantskolearbeten m. m. Den strukturförändring, som jordbruket nu genomgår, fordrar också särskilt aktiva insatser på skogsodlingens liksom på landskaps- och naturvårdens områden.

Det har under hand upplysts, att länsskogsvaktarna i befodringshänseende skulle ha större möjligheter än andra grupper, t. ex. kronojägare. Men jag vill här framhålla, att någon egentlig befodringsmöjlighet för distriktslänsskogsvaktare inte finns. Undervisningstjänsterna i A 15 och A 17 rekryteras nämligen i annan ordning, antingen från biträdande länsskogsvaktare eller utifrån. Man kan alltså tala om två i stort sett helt skilda karriärer för skogsvårdsstyrelsernas skogsutbildade personal: den ena är distriktsfältkarriären och den andra undervisningskarriären.

Skogsvårdsstyrelserna anser det vara ett rimligt krav att deras tjänstemän inte kommer i efterhand när det gäller

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

inplaceringen i nu rådande lönesystem. Rekryteringen får inte försvåras av en lönesättning som gör tjänsterna mindre lockande än motsvarande befattningar på andra håll. Skogsvårdsstyrelsernas fältorganisation är i dagens läge av största värde på nya områden. Bland dessa må nämnas administrering av beredskapsarbeten ute i bygderna och sysselsättning av svårplacerad äldre arbetskraft. Det är av stort värde för arbetsmarknadsstyrelsen att även i fortsättningen kunna påräkna skogsvårdsstyrelsernas medverkan vid organisation av beredskapsarbeten. Dessa institutioner har också erforderliga förutsättningar att planlägga och leda dylika skogliga arbeten — något som också arbetsmarknadsstyrelsen under senare år har kunnat konstatera på en mångfald platser ute i länen.

Även med hänsyn till skogsbrukets strukturförändring i de nu pågående och i den förestående tekniska omvandlingen av driftsformerna är det i högsta grad angeläget, att skogsvårdsstyrelsens tjänstemän inte på grund av felaktig lönesättning söker sig ut till andra verksamhetsområden utan kan kvarhållas i sitt arbete.

Att framställa ett yrkande om ändring av Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag är inte möjligt. Det är ju, som förut har framhållits, en förhandlingsprodukt, och det har ju blivit praxis att riksdagen inte ändrar på en sådan.

Redan tidigare har förslag framställts om att vi äntligen skulle kunna få ett riksdagens löneråd, som skall vara med vid förhandlingar, och att riksdagen på ett tidigare stadium skulle få medverka och givetvis då också få ökat ansvar. Jag vet att civilministern inte står främmande för en sådan form för riksdagens medverkan. Nuvarande ordning är inte riktigt lämplig.

Skogsvårdsstyrelserna ser med verklig oro på den lönesättning som nu kommer att tillämpas för här berörda grupper — det är det som föranlett

mig att yttra mig i denna fråga. Jag vädjar på det bestämdaste inte bara till civilministern — han är inte ensam ansvarig här, det skall uttryckligen sägas ifrån — att se till att rättelse sker snarast möjligt. Avsikten med min blanka reservation, herr talman, var att få framföra dessa synpunkter.

I detta anförande instämde herrar *Stiernstedt* (h) och *Östlund* (h).

Herr **SENANDER** (k):

Herr talman! Jag känner inga samvetskval över att jag tar litet tid i anspråk i denna fråga. Då vi i går diskuterade en hel dag för att sänka piratfartyg och herr Ohlin i dag upptog tiden med att söka ställa till med en auktion för att sälja gamla Sverige, anser jag att jag kan ta tid på mig i denna oerhört betydelsefulla fråga om förhållandet mellan staten och dess anställda.

I vår motion i frågan har vi inte påyrkat någon ändring i den uppgörelse som träffats för cirka 300 000 statstjänstemän och åtskilliga pensionärer. Vi har inskränkt oss till ett yrkande som avser att vid de kommande förhandlingarna i år av B-listan rätta till de grävsta misstagen i uppgörelsen.

Att vi inte framställer något yrkande om ändring i uppgörelsen innebär emellertid inte att vi godkänner den av civilministern ofta upprepade uppfattningen, att riksdagen egentligen bara har att acceptera vad han och representanterna för statstjänstemännens topporganisationer kommit överens om. Vi hävdar tvärtom att riksdagen är suverän att fatta de beslut som riksdagen anser lämpligast i sammanhanget och att därför varje riksdagsman är i sin fulla rätt att ställa förslag i sådan riktning.

Statsrådet Lindholm är ju ingen bestämmande partner vid förhandlingarna; han är endast representant för arbetsgivaren, och arbetsgivaren heter riksdagen. Uppgörelsen är preliminär och förutsätter arbetsgivarens, d. v. s.

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

riksdagens, godkännande. I propositionen heter det också följdriktigt, att uppgörelsen träffats under förbehåll för Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande.

Var och en som under sådana förhållanden hävdar att riksdagen utan vidare — det gjorde för övrigt herr Staxäng här nyss — bör godta varje uppgörelse som statsrådet Lindholm presenterar är ute på vägar som knappast är lämpliga för ett parlamentariskt styrelseskick. Att statsrådet Lindholm försvarar sina förhandlingsresultat är naturligtvis fullt i sin ordning, men när han söker hävda att hans förslag är sakrosankt och inte får rubbas, är det på tiden att riksdagen — om den inte vill degradera sig själv till en betydelselös faktor i viktiga sammanhang — säger stopp. Det går inte an att — som statsrådet Lindholm gjorde i torsdagens interpellationsdebatt — avspisa en interpellants fråga som sammanhänge med statstjänaruppgörelsen med en spefull hänvisning till förhandlingstekniken, precis som om interpellantens fråga innebar obehörig inblandning. Sådant tyder enligt min mening på nonchalans mot riksdagen och dess suveränitet och bör därför inte tolereras.

Vi anser oss sålunda i princip oförhindrade att framställa de förslag till förbättringar i årets uppgörelse som vi anser vara påkallade. Att vi trots detta icke föreslår någon ändring av själva uppgörelsen beror på att vi inte vill förhålla uppgörelsens ikraftträdande — själva uppgörelsen har förhalats länge nog. Men vi föreslår att regeringen måtte tillse att vid de förhandlingar som förutsättes skola upptagas om B-listan i år de värsta missgreppen rättas till genom lönegradsuppflyttningar, inte minst för den kvinnliga personalen.

De många protesterna mot uppgörelsen ger skäl för omdömet dålig, men det har inte hindrat att den i den officiella propagandan fått ett betyg i motsatt riktning. Det finns tidningar som talat om fantastiska lönelöft för statsjänste-

männen, att staten slår vakt om sina anställda, om löneökningar på 810 miljoner kronor och liknande sensationer. Sensationsmakarna har stimulerats av de officiella uppgifterna om att statstjänstemännen fått drygt 10 procents löneförhöjning, varvid man räknat med ett statistiskt genomsnitt av vad både det generella tillägget och lönegradsuppflyttningarna ger.

Att 200 000 statstjänstemän i stället får 6,5 procent och med 3,5 procent får betala vad lönegradsuppflyttningarna till generaldirektörer, biskopar, domprostar, byråchefer, höga militärer m. fl. kostar, det har inte fått plats i sensationsrubrikerna. Inte heller — och det är viktigt att betona i sammanhanget — att minst en tredjedel av de 810 miljoner som uppgörelsen påstås kosta för två år går tillbaka till statskassan i form av skatt.

Denna braskande propaganda till trots kan aldrig det faktum döljas, att två tredjedelar av statstjänstemännen fått en uppgörelse som ställer dem i ett sämre läge än vid tidigare uppgörelser, trots att dessa inte varit så lysande. Statsrådet Lindholm har vid årets uppgörelse skjutit tidigare förhandlingsprinciper åt sidan. Sedan åtskilliga år tillbaka har som bekant statstjänstemännens löner baserats på löneutvecklingen för industriarbetarna. Visserligen har beräkningen av eftersläpningen varit mycket ogynnsam, men den har dock funnits och har haft en viss betydelse.

Vid årets förhandlingar hävdade statstjänstemännens förhandlare, att eftersläpningen var 6,8 procent. Inte ens denna beräkning var korrekt, därför att löneklassuppflyttningarna i statsjänst totalt omotiverat betraktas som löneglidning och frånräknas den siffra som anger eftersläpningen i förhållande till industriarbetarlönerna. Men den siffran godtogs inte av civilministern. Den kompromiss som följde löd sålunda på endast 5,8 procent, vilket ligger betydligt under den verkliga siffran.

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

Men även om man utgår från 5,8 procent, blir eftersläpningen inte inhämtad. Till denna siffra skall enligt tidigare principer läggas en halv procent för den s. k. pensionsavlösningen plus vad industriarbetarna lyckats uppnå i förhöjning vid årets avtalsuppgörelse mellan LO och SAF. Omräknat till statstjänstområdet skulle detta ge 3,8 procent. Sammanlagt borde alltså en generell löneökning av drygt 10 procent ha utgått över hela linjen, om man inte hade skjutit de tidigare principerna för beräkningen av löneförhöjningarna till statstjänarna åt sidan vid denna uppgörelse. Och så blev det 6,5 procent.

Nollställningsbegreppet har överkörats med ett enda penndrag, och dess upphovsman presterar nu ett förslag som innebär, att 200 000 statstjänstemän startar den nya avtalsperioden med en eftersläpning på 3,8 procent i stället för att ha uppnått nollställning och därmed inhämtat eftersläpningen. Hur stor eftersläpningen skall bli under avtalsperioden är inte svårt att föreställa sig, då statstjänstemännen redan nu vid starten har en eftersläpning på minst 3,8 procent.

Detta är den tribut som 200 000 statstjänstemän har fått lägga på en förvänd lönepolitikens altare. Att under sådana förhållanden komma släpande med ett statistiskt genomsnitt på 10 procent är en utmaning mot den stora massan statstjänstemän, som endast kan räkna in 6,5 procent i löneförhöjning.

Som bekant har en prisstegringsvåg av kraftiga mått svept fram på senare tid. Den stora massan statstjänstemän har nu ingenting att möta prisstegringarna med. Uppskattningarna av siffran för indexstegringen varierar mellan 5 och 7 procent för innevarande år. Jag vill verkligen fråga civilministern hur han tänker sig att statstjänstemännen — jag menar i främsta rummet de 200 000 missgynnade — skall kunna klara sig utan en kännbar sänkning av reallönen. Känner civilministern sig verkligen be-

låten med uppgörelsen, när 200 000 statstjänstemän står inför detta omedelbara perspektiv?

Jag anser mig böra fastslå att huvudmassan av statstjänstemän blivit underkompenserade i förhållande till både industriarbetarnas löneutveckling och prisutvecklingen. Det är också ostridigt att denna behandling av de sämst betalda tjänstemännen har tillämpats för att kunna tilldela i många fall förut väl betalda tjänstemän stora favörer. Jag hänvisar till att de högre statstjänstemännen i allmänhet uppflyttats minst två lönegrader, medan uppflyttningar av lägre tjänstemän i allmänhet bara gällt en lönegrad. Med vad jag här sagt vill jag inte a priori utdöma lönegradsuppflyttningarna. Många av dem är i hög grad befogade och borde ha gjorts för länge sedan. Vad vi vänder oss emot är att lågt avlönade tjänstemän fått stå för kostnaderna för löneklassuppflyttningarna.

Som motivering för dessa lönegradsuppflyttningar av förut väl betalda topp-tjänstemän har civilministern anförd att de tillkommit för att bevara värdefull arbetskraft i konkurrens med den privata arbetsmarknaden. Men svårigheterna att rekrytera god arbetskraft har visat sig vara betydande framför allt i de lågavlönade grupperna. Nu föreslås visserligen postiljoner, trafikbiträden och andra till uppflyttning en lönegrad — och detta efter många års väntan. Men medan uppflyttningarna för de högre tjänstemännen rör sig om 2—4 lönegrader inskränker sig uppflyttningen för de nämnda låglönegrupperna i stort sett till endast en lönegrad. Det förefaller mig därför som om talet om konkurrensen med den privata arbetsmarknaden tillkommit för att få fram en motivering för favorisering av förut högt betalda tjänstemän.

Jag har anmärkt på att principen om nollställning raserats vid årets förhandlingar. Men det är inte den enda princip som gått all världens väg. År 1956

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

genomfördes en sammanpressning av löneskalan, som hälsades med allmän tillfredsställelse av framför allt de lägst avlönade tjänstemännen. Det var en lovande ansats när man minskade antalet lönegrader. Men i årets uppgörelse återställes den 30-gradiga skalan genom tillskapandet av en ny lönegrad 27 med löneklasserna 27—30. Som följd därav flyttas hela chefslöneplanen upp en lönegrad. Och medan man använder konkurrensen med den privata arbetsmarknaden om »värdefull arbetskraft» som motivering för utökningen av löneplan A, använder man den komiska motiveringen att »respektrummet» måste bibehållas som motiv för att lyfta upp hela chefslöneplanen.

Nu är situationen den att den högst betalde tjänstemannen har 90 684 kronor i årslön medan det kvinnliga skrivbiträdet får nöja sig med 8 652 kronor. Vad man än säger om våra ställiga löneplaner, så inte kan man säga att de mot- svarar vad en rimlig rättvisa kräver.

Avståndet mellan hög och låg, om jag får använda detta uttryck, blir dessutom allt större genom tillämpningen av procentlinjen i fråga om de generella lönetilläggen. I kronor räknat är differenserna betydande och blir allt större. Detta drabbar särskilt den yngre personalen. Den har också upprepade gånger krävt att lönerna i stället skulle höjas med fasta krontalsbelopp, lika för alla. Denna linje fördes även fram av statstjänarkartellen vid förhandlingarna men stötte på motstånd från de organisationer som representerar högre tjänstemän, vilka självfallet har fördel av procentlinjen.

Det är emellertid uppenbart att om man inte har för avsikt att låta avståndet mellan högre och lägre statstjänstemän vidgas i det oändliga, måste man i en eller annan form tillämpa vad man kallar krontalslinjen i stället för procentlinjen.

Synnerligen anmärkningsvärd i denna uppgörelse är diskrimineringen av

den kvinnliga arbetskraften. Visserligen föreslås nu en liten förbättring i den reglerade befordringsgången för icke-ordinarie biträdespersonal. Men diskrimineringen kvarstår alltså. Medan rekryteringsgraden för män är lönegrad 7, är den för kvinnor lönegrad 2.

Man tycker att när regeringen äntligen föreslagit anslutning till ILO-konvention 100 borde diskrimineringen av kvinnor i statstjänst snabbt bringas att upphöra. Men civilministern har ännu inte frånträtt sin negativa inställning till denna fråga. På grund härav fanns det ett slag risk för att förhandlingarna skulle stranda. Personalrepresentanterna krävde nämligen att staten borde visa sig mera positiv i denna fråga än som skett. Det är ju också ett faktum att civilförvaltningens personalförbund bestämt har vägrat att godkänna uppgörelsen, framför allt på grund av dess dåliga resultat för kvinnorna.

På senare tid har ett nytt argument förts fram i debatten om diskrimineringen av kvinnor i statstjänst. Det är att likställighetsprincipen är helt genomförd i statstjänsten. Om, sägs det, en man söker en befattning som nu upprätthålles av en kvinna får han samma betalning som kvinnan. Ja, tacka för det! Likställigheten är det sålunda inget fel på, förklarar man. Det är bara det att kvinnorna är för lågt placerade på löneskalan. Vi hörde detta resonemang under fredagens debatt om konvention nr 100.

Ursäkta mig, men jag begriper inte vart man vill komma med detta dubbel- tungade resonemang. Om den kvinnliga arbetskraften undervärderas och underbetalas på antingen det ena eller det andra sättet, är det ju ändå fråga om en diskriminering av kvinnan på grund av hennes kön. Det är rena undanflykten om man under sådana förhållanden påstår att kvinnan i statstjänst är likställd med mannen, för att nu inte tala om att det är både si och så med likställigheten

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

i övrigt i praktiken. Jag känner till det från min tjänst i statsverket.

Diskrimineringen av kvinnor i statstjänst är ingen nyhet. Den härstammar från den tid då man över huvud taget betraktade kvinnan som underlägsen mannen, varför hon endast kunde anförtros vissa sämre sysslor. Att denna uppfattning också markerades i lönehänseende var givet. Placeringen av kvinnan i statstjänst i låglönegraderna är således en gammal reaktionär uppfinning. Det bedrövliga är att vi ännu långt efter det s. k. demokratiska genombrottet och under en socialdemokratisk regering inte hunnit längre än att man kan konstatera, att 31 000 kvinnor är placerade under den manliga rekryteringsgraden.

Även om vi mest anmärkt på fördelningen av den s. k. potten mellan det generella tillägget och lönegradssidan, så innebär detta inte att vi anser fördelningen på lönegradssidan acceptabel. Jag har tidigare sagt att de lönegradsuppflyttningar som gjorts visar större generositet mot de högre befattningshavarna än mot de lägre.

Men till detta kommer, att cirka 5 000 tjänstetidsbefordrade, som räknas in bland de lönegradsuppflyttade, icke får någon som helst löneförhöjning utöver det generella tillägget. Även bland dem som till äventyrs fått två lönegraders uppflyttning, såsom exempelvis lokförarna, blir resultatet inte sådant som man skulle tro. Åtskilliga av dem kommer endast att erhålla en löneförhöjning som motsvarar en i stället för två lönegradsuppflyttningar.

Flera grupper som genomgått kurser och därför tidigare erhållit befordran till lönegrad 9 har glömts bort. De grupper som sålunda missgynnats är kontorister, reparatörer, lokbiträden med lokförarkurs m. fl. vid SJ.

Uppgåelsen är av det slag, att om den lämnats till avgörande bland statstjänstemännen skulle den ha förkastats med stor majoritet. Den har inte myc-

ket gemensamt med demokrati och rättvisa. Den stora massan av statstjänarna har fått lämna en dryg tribut som bidrag till premieringen av de högt betalda tjänstemännen. Det stora flertalet statstjänstemän startar med ett betydande handikapp i förhållande till såväl industriarbetarlönerna som prisstegringarna. Ingen skall därför förvåna sig över att missnöjet har en omfattning som bådar storm inför framtiden.

Det är betecknande att de högre tjänstemännen känner sig belåtna. De har även gett uttryck härför. SACO-tidningen skriver: »Det måste erkännas, att civilministern visat klokhet och insikt även när det gäller akademikergruppernas problem och förhållanden — det vore önskvärt om han kunde fortplanta något av sina insikter i detta avseende till andra departementschefer.»

Jag tycker att det varit mera tilltalande om detta bifall kommit från de lägst betalda i stället för de gynnade högre tjänstemännen. De lägst betalda tjänstemännens känslor uttrycker emellertid raka motsatsen.

Utskottet har yrkat avslag på vår motion i frågan. Det sker med en motive-ring som illa rimmar med riksdagens roll som arbetsgivare. Motiveringen innebär att riksdagen frivilligt avsäger sig inflytandet över behandlingen av statspersonalens angelägenheter och överlämnar åt civilministern att sköta förhandlingarna utan påverkan från riksdagen. Vi noterar att utskottet därmed förslår att riksdagen, som dock är arbetsgivare, skall frivilligt avstå från sin bestämmanderätt. Detta rimmar dåligt med den inställning riksdagen intog, då det gällde fullmakten för finansministern i fråga om spritpriser-na. Då slog alla vakt om riksdagens bestämmanderätt och ville inte överlämna åt finansministern och regeringen att få denna fullmakt i sina händer. Då gällde det ändå betydligt mindre intressen än vad det här är fråga om.

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

Utskottets uttalande innebär vidare att statstjänstemännen, som inte ens tillerkänts en verklig förhandlingsrätt med möjlighet att sätta makt bakom sina krav, utlämnas till en part som ensidigt kan bryta förhandlingarna och genomföra vad den anser vara lämpligt utan hänsyn till den andra parten. En sådan förhandlingsordning gäller nämligen för närvarande. Detta är synnerligen olyckligt inte minst med hänsyn till riksdagens inflytande i denna viktiga fråga.

Herr talman! Med vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till våra motioner I: 737 och II: 893 samt II: 37, vilken sistnämnda rör dyrortsgrupperingen, om vilken min partikamrat Henning Nilsson kommer att tala.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för civildepartementet, herr herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! I sin inledning yttrade herr Senander att jag tidigare skulle ha hävdat den meningen att de framlagda förslagen till löneuppgörelse skulle vara så sakrosankta, att riksdagen över huvud taget inte hade någon rätt att yttra sig över dem utan endast hade att godkänna desamma. Jag har en känsla av att herr Senander har citerat mig ungefär på samma sätt som man påstår att en viss potentat citerar de heliga skrifterna. Jag har aldrig hävdat en så enkelspårig mening som den herr Senander pådyvlade mig. Vad jag i tidigare debatter anfört har varit att man får bedöma förhandlingsprodukten som en helhet, och om man finner att den totalt sett inte innehåller fler skönhetsfläckar än att man kan godta den, bör den godtagas.

Skulle riksdagen däremot anse att skönhetsfläckarna är så pass många att den från arbetsgivarsynpunkt sett vill ha en ny produkt, bör den fälla hela förslaget, ty en av förutsättning-

arna för att man skall respektera statstjänstemännens organisationer är att riksdagen icke vidtar ensidiga åtgärder ovanpå ett förhandlingsresultat. Detta är någonting annat än det uttalande som herr Senander vill göra mig ansvarig för.

Nu kanske herr Senander säger att statstjänstorganisationerna inte har någonting emot hans yrkanden, eftersom han enbart kommer att påyrka förbättringar. Herr Senander gör sig då till tolk för principen att man på en förhandlingsprodukt som man har att bedöma kan göra ensidiga ändringar. Det kan ju tänkas att flertalet vill försämlra denna på vissa punkter. I och med att herr Senander har hävdat principen om rätten till förändringar har han också hävdat rätten för andra att driva sin mening. Det är inte säkert att det inte finns en majoritet som tycker att det borde ha åstadkommits en från statens synpunkt billigare uppgörelse än den som har träffats. Därest man vill medverka till att skapa respekt för fackorganisationernas förhandlingsrätt har man därför att bedöma förhandlingsprodukten som helhet. Anser man sig kunna godta denna som helhet, även om den har en och annan skönhetsfläck, tycker jag inte att jag kan beskyllas för att kräva att avtalet skall betraktas som en sakrosankt skrift, om jag säger att man också bör acceptera helheten trots att det finns någon detalj som man inte är fullt tillfredsställd med.

Den förhandling som vi nu har fört har kanske varit mera komplicerad än tidigare förhandlingar. Det har utöver de regelrätta, vanliga förhandlingarna kommit upp stora, väsentliga organisationsfrågor, vilkas lönesida har utgjort problem som vi haft att brottas med. Jag kan nämna den omorganisation av hela skolväsendet som vi beslutade om i denna kammare för någon tid sedan. Den innehöll åtskilliga intriketa löneproblem, vilkas lösande var en

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

förutsättning för den stora skolreformens genomförande.

I en hel del andra avsnitt har vi haft problem av likartad natur att ta itu med, och det är helt naturligt att dylika ting bidrar till att ytterligare komplicera förhandlingsbilden. Om man därtill lägger det allmänna marknadsläget, sådant som det har utvecklats sig, och de förväntningar som det har skapat hos de i statlig tjänst anställda, tror jag att jag har gett en bakgrund till de svårigheter som förelegat i denna förhandling.

Vi har ju på den statliga sektorn haft en viss systematik i vårt förhandlande. Sedan mycket lång tid tillbaka har man ansett att den statliga lönesättningen bör anpassas till industriarbetarnas löneutveckling. Med det har man menat att statstjänstemännen genom att deras löneutveckling anpassas till industriarbetarens också på den vägen görs delaktiga av den allmänna standardutvecklingen i samhället.

I de förhandlingar som vi nu har fört har vi i detta avseende följt de traditioner som tidigare har gällt. Herr Senander vill visserligen göra gällande att jag med ett enda penndrag har strukit ett streck över det gamla nollställningsresonemanget, men han har inga preciseringar att göra på den punkten utan uttrycker endast den uppfattningen att vederbörande borde ha fått mera. Vad är det som sker, herr Senander, när man gör en sådan jämförelse? Då undersöker man den löneutveckling som ägt rum för vuxna manliga industriarbetare under den gångna avtalsperioden. Vidare gör man en undersökning av vilken löneutveckling statstjänstemännen har haft under motsvarande tid. Därvid får man fram vissa procentuella förändringar i lönebilden liksom den procentuella skillnaden mellan de båda gruppernas löneutveckling. När vi gjorde denna beräkning var alla siffror hämtade ur officiella akter. De visade att industri-

arbetarna enligt socialstyrelsens officiella statistik under tvåårsperioden hade fått en löneflyftning på 16,9 procent. För att statstjänstemännens löner skulle lyftas till industriarbetarnas nivå krävdes ett pålägg på 5,8 procent. I och med att man lade på 5,8 procent hade statstjänstemännens lön lyfts till paritet med industriarbetarnas.

Herr Senander sade i sitt resonemang att vi har beaktat löneklassuppflyttningar m. m. i statstjänst och gjort vissa reduceringar av den s. k. löneglidningen på den enskilda sektorn med hänsyn därtill.

Det är alldeles riktigt, herr Senander, ty löneglidningen är ju ett uttryck för strukturförändringar, för vad som över huvud taget har skett inom kollektivet. Då måste man naturligtvis, om man skall ha ett underlag för kravet på en anpassning till industriarbetarnas kollektiv, inom tjänstemännens kollektiv beakta alla de faktorer, som verkar på samma sätt inom tjänstemännens verksamhetsområde. Det är det som här har ägt rum. När alla dessa faktorer har räknats samman har det uppstått en skillnad på 5,8 procent. Det är den faktiska skillnad som man kommer fram till, då man bygger på den statistik som finns. Herr Senander sade att enligt hans bedömning skulle det generella tillägget vara drygt 10 procent för att ge fullständig rättvisa. Nej, herr Senander, så får man inte resonera! Vill man driva den meningen att löneglidningen jämte kompensation för ATP jämte översättningen av LO—SAF-avtalet skall utgå i form av en generell löneuppflyftning, finns det inget utrymme vare sig för B-listor eller C-listor. Ty när man bedömer vad som hänt på industriområdet finner man, att alla grupper inte har haft en exakt likadan löneutveckling. Vissa grupper har haft en förmånligare utveckling och vissa andra har haft en mindre förmånlig. Det kanske också finns grupper som har stått ganska

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

stilla inom kollektivet, så att när vi talar om kollektivets lönesättning gäller det genomsnittssiffrorna. Likadant måste det bli inom den statliga sektorn. När vi använder dessa medel måste vi räkna med den totala kostnad som staten som arbetsgivare har och i denna totala kostnad ingår då dels B-listeuppflyttningar och dels de frågor som förekommer på C-listan — obehövlig tilläggshöjning m. m. sådant. Då man räknat ihop vad B- och C-listan totalt kostar blir resterande belopp den generella höjning som tillkommer samtliga tjänstemän. Det är därför som man inte får räkna på det sätt som herr Senander gjort i detta fall. Ett annat beräkningssätt skulle otvivelaktigt leda till att man begränsade statstjänstorganisationernas möjlighet att agera i B- och C-listefrågorna.

I fortsättningen av sitt anförande tog herr Senander upp ett par spörsmål, som har blivit ingående diskuterade under de förhandlingar som förts. Det är naturligtvis mycket populärt att göra som herr Senander — att tala om att den högst betalda tjänstemannen i staten, generaldirektören för statens järnvägar, i och med denna uppgörelse får en årsinkomst på 90 000 kronor. Det är ganska uppenbart att alla de som har en inkomst på 10 000 å 15 000 kronor anser att 90 000 kronor är en mycket hög inkomst. Men det har ju utvecklats ett visst marknadslöneläge, och om herr Senander ser på chefslönerna inom den enskilda sektorn kanske herr Senander upptäcker, att de statliga chefslönerna ingalunda kan anses vara särskilt höga i jämförelse med dem som förekommer inom det enskilda näringslivet och jämförda med vad man i allmänhet betalar personer av denna kvalitet. Det kan ju inte vara något samhälleligt intresse att man i detta fall driver en alltför återhållsam lönepolitik, ty gör man det bör man komma ihåg att man också får ta konsekvenserna.

Jag vågar nog påstå att denna politik blir dyrare än den som vi har drivit, ty vad innebär det i sak? Jo, först tillgodoser alla övriga sitt behov av personal tillhörande dessa kategorier och sedan man har gallrat ut får staten komma och ta det som blir över. Vi bör ändå komma ihåg att det är fråga om människor som sysslar med rätt dyrbara saker, stora investeringar m. m., och då behövs det en god kvalitet på personalen. Det är därför som jag tror att det från statens egen synpunkt, därest den vill driva något så när rationell verksamhet, också måste beakta vad som sker inte bara inom det enskilda näringslivet utan jämväl på kommunalt håll, då det gäller lönesättningen för personal av detta slag. Detta var ett av de problem som vi hade att brottas med. Det sätt varpå vi löste det framgår av den framlagda propositionen.

Ett annat problem, som vi alltid haft diskussion om, gällde hur det mellan LO och Arbetsgivareföreningen träffade avtalet skulle översättas till den statliga sektorn.

Årets lönerörelser har fått sin speciella prägel av att låglönegruppernas intressen har beaktats alldeles särskilt. LO har i denna avtalsuppgörelse tryckt mycket starkt på att en extra uppjustering av låglönerna skulle göras, och detta har också återspeglats i de referat av uppgörelsen som förekommit i tidningspressen. Vissa grupper har också procentuellt sett erhållit betydande lönejusteringar.

Men om man ser på dessa löntagares inkomster i kronor räknat, så tillhör vederbörande allttjämt de s. k. låglönegrupperna. Uppgörelsen har ansetts speciellt förmånlig för ett avtalsområde, nämligen de handelsanställda, och jag skall villigt erkänna att de procentuellt sett har fått mycket goda löneförbättringar. Men om vi ser på det materiella innehållet i deras avtal, så ger det ändå inte mer än ungefär 5 löneklas-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

sen i statens löneplan A. Det är möjligt att man betalar utöver avtalet, men den inkomstnivå som uppnås med avtalet ligger inte högre än så, även om uppgörelsen betydde att rätt många av de handelsanställda fick sin månadsinkomst förbättrad med bortåt ett par hundra kronor.

Även på den statliga sektorn brottades vi med denna problematik och diskuterade den lämpligaste lösningen. Vi frågade oss, om vi skulle tillämpa den s. k. golvkonstruktion som finns i LO-SAF-avtalet — där låglönegrupperna garanteras ett visst antal ören, till dess procentsatsen tar över öretalet — eller om vi skulle behålla procentlinjen. Jag vill i sammanhanget erinra om den löneplansrevision som genomfördes 1956. I den gamla löneplanen hade vi ojämna avstånd mellan lönegraderna, varierande mellan 2 och 5 procent. I den nya planen satte vi avståndet till 5,3 procent mellan varje löneklass.

Varför valde vi en så pass hög procentsats? Jo, det gjorde vi därför att vi ville att statstjänstemannen, när han blev löneklassuppflyttad eller fick en befordringstjänst, skulle märka detta i avlöningskuvertet. Så länge man bara hade ett par procents avstånd blev skillnaden för bottengrupperna före och efter uppflyttningen så obetydlig att det skapade en viss irritation.

Om vi då hade gått över på den s. k. kronlinjen, så skulle det efter tillämpning några gånger ha resulterat i att vi kommit tillbaka till det gamla systemet igen. Ty kronlinjen betyder att man minskar avståndet mellan löneklasserna. Om vi kör med kronlinjen tre, fyra gånger, så hamnar vi åter i den situationen att det bara är 2 å 3 procents skillnad mellan löneklasserna. Och vad betyder det i sak? Jo, det betyder att statstjänstemannen vid löneklassuppflyttning själv får betala de favörer han för stunden får.

Ur lönepolitisk synpunkt har jag an-

sett det otillfredsställande att gå den vägen. Jag avslöjar ingen hemlighet, när jag säger att tre av de fyra huvudorganisationerna bestämt motsatte sig införande av kronlinjen. Därför valde vi en annan väg, nämligen den att genom tjänsteförteckning ge låglönegrupperna en inkomstförbättring, som på den statliga sektorn innebar att de influenser som LO-SAF-avtalet hade kunde föras över i vår lönepolitik.

Jag skall inte här i detalj gå in på denna tjänsteförteckning utan vill bara ge en liten bild av hur den verkar. De lägst avlönade, ekonomibiträderna, lyftes från 3 till 5 lönegraden. Vidare innebär garantiregeln att kontorsbiträdena efter ett visst antal år garanteras uppflyttning i 7 lönegraden och att de som arbetat i denna lönegrad efter tre år flyttas upp till 8 lönegraden. På det sättet skapade vi ett system, som gav de statliga låglönegrupperna bättre förmåner än vad LO-SAF-avtalet innebar för dessa låglönegrupper.

Jag tycker därför att herr Senander gör sig skyldig till överord, när han säger att uppgörelsen är oanständig och odemokratisk. Vi diskuterade de olika punkterna mycket ingående med berörda organisationer, innan uppgörelse träffades, herr Senander.

Här bör man emellertid också beakta en annan sak. Vid den statliga uppgörelsen fördes förhandlingar med fyra huvudorganisationer, och det var helt naturligt att var och en av dessa organisationer eftersträvade att nå bästa möjliga resultat för sina medlemmar. Därför måste det bli en avvägning och en balansering organisationerna emellan, i vilken man i möjligaste mån försökte tillgodose berättigade krav.

Jag vågar sluta detta anförande med att säga, att när denna avtalsuppgörelse har fått verka en tid bland statstjänstemännen, kommer de säkert att finna den väsentligt bättre än det rykte som herr Senander här försöker ge den.

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

Herr SENANDER (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag behöver inte alls ge ett dåligt rykte åt denna uppgörelse; den har mötts av en storm av protester från de 200 000 statstjänarna som icke fått lönegradsuppflyttning utan måste nöja sig med 6,5 procent. Om inte herr Lindholm har övergivit nollställningsbegreppet fullständigt, måste han medge att dessa 200 000 tjänstemän icke har kommit till nollställning. Det fattas 3,5 procent, vilka har ätits upp av dem som fått lönegradsuppflyttning.

Herr Lindholm förklarade själv att det genomsnittligt sett blev 10 procent över hela linjen. Det är alltså ett statistiskt genomsnitt, där man räknar både värdet av lönegradsuppflyttningarna och de generella lönetilläggen. Man har också räknat med den lönehöjning industriarbetarna fick genom avtalet LO—SAF. Men av detta fick inte de 200 000 statstjänarna någonting. De fick sina 6,5 procent medan de andra, som fick lönegradsuppflyttning, har fått 11 à 12 procent. Följaktligen har dessa 200 000 fått betala lönegradsuppflyttningarna för de övriga. De kan aldrig känna sig nöjda med detta, ty det betyder att de redan från början startar med en eftersläpning gentemot industriarbetarna på 3,8 procent. Det kan man inte trola bort genom aldrig så omständliga redogörelser för detaljer i de förhandlingar som förts.

Vad beträffar riksdagens inflytande över en så viktig fråga som denna har faktiskt löneministern genom sina resonemang — inte minst i diskussion med mig — hävdatt den uppfattningen, att det helt enkelt inte går an att ändra på en uppgörelse som är träffad, ty det skulle leda till konsekvenser som inte kunde anses tjänliga för vare sig statens eller statstjänarnas intressen. Han har bl. a. — även i dag — pekat på att det skulle kunna leda till att en majoritet kunde genomföra en försämring av uppgörelserna. Jag har tidigare svarat att det väl inte bör finnas nå-

gon risk för detta med riksdagens nuvarande sammansättning. Även om det blev en annan sammansättning av riksdagen och en annan regering, så skulle jag vilja se den som vågade ändra i försämrande riktning på en träffad uppgörelse. Särskilt om herr Lindholm rasar på litet med förhandlingar, där statstjänarna får möjlighet att sätta makt bakom orden, finns det ingen riksdagsmajoritet som vågar ändra i försämrande riktning, på en uppgörelse som träffats.

Jag är den förste att erkänna att det naturligtvis finns stora svårigheter när det gäller att komma till rätta med det lönekineseri som existerar, och detta borde ju leda till att man äntligen åstadkom en förenkling av det invecklade lönesystem vi har för statstjänarna. Men dessa svårigheter kan ju inte föranleda sådana konsekvenser som dem vi bevittnar i dag, då 200 000 statstjänstemän faktiskt kommer i efterhand gentemot de 100 000 som har fått en lönegradsuppflyttning, vilken de 200 000 har fått betala ur vad man kallar den gemensamma potten. Jag är klar över att den s. k. gemensamma potten motsvarar drygt 10 procent. Men vad har dessa 200 000, som bara fått 6,5 procent, för glädje av att räkna med ett genomsnitt i det fallet? Ingen glädje alls — och det är därför man protesterar som man gör.

Att jag talade om chefslönerna och anförde den högst betalde direktörens årslön och jämförde med den lägsta lönen på löneskalan, var för att visa vart dessa principer för löneuppgörelse leder. De vidgar ideligen avståndet mellan den lägst och högst betalde. Jag anförde också procentlinjen som en bidragande orsak.

Sedan kan man tala om marknadslöner häst man vill. Jag har aldrig trott riktigt på det talet utan betraktar det som ett slags kamouflage, i första hand konstruerat av de högre tjänstemännens organisationer för att de därmed skall

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

kunna skaffa förmåner åt sina medlemmar. Det är i och för sig ett lovvärt företag från deras sida, men jag har aldrig trott på det. Vad jag har anmärkt på är inte skillnader i lönehänseende, ty sådana kan förekomma i många fall. Jag har anmärkt på att man ideligen vidgar klyftan mellan höga och låga statstjänstemannalöner.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Man kan inte föra det resonemanget, att 200 000 har blivit lurade på denna uppgörelse. En förutsättning för att man skall kunna resonera på det sättet är att industriarbetarnas löneutveckling har varit exakt likadan, men det har ju även därvidlag förekommit variationer.

Vi har alltid i anslutning till förhandlingarna gjort justeringar för grupper, för vilka det ur marknadslönesynpunkt eller andra synpunkter har ansetts nödvändigt. En av förutsättningarna för att vi skall kunna göra någonting extra för de statliga låglönegrupperna är att man använder en del av den totala potten till speciella justeringar. Sådana justeringar har också skett. Jag nämner ekonomibiträden och kontorsbiträden, jag nämner dem som befinner sig i 7 lönegraden, jag nämner ett betydande antal löntagare i 8 lönegraden och även en del andra. Därtill kommer en förbättring av ob-tillägget, som kostar åtskilliga miljoner. Detta måste tas ur den samlade potten.

Man gör på samma sätt inom den enskilda sektorn. När man där kommit fram till en viss procentsiffra för löneökningen, är det inte ovanligt att man tar en del av denna procentsiffra för att ytterligare förbättra löneläget för låglönegrupper eller andra specialgrupper, som man av en eller annan anledning anser det särskilt önskvärt att ge en speciell justering uppåt. Den matematik vi tillämpar innehåller alltså en traditionell och fullständig nollställning.

Herr **SENANDER** (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är ganska underligt att finna, att en socialdemokratisk löne minister i detta sammanhang räknar rent matematiskt. Jag har inte uppfunnit nollställningsbegreppet — det har statsrådet Lindholm gjort. Men det går ju inte att räkna på detta sätt, om man lägger någon vikt vid det gamla talet om att staten skall uppträda på ett annat sätt än privata arbetsgivare — med andra ord som mönsterarbetsgivare. Det kan ju inte vara en riktig politik från en part som — ännu i dag — kallar sig mönsterarbetsgivare att efter en rent matematisk beräkning säga, att det finns så och så mycket pengar som skall fördelas, och att sedan göra en fördelning som innebär att 200 000 statstjänare missgynnas.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Jag vill framhålla, att herr Senander har inget som helst stöd hos statstjänstemännens organisationer för den argumentering han i dag för. Det är tvärtom så, att organisationerna vid åtskilliga tillfällen sagt: »Men det är ju våra pengar — då skall vi väl kunna få göra ytterligare B-listejusteringar inom ramen för den totala pott vi har att röra oss med.» — Det sätt, varpå vi beräknar den statliga löneutvecklingen, är alltså sanktionerat av statstjänstemännens organisationer.

Herr **NILSSON** i Gävle (k):

Herr talman! Jag hade inte räknat med att behöva begära ordet när statstjänstemännens löner skulle behandlas — jag måste erkänna att jag är långt ifrån sakkunnig på det området. Men när statsutskottet behagat hänga vår motion II: 37 på detta utlåtande, har jag tvingats begära ordet för att säga några ord om motionen. Jag finner det i hög grad märkligt att motionen tagits upp i detta sammanhang. Resultatet av den Fahlanderska utredningen väntas ju fö-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

religga i slutet av juni månad, och hade uteslutande sakliga synpunkter anlagts av avdelningen inom statsutskottet hade det ju varit möjligt att skjuta upp motionen till hösten som man gjort med andra motioner i stället för att behandla den så här i vårsessionens sista timme. Men jag är alltså oförhindrad att nu, med hänvisning till detta förfaringsätt, säga några ord om motionen.

Riksdagen beslöt för två år sedan att avskaffa dyrortsgrupp 2. Det skedde utan långa utredningar. Föregående års höstriksdag beslöt på regeringens förslag att avskaffa dyrortsgrupperingen i fråga om ortsavdrag vid beskattningen. Båda besluten trädde i kraft den 1 januari 1962. Jag tillåter mig lägga ytterligare bränsle på det bål som tänts och vilket lett till det angivna goda resultatet. Kvar står nu endast den orättvisa lönegrupperingen.

Socialstyrelsen har i ganska lättförklarliga avsikter lanserat en teori om svenskens olika konsumtionsvanor. Enligt denna teori, som utnyttjas i dyrortssammanhang, beror inte våra konsumtionsvanor på inkomsternas storlek utan på bosättningsorten. Konsumtionsvanorna »växlar som bekant avsevärt mellan olika orter», omtalar socialstyrelsen. Sålunda anfördes redan år 1951 att en genomsnittsfamilj i Stockholm ansågs ha 43 procent större kostnader för att täcka sina konsumtionsvanor än motsvarande familj ansågs ha som bodde i landsorten.

Jag är, herr talman, gammal stockholmare, men jag bor sedan sjuutton år i dyrortsgrupp 3, och jag borde ju om någon ha kunnat upptäcka skillnaden. Så är emellertid inte fallet. Varken 1951 eller 1961 har jag, trots mycken möda, kunnat upptäcka denna 43-procentiga skillnad i konsumtionsvanorna. Där emot tror jag mig ha upptäckt, att socialstyrelsen begagnat sig av advokatyr i sina försök till bevisföring för sin ståndpunkt. Det handlar självfallet inte om skillnader i konsumtionsvanorna

mellan olika orter utan om skillnader i konsumtionsvanorna mellan olika socialgrupper.

»Stockholmsbudgeten» är konstruerad så, att man till undersökningsobjekt valt 48 procent högre och lägre tjänstemän, 48 procent arbetare och 4 procent pensionärer, »Landsbygdsbudgeten» har däremot bara 5 procent högre och lägre tjänstemän, 62 procent arbetare och 20 procent pensionärer med deras relativt sett låga inkomster. Att utifrån dessa fakta kalla den högre socialgruppens budget för stockholmsbudget och den lägre socialgruppens budget för landsbygdsbudget är helt enkelt inte hederligt. Oavsett var vi bor måste vi rätta munnen efter matsäcken — man kan inte konsumera mer än man tjänar.

Hur är det då med bostadskostnaderna? Det anses och har länge ansetts vara betydligt billigare att bo på landsbygden än att bo i Stockholm. Det är viktigt att denna fråga blir utredd, och jag har en del material till hands, främst från rektor Seth Henriksson, som vi också åberopat i motion 37. Han baserar i sin tur uttalandena på fil. mag. Per Holms utredning. Det framgår, att om vi slår samman kallhyrorerna med värme- och elströmskostnaderna blir kvadratmeterhyran i hus byggda efter år 1954 högre i landsorten än vad den blir i Stockholm. I hus byggda år 1955 var hyran i stockholmshus — kallhyra plus värme- och elströmskostnader — kronor 45:71 per kvadratmeter och år. Motsvarande siffra i dyrort 3 var samma år 46:65. År 1956 var siffrorna för Stockholm 44:70, för landsorten 45:61, år 1957 för Stockholm 45:48, för landsorten 45:80 — med landsorten avser jag då dyrortsgrupp 3.

Dessa siffror ger vid handen, att det år 1955 var 94 öre dyrare per kvadratmeter att hyra i dyrortsgrupp 3 än det var att samma år hyra i Stockholm, d. v. s. dyrortsgrupp 5. 1956 var skillnaden 91 öre och 1957 32 öre per kvadratmeter och år till landsortens nack-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

del. Därmed anser jag myten om att det skulle vara billigare att hyra en motsvarande bostad i dyrortsgrupp 3 helt avlivad. Argumenteringen att med bostadskostnaderna upprätthålla nuvarande dyrortsgruppering tillhör en gången tid och är ett påfund som inte har sin motsvarighet i verkligheten.

Jag kan ta motsvarande exempel från Göteborgs stad, som visserligen tillhör endast dyrortsgrupp 4. Boendekostnaderna i Göteborg per kvadratmeter inklusive värme och elström var år 1954 kronor 2: 27, år 1955 kronor 3: 67, år 1956 kronor 1: 56 och år 1957 kronor 3: 40 högre än i Stockholm, trots att Göteborg tillhör endast dyrortsgrupp 4.

Beträffande resekostnaderna vill jag ha sagt att det inte är billigt att resa i Stockholm. Det är dock trots allt för hundratusentals människor i landsorten dyrare att resa än i Stockholm. Människorna som bor i dyrort 3 skall alltså erhålla samma förmåner som stockholmaren kan erhålla vid sina resor. Avståndet till affärerna och skolorna är som regel längre. Avstånden till biografen och teatrar är som regel mycket längre. Vägen till arbetsplatserna är också ofta längre. Talet om lägre resekostnader i landsorten motsvarar inte verkligheten. Att med hänvisning till resekostnaderna upprätthålla den orättvisa dyrortsgrupperingen visar bara hur ohållbar socialstyrelsens argumentering på denna punkt i verkligheten är.

Skatterna skulle man kanske helst inte tala om. Här framträder nämligen orättvisan så markant till landsortens nackdel, att det är anmärkningsvärt att inte kraven om en rättvisare skatteutjämning reser sig starkare än vad som hittills skett. Några exempel:

Stockholm med drabantstäder, d. v. s. samtliga tillhörande dyrort 4 och 5, har avsevärt lägre kommunala utdebiteringar än landsorten har inom dyrort 3. Stockholm har enligt 1960 års taxering kronor 13: 83, Sundbyberg 13: 55, Solna 12: 40, Djursholm 11: 59 och Nacka

14: 60 i total utdebitering. Dessa siffror bör ställas mot dem som vi är vana vid på landsorten. Siffror på 17—20 kronor är väl snart det vanliga i de flesta kommuner och landsortsstäder.

Att statistiskt bevisa den enes eller andres levnadskostnader med utgångspunkt från levnadsvanorna lär vara mycket svårt, för att inte säga rent omöjligt. Men vi vet alla att en inkomstagare i Stockholm som tjänar 12 000 kronor liksom motsvarande inkomstagare i landsorten för att kunna leva måste skaffa sig en bostad, köpa mat och kläder, resa till och från sin arbetsplats o. s. v. Jag vet att den som har 12 000 kronors inkomst i Stockholm har svårt att klara dessa sina utgifter på sin inkomst. Men hur vill man då att samma inkomstagargrupp i landsorten skall kunna klara sina ofrånkomliga utgifter för bostad, skatter och resor, när den faktiskt får betala mera för dessa omkostnader än vad stockholmaren får göra? Man kan inte ens här tala om likvärdig standard.

Jag har inte för avsikt att söka skapa någon motsättning mellan löntagarna i Stockholm och i landsorten. Men som representant för landsorten har jag rätt att fråga mig, varför inkomstagarna där skall försättas i ett sämre levnadskostnadsläge än sina kamrater i Stockholm. Så är emellertid förhållandet. Detta gäller inte bara de statliga och kommunala tjänstemännen, för vilka löneskillnaden för samma arbete kan uppgå till 1 000 kronor och mera per år. En konduktör i SJ, som är mantalsskriven i Gävle och som reser Gävle—Stockholm och Stockholm—Gävle har jämfört med motsvarande konduktör som bor i Stockholm och som reser Stockholm—Gävle och Gävle—Stockholm, cirka 143 kronor lägre lön i månaden. En målare i Stockholm som har cirka 32 öre mer per timme i semesterersättning än en målare i Gävle åker till Gävle och semesterar där, medan målaren i Gävle åker till Stockholm och se-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

mestrar. Man kan hitta sådana exempel litet överallt.

Statsmakterna har också redan kommit underfund med det orättvisa i detta system och alltmera börjat tala om rekryteringssvårigheter på vissa platser och rekommenderat vad man kallar marknadslönen. Skillnaden i dyrortshänseende skjutes sålunda alltmera i bakgrunden — d. v. s. man har insett att förklaringarna till denna orättvisa gruppering inte längre håller mot de fakta och den verklighet som nu föreligger.

Det är inte bara tjänstemännen på landsorten som förlorar på dyrortsgrupperingen. Också arbetarna drabbas hårt av denna, emedan lönerna på den allmänna arbetsmarknaden knutits samman med denna gruppering. Lönerna för industriarbetarna skiljer sig sålunda enligt följande:

	Dyrort 3	Dyrort 5
Metall- och verkstadsindustri	6: 91	9: 05
Jord- och stenindustri	6: 15	7: 77
Grafisk industri	6: 30	7: 09
Livsmedelsindustri ..	5: 48	6: 53
Textil- och beklädnadsindustri	5: 33	6: 20

För samtliga industrigrupper gäller att genomsnittliga timförtjänsten för vuxna manliga industriarbetare i augusti månad 1961 var för landsorten — dyrort 3 — kronor 6: 13 medan den för dyrort 5 — Stockholm — utgjorde 7: 31, detta trots att levnadskostnaderna på avgörande utgiftsposter är högre i landsorten än i Stockholm.

Vad gäller Norrbotten, som tillhör dyrort 5, är läget något annorlunda. För löntagarna i detta område liksom i andra områden där klimat och avstånd motiverar extra tillägg anser vi att sådana tillägg bör utgå.

Det är också intressant att kunna konstatera, att beträffande Norrbotten, som ju geografiskt måste anses vara ett område med utpräglad glesbygd, tilläm-

par inte socialstyrelsen ens sitt eget resonemang som den använder då det gäller glesbygderna i Syd- och Mellansverige och som försatt dessa bygder i dyrort 3. Godtycket är verkligen uppenbart.

Statsutskottet har utan egentlig motivering avstyrkt vår motion. Att hänvisa till löneuppställningen med statstjänarna förefaller mig egendomligt. Motionen väcktes tidigt i januari, men vi kan ju tänka oss att vi hade väckt en motion vid en tidpunkt då det inte pågick förhandlingar med statstjänarna. Vilka argument skulle man då ha anfört från statsmakternas sida?

Även om ett bifall till vår motion naturligtvis skulle innebära betydande löneförbättringar för statstjänarna på landsbygden, är denna fråga inte bara en lönefråga utan av sådan karaktär, att den borde ha behandlats skild från frågan om löneuppställningen.

Märkligt är att utskottet har kunnat ena sig om att avstyrka motionen. Det förvånar mig — ja, kanske inte det heller. Man tar inte alltid saklig ståndpunkt utan frågar vem som har motiverat. Nu råkade man upptäcka att det var den kommunistiska gruppen och då vill man inte ge sitt bifall.

Jag skall emellertid be att få citera några korta utdrag ur motioner som väckts av andra partier. Om man nu inte vill vara rent saklig kan det för centerpartiet och även för folkpartiet vara av intresse att erinra om vad dessa partier tidigare har uttalat.

År 1955 förklarade herr Jansson i Benestad i motion nr 156 i andra kammaren: »Påståendet att levnadsvillkoren skulle vara så vitt skilda i vårt land, att efter bostadsorten både olika löner och skatter skall utgå för samma arbetsprestation, har aldrig varit med verkligheten överensstämmande.» Det är bra skrivet.

År 1956 förklarade samme motionär, nu i en motion nr 570: »Det kan också anses sannolikt, att sådana förändring-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

ar i levnadskostnaderna inträffat eller kan inträffa, liksom att de strukturella förhållandena kan bli sådana, att en omprövning av Stockholms placering i högsta ortsgrupp bör komma i fråga.» Vidare: »Dyrortssystemet innebär ett allvarligt hinder för strävandena att skapa lika levnadsvillkor för landsbygd och stad.»

Jag skulle vilja polemisera mot ordet »sannolikt» och också mot tanken att man skulle sänka lönerna i Stockholm, men i övrigt kan jag instämma i argumenteringen som då avsåg skattegrupperingen, men som också kan gälla lönegrupperingen.

Herr Bernhard Näsgård i första kammaren skrev år 1957 i en motion nr 307: »Vi har alltid betraktat dyrortsgrupperingen som orättvis och orimlig. I den mån dyrortsundersökningarna framvisat, att levnadskostnaderna skulle vara lägre på landsbygden än i de större städerna och tätorterna, har detta, som ovan framhållits, sin förklaring i att man vid jämförelserna utgått från olika standard i fråga om bostäder och andra förmåner. I nuvarande läge finns icke underlag för hävdande av att en sådan levnadskostnadsskillnad skulle föreligga. Dyrortsgrupperingen bör därför avskaffas snarast möjligt.» Det var bra skrivet.

År 1958 avgav centerpartiet genom herr Hedlund en partimotion, nr 220, där man slog sönder och samman de statistiska mätmetoder, som användes i försöken att rättfärdiga detta orättvisa system. Herr Hedlund sammanfattar: »Redan dessa exempel visar, att de principer, som ligger till grund för ortsgupperingen, 'lika' standard, 'lika' reallön etc., måste bli i hög grad diffusa.»

År 1957 avgav folkpartiet en partimotion nr 392 i andra kammaren genom herr Ohlin. Där förklaras: »Beräkningarna i socialstyrelsen ger vid handen att det är de båda budgetposterna 'bostad' och 'skatter', som i stort sett konstitue-

rar dyrortsskillnaderna. Andra poster, såsom livsmedel och kläder, visar obetydliga skillnader mellan olika ortsgupper.»

Detta var 1957. Folkpartiet hade då inte reda på att det är dyrare att bo i landsorten än i Stockholm, men vad beträffar kläder och mat är vi på samma linje.

Mot bakgrunden av vad folkpartiet och centerpartiet i upprepade motioner tidigare i år har skrivit och sagt är det minst sagt förvånande, att när de i dag får tillfälle att behandla krav på att denna dyrortsgruppering skall avskaffas, så backar man helt ut och tiger som sju dövtumsinstitut. Vad är anledningen? Passar det inte herrarna inför valrörelsen? Orkar de inte ens skriva en reservation som de skulle kunna formulera i varje fall till förmån för deras egna tidigare förslag?

Till sist herr talman, löneplan B — chefstjänstemännen — är icke dyrortsgraderad. Byråchefer, domprostar, översättare, rektorer, statssekreterare, biskopar, landshövdingar, häradshövdingar och professorer finns allihop i löneplan B, och de uppbär samma löner oavsett om de bor i Stockholm eller i dyrortsgrupperna 3 eller 4. Men när det gäller de lägre lönerna har man dyrortsgruppering och den håller man benhårt på. Jag tycker att man äntligen skulle komma underfund med att denna dyrortsgruppering är en av de största orättvisorna vi för närvarande har här i landet. Den måste upphävas och man måste få fram en rättvisare lönesättning. Det går mycket enkelt och det är bara att stryka dyrorterna 3 och 4 och betala lönerna enligt dyrort 5. Det kostar pengar, men om det kostar pengar kostar det också pengar för de löntagare som går miste om detta. Om man invänder att det kostar 300, 400 eller 500 miljoner kronor vill jag säga till civilministern: »Herr civilminister, om Ni envisas med att upprätthålla detta orättvisa dyrortssystem, så berövar Ni

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

Sveriges löntagare i dyrorterna 3 och 4 de pengar som Ni påstår att avskaffandet av detta system skulle kosta.» Tycker civilministern att det är bättre att föra en sådan politik?

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till motionen nr 37 och jag vill till mina riksdagskolleger också säga, att om de inte vill ha sina namn i Expressen är det bäst att de stannar kvar här i kammaren, ty jag ämnar begära votering och rösträkning.

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag skall ta upp en fråga av litet mindre format, och jag skall bara säga några få ord om den.

I motionen nr 894 i andra kammaren, som är likalydande med motionen nr 738 i första kammaren, har några folkpartiledamöter begärt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsamt måtte upptaga till revidering gällande bestämmelser om sjukpensioner avseende pensionsfall före den 1 april 1958, så att den sjukpension, som nu utgår med högst tre fjärdedelar av hel sjukpension, fastställes till ett högsta belopp motsvarande hel sjukpension.

Bakgrunden till motionen är de sociala skäl som talar för en förbättring av de äldre statliga sjukpensionerna. Motionärerna anser, att frågans sociala karaktär motiverar att riksdagen hjälper till att tillmötesgå ett krav, som framförts i avtalsförhandlingarna men som ännu inte tillgodosetts.

Ett slopande av begränsningsregeln för de äldre sjukpensionerna skulle vara i full överensstämmelse med statsmakternas uttalanden i samband med det nya pensionsreglementets genomförande år 1959.

Låt mig belysa denna fråga med ett exempel hämtat ur verkligheten:

En lungsjuk person pensionerades den 1 mars 1957 vid 36 års ålder. Hans sjukpension utgår enligt 1947 års pensionsreglemente och är för närvarande 508

kronor. Från denna summa dras skatt och avgifter på sammanlagt 104 kronor. Hans sammanlagda behållna inkomst blir då cirka 400 kronor, och av dessa pengar måste han betala inte obetydliga medicinkostnader.

Om denne person sjukpensionerats efter den 1 april 1958, hade hans sjukpension nu varit 788 kronor. I skatt och avgifter skulle då ha avgått 172 kronor och nettobehållningen skulle ha blivit drygt 600 kronor. Hans pension skulle alltså ha blivit drygt 50 procent större, om pensionsfallet inträffat cirka 1 år senare.

Det är alltså här fråga om en ung människa som på grund av lungsjukdom blivit arbetsoförmögen under en längre tid. Det socialt berättigade i att ge denna person och andra människor i samma belägenhet bättre ekonomiska förhållanden kan enligt min mening inte bestridas.

Jag vill därför yrka bifall till motionen.

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Till herr Nilsson i Gävle vill jag säga, att jag står fast vid vad jag tidigare har yttrat och skrivit om dyrortsgrupperingen. Jag har samma uppfattning kvar. Jag kommer under voteringen att rösta på den motion som herr Nilssons parti lagt fram här i kammaren. Jag har emellertid i samband med denna proposition nr 169, som ligger till grund för utlåtandet, väckt en motion, i vilken jag hemställt att riksdagen måtte uttala att man vid 1964 års löneförhandlingar skall utgå från ett lika krontal vid eventuella lönehöjningar. Utskottet förklarar att en dylik rekommendation vore att föregripa parternas fria förhandlingsrätt. Med anledning av detta vill jag anföra några synpunkter.

Om vi går tillbaka tio år i tiden — alltså till 1952 — och ser efter vad vi haft för lönehöjningar sedan dess, finner vi att vi har haft — årets överens-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

kommelse inräknad — en löneökning på 53 procent. Då är däri inräknat de lönegradsuppflyttningar som skett och den lönegradsrevision som skedde 1956. Jag har fått siffrorna från riksdagens upplysningstjänst, och jag har själv räknat på saken och funnit att de stämmer. Gör vi en jämförelse mellan låglöne-gruppernas förhållanden i dag och för tio år sedan, och undersöker reallönen i lönegrad 9 eller 10 — vi bortser då från lönegradsuppflyttningarna — så skall vi finna att dessa gruppers köpkraft inte nämnvärt förbättrats. Det finns faktiskt fall, där man kan säga att den försämrats. Så är det faktiskt för låglönegrupperna, man må ha vilken statistik man vill. Så är däremot inte förhållandet för de högre befattningshavarna. De har — trots skatteprogressionen som också kommer in i bilden — fått en större del av standardhöjningen än de lägre tjänstemännen. Vi skall komma ihåg att 1952 års extra lönetillägg gav uppflyttning i vissa fall med hela sex lönegrader för chefs-tjänstemännen. De har alltså som sagt fått en större andel av standardhöjningen. Ett bevis för detta har vi också i svårigheten att rekrytera lägre tjänstemän inom framför allt de affärsdrivande verken.

Mot bakgrunden av detta kan det inte vara orimligt att kräva, att riksdagen rekommenderar att man år 1964 skall utgå ifrån en krontalsberäkning som ger lika åt alla. Detta skulle i någon mån jämna ut den klyfta som uppstått under de gångna tio åren genom att man använt metoden med procentuella pålägg. Det är att märka, att motionen endast siktar på 1964 års uppgörelse. Jag är inte så enfaldig att jag inte kan räkna ut, att om 600 miljoner kronor skall fördelas på 300 000 befattningshavare, blir det 2 000 kronor på var och en. Nog skulle man en gång kunna träffa en sådan uppgörelse, att man rättar till de värsta orättvisor som här har skett.

Organisationerna själva förmår inte att tillvarata de lågavlönades intressen. Därför anser jag det ännu mer befogat att riksdagen här gör ett vägledande uttalande i detta sammanhang.

En annan intressant sak är att om man går tillbaka och jämför prishöjningarna under de gångna tio åren, d. v. s. förändringarna i levnadskostnaderna, med lönehöjningarna — skall vi för det första finna, att det har förekommit en stark variation i ökningarna av löner och priser under de olika åren, och skall vi för det andra finna, att det under vissa år med relativt låga lönehöjningar inte alls har förmärkts några särskilda prishöjningar, medan relativt låga lönehöjningar under vissa andra år följts av betydande prisstegringar.

Med den insikt vi har i samhällsekonomi är det egendomligt att vi inte har inrättat en statlig institution, som något så när kan beräkna verkningarna av lönehöjningar respektive prisstegringar från år till år. Då hade vi kunnat undvika en sådan situation som den vi i år kommit i. Det är obestridligt att årets lönehöjningar medfört betydande prisstegringar, i vissa fall så stora att de innebär en reell lönesänkning för en del låglönegrupper. När det gäller dessa grupper är det tillgodoseendet av de elementära livsbehoven som kommer i fara. Det gäller mat, kläder och bostad, vilka är stora utgiftsposter för dessa grupper. Prisstegringar på dylika förnödenheter får alltså en hårdare verkan för dessa grupper än för andra.

Om vi som exempel tar en befattningshavare i lönegrad A 9, har denne, om han tillhör ortsgrupp 3 1 088 kronor i månaden enligt lönetabellen. Om vi reducerar hans lön med skatteavdraget och kostnaderna för bostad, kommer hans familj att ha kvar ungefärligen något över 500 kronor per månad. Det borde inte vara svårt att förstå, att en husmor i den familjen måste ha svårigheter att få familjens ekonomi att gå ihop och att hon inte har mycket pengar

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

att röra sig med. Sanningen är den, att i många fall går det helt enkelt inte ihop.

Vad gör en sådan familj och hur har den klarat sig under de senaste åren? Jo, tack vare goda sysselsättningskonjunkturer har husmodern kunnat finna anställning på arbetsmarknaden. Tidsandan är nu också sådan, att man anser det riktigt att hustrun skall ha förvärvsarbete. Denna uppfattning rimmar alltså med den utveckling som har skett. För egen del skulle jag vilja säga, att det vore önskvärt att hustrun åtminstone under de första åren av äktenskapet helt kunde få ägna sig åt hemmet och åt eventuella barn. Som relationerna i dag är mellan löner och levnads-kostnader räcker inte enbart mannens inkomster till för en skälig försörjning och för en skälig standard. I det fallet har dessa arbetargrupper det nästan sämre ställt än många småbrukare. Vidtar man inte åtgärder i detta fall, föreligger risk för att man inte kan skaffa arbetskraft till låglönesektorerna.

Jag skall inte säga så mycket mer med hänsyn till att det råder uppbrotsstämning här i kammaren och att man måhända blir förargad om jag talar för länge. Men jag vågar underdånigast hemställa till civilministern, att han tar det nuvarande lönesystemet under allvarligt övervägande. Jag skulle vilja fråga, om det inte går att uppdra åt svenska matematikersamfundet, som jag har den största respekt för, att räkna litet på detta och försöka få fram förslag till en rättvisare fördelning av den kaka, som vi ändå alla har rätt att få del av.

Jag vill sluta med att säga, att man naturligtvis kan förebringa statistik och dra logiska slutsatser av matematiska beräkningar. Jag vill inte bestrida att de siffror man därvid får fram i och för sig kan vara riktiga, men det blir ändå bara fråga om teorier. Verkligheten är en annan. Tar man kontakt med de människor, som det här gäller

och som man som riksdagsman måste hålla kontakt med, och ser efter hur de i verkligheten har det, kommer man fram till den uppfattningen, att teorien inte stämmer med de verkliga förhållanden, under vilka dessa människor lever.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion II: 892.

I detta anförande instämde herr *Börjesson* i Falköping (cp).

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! Jag vill först vända mig med ett par ord till herr Nilsson i Gävle när det gäller dyrortsfrågan. Det måste vara bekant för riksdagen, att centerpartiet sedan många år har haft den uppfattning, som herr Nilsson i Gävle här gav uttryck åt. Men herr Nilsson skall ändå komma ihåg en väsentlig faktor i sammanhanget, nämligen att skattegrupperingen är en lagstiftningsfråga, medan lönegrupperingen är en förhandlingsfråga. Vi brukar inte försöka riva upp förhandlingsöverenskomelser om statstjänstemännens löner genom att agera med reservationer. Men jag vill gärna säga, att jag hoppas att man förhandlingsvägen kommer fram till det slutresultat, som herr Nilsson i Gävle talade för när han citerade vissa reservationer, som tidigare väckts från centerparti- och folkpartihåll. Det förtjänar måhända att tilläggas, att saken också kompliceras av att vi har att ta hänsyn till hela den civila sektorn i detta sammanhang.

Jag vill sedan notera, herr talman, att herr Nilsson i Gävle tagit så djupt intryck av Expressens redogörelse häromdagen för frånvarofrekvensen i riksdagen, att han hotar med att begära rösträkning. Det kan väl möjligen inte vara så, att herr Nilsson i Gävle vill mana sin egen partigrupp att stanna kvar i kammaren, ty om jag minns rätt var den med i sin helhet i den uppräknig, som Expressen hade införd.

Herr talman! Civilministern avgav

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

inledningsvis en principdeklaration beträffande riksdagens situation i samband med uppgörelsen. Jag kan ansluta mig till tankegångarna i den deklARATIONEN. I realiteten är det väl så, att vi inte har möjlighet att ändra på så mycket. Men förhandlingsgången är enligt praxis ändå utformad så, att riksdagen skall ha tillfälle att ta ställning till uppgörelsen. Därför är det fullt naturligt att vi, även om vi befinner oss i riksdagssessionens elfte timma, i en debatt ger vår mening till känna både om enskildheter och principer i denna uppgörelse.

Jag skall inte gå in på att kommentera årets avtalsuppgörelse i stort, men jag vill gärna delge kammaren en psykologisk iakttagelse. Inför varje lönerörelse tycks det mig, som om man spänner upp förväntningarna när det gäller de nominella löneökningarna — självfallet i förhoppning om att de nominella höjningarna också skall leda till reallönehöjningar. Men efter de flesta årens uppgörelser — och jag tycker mig märka speciellt efter årets uppgörelse — övergår den beslutsamhetens friska hy, som har präglat upptakten, ganska snart i eftertankens kranka blekhet, när man har märkt att en stor del av den nominella ökningen de facto äts upp av konsekvensprisstegringar, och att den förväntade reallöneökningen följaktligen uteblir för vissa grupper. Jag säger detta med all respekt för den ekonomiska sakkunskap, som är företrädd hos arbetsmarknadsparterna, och för de experter, som beräknar reallöneutrymmet, när finansplanen upprättas etc.

Jag skall inte dra in jordbrukets inkomstförhållanden i denna debatt men vill tillåta mig att anföra en synpunkt. Det har nämligen de senaste dagarna seglat upp en debatt om livsmedelskostnadernas roll i detta sammanhang. Jag vill gärna konstatera, att alla siffror ger belägg för att höjningarna som skett på jordbrukets område genom konstruktionen av jordbruksavtalet, till stor del

försvinner på vägen innan de når fram till jordbrukaren-producenten. Om vi som exempel tar mjölkpriset, höjdes väl det med 5 öre i Stockholm. Därav räknar man med att kanske 0,3 eller 0,4 eller 0,5 öre, kommer jordbrukaren till godo.

Jag erinrar mig också ett exempel, som förutvarande jordbruksministern Netzén anförde i ett föredrag, som jag åhörde i fjol. Han tecknade situationen genom att säga, att även om jordbrukarna skulle skänka vetet till limpan, skulle den, som vid den tidpunkt jordbruksministern höll sitt föredrag i Stockholm kostade 1:28, ändå kosta mer än 1 krona. Jag har velat anföra detta exempel för att visa, att producentpriserna inte spelar den roll i sammanhanget, som man gärna vill göra gällande i debatten. Förklaringen är naturligtvis den, att det speciellt i år — och jag noterar det med tillfredsställelse — inom förädlingsindustrierna på livsmedelsområdet har skett en upplyftning av låglönegrupperna. Det är på dessa områden, som vi i många fall träffar på låglönegrupperna. De har fått höjningar, som ligger över genomsnittet för uppgörelsen på den civila marknaden. Jag har velat säga detta som en parentes.

Vad vi nu har att diskutera är statstjänstemännens löner, och jag vill gärna knyta an till vad som tidigare sagts i debatten på denna punkt.

Herr Fridolf Jansson i Benestad diskuterade en motion, vari rekommenderas ett krontalstillägg i stället för en procentuell ökning av lönerna. Motionen framhåller hur systemet med procentuella löneökningar verkar ogynnsamt för låglönegrupperna. Civilministern har bemött det resonemanget med att säga, att man har försökt konstruera ett system med lönegradsuppflyttningar, som skulle eliminera de orättvisor som kan uppkomma på detta område. Jag skall villigt erkänna, att det förefaller mig som om man inte minst

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

vid årets uppgörelse hade lyft upp en hel del av dessa låglönegrupper just genom lönegradsuppflyttningar. Men om man tillämpar procentregeln generellt, blir konsekvensen självfallet att klyftan ökar mellan hög- och lågavlönade grupper. Jag tycker mig kunna säga att detta bör äga relevans i ett läge då lönehöjningarna följs av konsekvensprisstegringar på livsmedelsområdet och på andra områden.

Jag är fullt medveten om att en ändring av det nuvarande systemet i sådan riktning skulle rubba de cirklar, som vi vant oss vid, men jag vill ha sagt, att som ett inlägg i debatten tycker jag denna motion är intressant.

Herr talman! Jag skall utan att ställa något yrkande peka på ett par andra enskildheter i uppgörelsen. Det finns ett motionspar av herr Jonasson i första kammaren och herr Larsson i Hedenäset i denna kammare, vari det påvisas att i årets uppgörelse bl. a. kronojägare, stiftsskogvaktare och skogvaktare vid universiteten flyttats upp från lönegrad A 13 till A 15. Jag vill minnas att det rör sig om 600 tjänster. Herr Staxäng berörde också denna fråga, varför jag skall fatta mig kort. Samtidigt med denna uppflyttning av tjänsterna har emellertid de cirka 300 länsskogvaktartjänsterna fått stanna kvar i lönegrad A 13. Där blir det alltså inte någon uppflyttning.

Jag har funnit — trots den ringa erfarenhet jag har av sådant arbete — att dessa bägge grupper brukar jämföras och jämföras. Det rör sig nämligen här om tjänster där utbildningskraven är identiska. Länsskogvaktarna har, förutom skogsskolan, ofta skogsmästarexamen, och i vissa fall har de vidareutbildats i skogsvårdsstyrelsernas regi. Som bekant har skogsstyrelsen i sina petita särskilt påpekat denna eftersläpning för länsskogvaktarna och jämfört dem med övriga likställda personalgrupper.

Jag är fullt medveten om att det inte

går att åstadkomma någon millimeter-rättvisa, men jag pekar på denna grupp inte minst därför, herr talman, att skogsnäringen i dag spelar en så dominerande roll i vårt näringsliv och därför att länsskogvaktarna fullgör så viktiga uppgifter i ett rationellt bedrivet skogsbruk, att jag är rädd för att en dålig lönesättning skulle ogynnsamt påverka rekryteringen till dessa tjänster. Eftersom det med andra ord är ett samhällsintresse att skogen sköts rationellt, måste vi se till att vi vårdar oss om dem som skall sköta detta rationella skogsbruk på sådant sätt, att vi säkrar en god rekrytering.

Får jag slutligen nämna en annan kategori. Det är bara en liten grupp — formellt rör det sig endast om fyra förskollärartjänster vid statens förskola för döva i Boden, men i realiteten påverkas även en större grupp. Vi har ett femtontal förskolor för döva i landet, men endast förskolan i Boden är statlig. Det är självfallet att vad staten beslutar om tjänsterna vid denna skola blir normerande för de förskolor för döva som drivs i kommunal regi. Nu uppflyttas biträdande lärare och skolhems-lärare från Ao/Ae 13 till Ae 16, men någon uppflyttning av förskollärarna föreslås inte. Jag kan inte yttra mig om anledningen till detta, men jag har hört att det skall råda en viss oklarhet om kompetensvillkoren för förskollärarna.

Enligt vad jag inhämtat har riksdagen emellertid redan 1953 slagit fast, att för inträde vid döv-lärarseminariets linje för dessa lärarkategorier fordras småskolläro- eller därmed jämfäst examens. Därför kan jag förstå om det känns en smula bittert för dessa lärarkategorier att konstatera att småskolläro-tjänsterna flyttas upp tre lönegrader i år medan ingen förändring inträffar för deras tjänster.

Herr talman! Det skulle vara mycket att säga om just denna lilla verksamhetsgren och om den betydelse för-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

skoleverksamheten för döva har, men jag skall inte göra det med hänsyn till att kammaren befinner sig i uppbrotsstämning. Jag vill tillägga, att jag har tagit upp denna lilla grupp därför att jag för egen del gärna och ofta här i riksdagen försöker dra en lans för de handikappade minoriteterna. Jag kan gärna göra den bekännelsen, att jag ofta blir lika glad över en reform för de handikappade som över en stor och omfattande reform som gagnar hela samhällskollektivet.

Herr talman! Jag har inget yrkande, men jag har velat anföra dessa kommentarer till propositionen.

I detta anförande instämde herr *Larsson* i Hedenäset (cp).

Herr *NILSSON* i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga herr *Antonsson*, var transportarbetare, bagare, slaktare och allt vad det heter skall förhandla bort dyrortsgrupperingen.

När vi föregående år avskaffade dyrortsgrupp 2, behövdes det inga förhandlingar alls. Vi var överens om att den hade förlorat sin förankring i verkligheten. Om vi är överens om att avskaffa dyrortsgrupperingen, sådan den nu är konstruerad, måste det ske genom ett riksdagsbeslut. Någon annan väg att komma fram på kan jag inte anvisa. Om det inte är möjligt att gå den vägen, varför har då centerpartiet väckt så många motioner här?

Beträffande *Expressen* vill jag säga, att vi kommunister är vana vid att inte bli så särskilt hjärtligt behandlade i den tidningen. Det bekymrar oss emellertid föga vad denna tidning skriver om oss. Men faktum är att vi blev offer för vad vi då tyckte var en okynnesvotering. Jag anser att läget är i någon mån annorlunda nu.

Herr *ANTONSSON* (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fortfarande kvarstår väl det faktum, att skattegrupperingen är en lagstiftningsfråga och lönegrupperingen en förhandlingsfråga. Detta kan väl herr *Nilsson* i Gävle inte bortresonera. Därtill kommer — som jag framhöll i mitt tidigare anförande — den civila sektorn. Det var tjänsterna där som herr *Nilsson* i Gävle i sin replik berörde. Det är min uppriktiga förhoppning — den har jag uttryckt tidigare — att vi förhandlingsvägen skall nå fram till ett fullständigt slopande av dyrortsgrupperingen.

Herr *GUSTAFSSON* i Stockholm (s):

Herr talman! Efter det anförande som civilministern tidigare har hållit här i dag kan jag fatta mig mycket kort. Jag skall därför bara knyta några reflexioner till de anföranden som hittills har hållits.

Några av de föregående talarna har efterlyst större rättvisa i lönesättningen och framhållit att lönesättningen skall vara fullt rättvis. Jag tillåter mig att säga nu som jag har sagt tidigare, att jag inte tror på någon rättvisa i lönesättningen. Jag vet inte hur en sådan objektiv rättvisa skulle se ut. Man måste väl alltid eftersträva att nå så rättvist resultat som möjligt vid alla löneförhandlingar. Men man kan ändå aldrig nå ett sådant resultat att man kan säga, att nu har vi nått full objektivitet, nu har vi ett fullkomligt rättvist lönesystem. Jag menar att denna goda cigarr finns inte.

Vidare vill jag understryka civilministerns uttalande, att vare sig man begär ändringar i den nu träffade uppgörelsen eller talar om hur man vill ha det till kommande förhandlingar eller tar upp andra frågor, skall man ändå betrakta en uppgörelse som ett helt. Börjar man peta i detaljerna av en uppgörelse, vet man ju inte — i varje fall inte i det långa loppet — var det kommer att sluta. Jag anser därför — detta har jag också framhållit tidi-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

gare — att om man är missnöjd med en uppgörelse, så till den grad missnöjd, att man här i riksdagen inte anser att man kan acceptera den, skall man göra det enda konsekventa och yrka avslag på uppgörelsen samt återförvisa hela frågan till nya förhandlingar för att få ett nytt resultat som man sedan får ta ställning till och se om det kan accepteras.

Det har ju gjorts gällande att eftersom 110 000 fått lönegradsuppflyttningar så har de 200 000, som inte fått sådana, blivit missgynnade. Konsekvensen av detta resonemang blir att man aldrig skulle kunna göra någon förändring i tidigare gällande relationer i lönesättning utan att de relationer som en gång fastställts skall vara gällande för evigt.

Utan överdrift kan det sägas, att nu ifrågavarande uppgörelse är den dyraste som någonsin har träffats. Jag tycker därför att det är orimligt att, som herr Senander har gjort, resa påståendet att det är en urusel uppgörelse. Jag tror inte att man anser detta inom statstjänarnas organisationer. Man har fått en del av sina krav tillgodosedda. Detta har i mycket stor utsträckning skett genom lönegradsuppflyttningar och genom förbättring på den s. k. C-listan ävensom i andra avseenden.

Om man sätter sig ned och penetrerar totalresultatet av de förhandlingar som förts i år, finns det inte någon anledning att beteckna resultatet som ett missgynnande av statstjänarna — inte ens vad beträffar dem som inte nu har kommit i åtnjutande av de särskilda förmåner som en lönegradsuppflyttning i och för sig givetvis alltid innebär.

Här har också resonerats en hel del om att ändra på den nuvarande dyrortsgrupperingen. Herr Nilsson i Gävle var särskilt missbelåten med att vi i utskottet hade hängt upp hans motion om avskaffande av dyrortsgrupperna 2 och 3 på nu förevarande utlåtande. Men, ärade kammarledamöter, denna fråga

hör väl naturligen hemma i detta sammanhang. En uppgörelse har nu träffats, som riksdagen skall ta ställning till. Om det då föreligger en motion om ändring av dyrortsgrupperingen, alltså realiter ändring av uppgörelsens innehåll, är det då inte naturligt att behandla motionen samtidigt med propositionen? Jag tycker att det är en helt naturlig behandlingsordning.

I anledning av herr Nilssons fortsatta resonemang vill jag till honom ställa frågan: Tror verkligen herr Nilsson, att ett avskaffande av dyrortsgrupperingen i och för sig skulle avskaffa löneskillnaderna mellan de olika orterna? Herr Nilsson i Gävle kanske kan komma dithän på det statliga området, om riksdagen beslutar att avskaffa ortsgrupperna 3 och 4. Men kommer herr Nilsson därmed att kunna avskaffa de löneskillnader som finns på den privata sektorn av näringslivet? Jag tror inte det, och herr Nilsson har själv erkänt att löneskillnaderna på den privata sektorn är betydligt större än på det statliga området. Om man inte kan avskaffa löneskillnaderna de olika dyrorterna emellan på det statliga området, tvingas inte då staten att laborera med andra beräkningsgrunder för lönesättningen, om det över huvud taget skall vara möjligt att rekrytera arbetskraft till vissa tjänster — framför allt kanske då inom de redan nu svårrekryterade områdena? Jag menar att man aldrig kommer ifrån något inslag av marknadslöneresonemang när man ger sig in på att penetrera lönesättningsproblematiken. Man kommer heller aldrig ifrån rekryteringssynpunkterna när det gäller att fastställa lönerna.

Till herr Carlsson i Huskvarna vill jag säga att vi i statsutskottet inte ansett att den motion som väckts i anslutning till denna proposition hör hemma här. Propositionen innehåller ingenting om de äldre sjukpensionsbestämmelserna. Det kanske därför kunde vara tillåtet att uttala förvåning över att

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

motionen väckts och att den över huvud taget remitterats i detta sammanhang. Nu har så emellertid skett, och statsutskottet har måst behandla motionen. Det har därför helt kort sagt att det inte finns anledning att pröva dessa frågor i detta sammanhang. Vill herr Carlsson ta upp denna fråga får han återkomma i ordinarie motionstid.

Bara några ord till herr Jansson i Benestad och kanske i någon mån även till herr Antonsson. I en karakteristik av herr Janssons i Benestad motion sade herr Antonsson att det var ett intressant inlägg i debatten att räkna i kronor i stället för i procent. Visst kan jag hålla med om att det är ett intressant inlägg i debatten. Men jag tror inte det är mera heller. Jag tror inte det är värt priset att bryta sönder den nuvarande systematiken i löneplanerna genom att införa en kronvalsberäkning. Jag tror att man från statstjänstorganisationernas sida varit fullt införstådd med uppgörelsen. Det har i denna visat sig möjligt att i minst samma mån — kanske man t. o. m. kan säga i något högre grad — tillgodose de lågavlönade inom statstjänstområdet genom uppflyttning i gällande lönegrader med bibehållande av systematiken i de nuvarande löneplanerna. Denna väg måste vara att föredra för både riksdagen såsom arbetsgivare och för organisationerna.

Till resonemanget om kronrullning i stället för procentrullning skulle man kunna knyta några reflexioner. Det händer då och då att allmänheten tvingas att föra över en del miljoner från sina inkomster till det svenska jordbruket. Om man nu skall räkna i kronor på statstjänarsidan är det väl minst lika rimligt att man också räknar i kronor på jordbrukarsidan. Det skulle innebära att det antal miljoner man då får att fördela skall slås ut i kronor lika åt alla jordbrukare i detta land. Vill herr Jansson i Benestad anlägga rättvisesynpunkter i det ena fallet hoppas

jag han också vill göra det i det andra fallet.

Jag skall inte vidare förlänga denna debatt utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDKVIST (s):

Herr talman! Jag skall inte kommentera själva uppgörelsen i annan mån än att jag vill säga några ord med anledning av herr Senanders påstående, att därest de statsanställda hade haft tillfälle att ta ställning till uppgörelsen skulle de ha förkastat densamma. Det förhåller sig ju ändå så, att de statsanställdas organisationer har tagit ställning till uppgörelsen. De har gjort det på det sätt man brukar göra, när organisationerna skall ta ställning i en sådan fråga. De har genom valda ombud vid sina lönekonferenser godkänt uppgörelsen. Det skulle vara att helt underkänna organisationernas förmåga att själva bedöma värdet av en uppgörelse att i dag påstå att om de enskilda medlemmarna skulle fått ta ställning, så skulle de ha förkastat uppgörelsen. Det ligger inte till på det sättet.

Vidare hävdade herr Senander mycket bestämt riksdagens suveräna rätt att ändra den uppgörelse som träffats. Visserligen kan man säga att den möjligheten formellt finns. Men när man i dag lyssnat till debatten och hört statsutskottets ordförande här använda en ganska lång stund för att plädера för en grupp och andra ledamöter plädера för andra grupper, så kan man lätt föreställa sig vad som skulle inträffa, om man skulle försöka ändra uppgörelsen i riksdagen. Det är nämligen inte bara statsutskottets ordförande utan säkerligen en rad andra ledamöter som med utgångspunkt från sina erfarenheter skulle kunna framföra olika meningar om var den ena eller andra gruppen borde höra hemma på löneskalen. Kammarrens ledamöter förstår säkert vilka möjligheter vi då skulle få att fatta be-

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

slut på grundval av den uppgörelse som är träffad. En sak är tämligen säker, nämligen att organisationerna betecknar sig för en sådan handläggning av lönefrågan.

De statsanställdas organisationer har eftersträvat en förhandlingsrätt som så nära som möjligt kan svara mot den som gäller på den öppna marknaden, och de är också på väg att få en sådan förhandlingsrätt. Intill dess hävdar organisationerna bestämt, att man i största möjliga utsträckning skall tillämpa de principer som man tillämpar vid förhandlingar på den övriga arbetsmarknaden. Därför är det också organisationernas uppfattning, därom är jag övertygad, att när de träffat en uppgörelse, så skall den godtas utan ändringar. Jag tror nämligen inte att organisationerna faller för frestelsen att acceptera förslag till ändringar, även om det skulle vara ändringar till det bättre. Man skulle ju då, såsom här sagts, bryta mot själva principen, och tjänstemännen skulle då tvingas acceptera att det skulle bli en öppen fråga hur det skulle gå med uppgörelsen, och de skulle få finna sig i vilka beslut som än kunde komma att träffas här i riksdagen.

Jag tror att organisationerna ser på samma sätt på de yrkanden som ställts här i kammaren om att riksdagen skulle utfärda rekommendationer om vad som bör ske nästa gång staten träffar motparten till förhandlingar. Jag är övertygad om att organisationerna vill träffa motparten till förhandlingar i en situation, där staten som motpart är obunden av riktlinjer från riksdagen. Det måste ligga i båda parternas intresse att ha en form för uppgörelse mellan de statsanställdas organisationer och staten som så nära som möjligt ansluter sig till de förhållanden som gäller på den öppna marknaden, där man har den förhandlingsrätt som de statsanställda i dag eftersträvar.

Till sist en liten reflexion. Här har

uppträtt rader av talare, som nu vill visa, att man är angelägen om att åstadkomma förbättringar för vissa grupper statsanställda. Jag tror att man från de statsanställdas sida säger sig, att det är väl ändå så, att möjligheten för staten att ge sina anställda hyggliga löner i hög grad beror på de resurser som staten kan förfoga över. Ett har ju alla ledamöter som i dag talat för förbättringar gemensamt, nämligen att de företräder partier som sannerligen inte, när man diskuterat vilka resurser som skall stå till statens förfogande, varit särskilt angelägna om att garantera ekonomiskt utrymme för förbättringar i olika avseenden. Jag är övertygad om att de statsanställda också kan realistiskt bedöma detta och förstår, att om det skall bli utrymme för en skälig behandling av deras lönefrågor, så krävs det, att staten också har de ekonomiska resurserna till sitt förfogande.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A och B

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. C

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 37; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Gävle begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. C) i utskottets utlåtande nr 152, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 37.

Sedan kammarens ledamöter härefter

Statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.

intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Gävle begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 177 ja och 12 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. D och E

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. F

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 736 och II: 892; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. G

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 737 och II: 893; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Senander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. G) i utskottets utlåtande nr 152, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 737 och II: 893.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Senander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 185 ja och 4 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. H

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 738 och II: 894; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtande nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning angående ändringar i tjänste- och personalförteckningarna för riksbanken, och

nr 31, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående ändringar i tjänste- och personalförteckningarna för vissa riksdagens verk, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16

Utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 32, angående regleringen för budgetåret 1962/63 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Riksdagsbiblioteket: Avlöningar*Punkterna 1—10*

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 11***Riksdagsbiblioteket: Avlöningar**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Såsom huvudmotionärer för en fyrapartimotion om riksdagens upplysningstjänst hade jag utarbetat ett rätt utförligt manuskript till ett anförande om riksdagsmännens otillfredsställande arbetsförhållanden, men med hänsyn till omständigheterna just nu här i kammaren så här i vårsessionens slut skall jag avstå från att hålla detta anförande och vill bara hänvisa till innehållet i motion nr 205 i denna kammar och pressens kommentarer till denna motion. Jag skall emellertid beagna tillfället att be om besked från utskottets sida på ett par punkter i ett par mindre personalfrågor, avseende riksdagens upplysningstjänst, vilka frågor upptagits i motionen.

För det första skulle jag vara tacksam för ett klarläggande av de faktiska möjligheterna att med i utlåtandet föreslagna anslag förstärka denna upplysningstjänst med extra personal. Föreligger det sådana möjligheter, har ju motionärernas önskemål till dels blivit tillgodosedda.

För det andra vore det tacknämligt med en kommentar till utskottets skrivning i mitten av sid. 12 i utlåtandet, där det heter: »Utskottet vill i detta sammanhang framhålla angelägenheten av att särskild uppmärksamhet ägnas åt organisationsfrågorna och rationaliseringsmöjligheterna i samband med biblioteks- och upplysningsarbetet så att kostnadsökningarna kan begränsas.»

Jag skulle gärna vilja veta vad som ligger bakom detta uttalande. Jag finner det rimligt att bortse från den eventualiteten att biblioteket och dess ledning inte skulle ha ägnat organisations-

frågorna särskild uppmärksamhet och från att biblioteksledningen förbisett eventuella rationaliseringsmöjligheter. Annars skulle ju uttalandet innebära en kritik mot biblioteket och dess ledning. Om så inte är förhållandet, vad ligger då bakom detta uttalande?

Herr talman! Med hänsyn till att det föreligger ett enhälligt utskottsutlåtande finner jag mig inte böra ställa något särskilt yrkande.

Herr REGNELL (h):

Herr talman! Det anslag som här är i fråga är för löpande budgetår uppfört med 388 000 kronor. I statsverkspropositionen räknades posten för kommande budgetår upp till 521 000 kronor, och det senaste budet, riksgäldskontorets förnyade anslagsberäkning, slutar på 573 000 kronor. Ökningen från innevarande år till kommande budgetår är i det allra närmaste 50-procentig, eller i pengar uttryckt 185 000 kronor.

Den kraftiga ökningen har gett bankoutskottet anledning att speciellt försöka penetrera detta ärende. Vi har fått biblioteksstyrelsens skrivelse kompletterad med muntliga föredragningar inför en särskild delegation, och vi har redovisat ärendet utförligt i trycket.

I få ord uttryckt, ligger det hela till så här. För fem år sedan behandlade riksdagen ett betänkande om riksdagsbibliotekets arbetsuppgifter och personalstyrka. Granskningen resulterade i att man föreslog viss personalinskränkning. I viss utsträckning kom denna till stånd, men på andra punkter har den inte vidtagits. Personalförteckningen fastställdes sommaren 1960.

Nu föreslår biblioteksstyrelsen en utvidgad personalförteckning. Det är fråga om ett par helt nya tjänster, om ett par halvtidstjänster som skall byggas ut till heltidstjänster och om ett bemyndigande att vid toppbelastning anlita extra arbetskraft. Omräknat i heltidsarbetande rör det sig om sex nya sådana. Det förklarar större delen av ök-

ningen i anslagskravet. För jämförelsens skull kan nämnas att den nuvarande personalstyrkan är 19 1/2.

Bakom det ökade arbetskraftsbehovet ligger i första hand riksdagsbibliotekets upplysningstjänst, som visserligen redan fanns, när riksdagen år 1957 betecknade biblioteket som överbemannat, men som fått sin stora utveckling först under de allra senaste åren. Dessutom beslutades år 1960 att biblioteket som en ny arbetsuppgift skulle ta hand om registret över riksdagstrycket. Överbibliotekarien uppger — det står i bankoutsrottets utlåtande — att sex personers arbetsinsats tas i anspråk för upplysningstjänsten och det årliga registret över riksdagstrycket.

Ett bifall till förstärkningsönskemålet, som jag nyss räknat samman till sex heltidsanställda, skulle alltså ge biblioteket nytillkommen arbetskraft som svarar mot de nya arbetsgifterna. På localsidan och omkostnadssidan har dessa fått sina konsekvenser. Nya arbetsuppgifter krävar emellertid alltid översyn av organisationen. Herr WIKLUND i Stockholm efterlyste vad utskottet menade med den formulering han satte fingret på. Jag tycker inte att den på något sätt är uppseendeväckande. Den innebär helt enkelt ett konstaterande av att nya arbetsuppgifter kräver att särskild uppmärksamhet ägnas åt organisationsfrågor och rationaliseringsmöjligheter. Utskottet har inte på något vis gjort gällande att biblioteksstyrelsen försummat denna sida av sin verksamhet.

Det är tydligt att man här står inför ett av de fall då man satt i gång en utveckling som man sedan har svårt att bemästra. Författningsutredningen tog initiativ till upplysningstjänsten, vilken berör riksdagens arbetsformer. Eftersom frågan faller inom författningsutredningens område har vi inom utskottet ansett att det inte kunde komma i fråga att ge upplysningstjänsten en mera definitiv och för framtiden bindande utformning. Hur ledsamt det än är med provisorier, har vi menat att vi får

Riksdagsbiblioteket: Avlöningar

hanka oss fram med ett sådant. Vi har därför accepterat den förstärkning av bibliotekspersonalen som biblioteksstyrelsen föreslagit. Däremot har vi inte, trots biblioteksstyrelsens tillstyrkande, funnit det befogat att gå så långt som herr WIKLUND i Stockholm och hans medmotionärer tänkt sig. Man torde ha svårt att finna någon budgetpost med så hög procentuell ökning som just denna.

Herr WIKLUND hade inte något yrkande. Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Av utskottets utlåtande framgår faktiskt inte klart, var personalökningen skall sättas in, utan bara att biblioteket som sådant skall tillföras viss ytterligare personal. Det är måhända praktiskt att lämna en sådan fråga öppen, särskilt när det gäller extra personal, för smidig anpassning till olika personalbehov men med hänsyn till både riksdagsmännens och allmänhetens behov av information i denna fråga vore det dock värdefullt att få veta, om det anses möjligt och är avsikten att utöka upplysningstjänstens personal med hjälp av det tillskott av medel, som nu föreslås.

Herr REGNELL säger att man får vänta med det definitiva ordnandet av upplysningstjänsten, tills författningsutredningens förslag föreligger. Detta förslag kommer väl nu rätt snart. Men det dröjer väl ändå länge, länge — om man skall använda detta med författningsutredningen som argument för ett provisorium — innan det kan bli en mera fast och tillfredsställande organisation av upplysningstjänsten.

Herr REGNELL (h) kort genmäle:

Herr talman! Svaret på den fråga som herr WIKLUND i Stockholm ställer har vi faktiskt i bankoutsrottets utlåtande nr 32 sid. 9, där utskottet med instämmande citerar vad delegerade för riks-

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

dagens verk säger. De framhåller att det är riksdagsbibliotekets upplysnings-tjänst och det nya uppdraget med registret till riksdagstrycket som medfört ökade behov av tjänster och anför vidare: »Av de nya eller ändrade tjänster, som omfattas av biblioteksstyrelsens förslag, avses förste bibliotekarien i Ag 26 samt en amanuens, en assistent i Ae 11 samt ett biträde för dessa uppgifter.»

Herr Wiklund i Stockholm återkom till sin önskan om mera definitiv utbyggnad av riksdagens upplysnings-tjänst. Jag har redan redogjort för hur vi ser på detta i utskottet. Vi anser att en organisation, som kommer att få sin form genom författningsutredningen, bör hållas flytande till dess författnings-utredningen lagt fram sitt förslag.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Vi i bibliotekets styrelse har inte fått allt vad vi önskat, men vi tror oss dock från bankoutskottets sida möta en viss förståelse för vår situation. När det tillkommer nya arbetsuppgifter behövs mer människor som arbetar, och det är det som ligger bakom äskandet om ökning. Att ökningen först som sist sammanhänger med upplysningstjänstens expansion har vi ju redan tidigare sagt.

Jag var med i författningsutredningen då den tog initiativ till denna upplysningstjänst. Den har vuxit på ett sätt som vi inte i vår vildaste fantasi kunde tro när vi satte i gång. Men den ökning som skett och det intresse riksdagens ledamöter visat för upplysningstjänsten är enbart glädjande.

Jag begärde ordet, herr talman, för att alldeles särskilt ta fasta på vad herr Regnéll sade som förklaring till utskottets uttalande, att uppmärksamhet skulle ägnas åt organisationsfrågorna och rationaliseringsmöjligheterna och att detta sammanhängde med att vi faktiskt inte vet vilken organisation vi skall ha. Att det här behövs en översyn är

otvivelaktigt. Frågan är om upplysnings-tjänsten skall brytas loss från riksdagsbiblioteket och vara fristående eller om den skall vara sammankopplad med riksdagsbiblioteket. Det finns skäl både för och emot, och det skall inte behöva dröja så länge förrän författningsutredningen har behandlat detta ärende.

Herr talman! Jag skall sluta här och inte ge skälen för och emot, ty det tror jag inte skulle uppskattas vid denna sena tidpunkt. Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 12—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 17

Föredrogs första lagutskottets memorial nr 41, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 april 1962 dagtecknad proposition, nr 159, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län.

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att Kungl. Maj:t skall under vissa förutsättningar äga förordna att äganderättsutredning skall ske inom sådant område i Kopparbergs län, där äganderätten till fastigheter är oviss eller fastighetsägarna i betydande omfattning saknar lagfart. Dylik utredning, som anordnas i nära överensstämmelse med jorddelningslagens regler för lantmåteriförrättning, förutsätter samverkan mellan förrättningsmannen och sakägarna samt utmynnar i en s. k. äganderättsförteckning. Redovisningen däri får grundas på en jämförelsevis fri prövning av föreliggande fång och hävdeförhållanden. Genom förrättningen legaliseras med viss begränsning sämjedelningar och liknande privata åtgärder som kommit till stånd före den 1 juli 1962. På grund av äganderättsförteckningen skall i regel meddelas lagfart för de däri upptagna ägarna oberoende av ansökan från deras sida. För vinnande av lämpligare fastighetsindelning inom förrättningsområdet skall också sammanläggning i viss omfattning kunna ske oberoende av sakägarnas initiativ. Den föreslagna lagen avses skola träda i kraft den 1 juli 1962 och ersätta vissa bestämmelser i gällande särlagstiftning för länet. — Härutöver beröres ett par frågor rörande tillämpningen av sistnämnda lagstiftning.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat två med anledning av propositionen i andra kammaren väckta motioner, nämligen nr 869 av herr *Lundberg* och nr 872 av herr *Eliasson* i Sundborn.

I motionen II:869 hemställdes att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

I motionen II:872 hemställdes »att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 159 måtte besluta uttala att kostnader för förrättningar enligt den

i propositionen föreslagna lagen regelmässigt skall gåldas av statsmedel».

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med bifall till propositionen och med avslag å motionen II:869 — måtte för sin del antaga det genom propositionen framlagda lagförslaget;

B. att motionen II:872 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

C. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte såsom sin mening giva till känna vad utskottet anført angående rätt för sakägare vid förrättning enligt de föreslagna bestämmelserna att erhålla sådant statsbidrag som avsåges i kungörelsen den 22 juni 1950 (nr 381) angående statsbidrag till kostnaderna för vissa lantmåteriförrättningar m. m.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Alexanderson* och *Turesson*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LUNDBERG** (s):

Herr talman! När riksdagen nu står inför sin avslutning och tåg och flyg väntar på att forsla hem riksdagens ledamöter, är det troligen meningslöst att här ta upp någon sakdiskussion om den stora fråga som nu skall behandlas. Den diskussionen får vi ta i annat sammanhang och då diskutera frågan i dess helhet.

Kungl. Maj:ts proposition nr 159 innebär förslag till en mycket betydelsefull fullmaktslag och författning. Enligt propositionen skall det läggas i en enda persons hand att avgöra vad som är rätt i en hel bygd. Jag vill erinra om att det har inträffat fall, där det hade varit mycket önskvärt att vi haft möjligheter att ge bygdens befolkning juridisk hjälp för att skydda sig mot åtgärder av förrättningsman. Och när det nu lägges fram lagförslag som lik-

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

som sanktionerar sådana fall, så blir jag mycket betänksam.

Jag tror inte att det i dag är möjligt att åstadkomma någon ändring i det lagförslag som föreligger och som jag förutsätter att alla kammarens ledamöter har läst igenom mycket noggrant. Jag hoppas bara innerligt att fullmaktslagen kommer att handhas med ansvar och hänsyn. Men man kan fråga sig om någon människa verkligen är vuxen att handha så utomordentligt grannliga uppgifter som våra lantmätare får med de maktbefogenheter detta lagförslag ger dem. Utskottet har också insett den fara som där föreligger och skriver: »Den föreslagna lagstiftningen måste i vissa avseenden betecknas som extraordinär.» Och sedan fortsätter utskottet: »Förslagets utformning innebär i skilda hänseenden att stora krav på kunnskap och bedömningsförmåga måste ställas på den som anförtros uppdraget att företaga förrättningen. Det kan förutses att denne kommer att ställas inför en rad komplicerade och viktiga avvägningsfrågor, för vilkas lösning förslaget endast ger mer allmänna riktlinjer.»

Fullgörandet av de uppgifter som här ålägges lantmäternas fordrar utomordentlig takt och hänsyn. Vi har exempelvis nu många gamla naturtillgångar som står till allmänhetens förfogande, så länge det inte överlåtes alltför mycket mark till bolagen. I Dalarna har man sålunda kvar den gamla familjebindningen och känslan för att bygdens befolkning utan åtskillnad skall få nyttja vatten och myrslogar m. m. Men nu skall förrättningsmannen ha befogenhet att utvidga denna rätt, och för dem som har nummersatta myrslogar eller del i gemensamt vattenområde utses en god man, som företräder de okända ägarna. Rätten lär dock nu i ett visst fall ha ändrat detta till de »frånvarande ägarna».

När man sedan vet hur mycket hän-

syn och grundligt övervägande ett rättsförfarande kräver, borde väl också delägarna sammankallas i tid och få en ordentlig redogörelse för vad saken gäller. Det kan inte vara rimligt att bara ha en budkavle, som nu finns hos JO, med namnunderskrifter som inte skrivits av de personer som där står antecknade. Det kan inte vara rimligt att utse en god man, när man i kyrkböckerna lätt kan ta reda på släktled efter släktled tillbaka till 1844.

Det är detta som inger mig så stora betänkligheter. Det säges visserligen att det mindre jordbruket skall bort och att de små insprängda jordbruksenheterna skall undanröjas, men man blir ändå betänksam, när man t. ex. i myrslogslängderna finner att bolag, som är antecknade där, aldrig har haft någon åtkomsthandling eller sökt lagfart men ändå får uppträda som ägare och göra sina anspråk gällande, under det att jordbrukarbefolkningen ställes under god man.

Det vore frestande att ta upp hela denna fråga till diskussion, men jag nöjer mig med att hänvisa till vad jag anfört i min motion. Men dessutom vill jag rikta en vädjan till statsrådet och till vederbörande i departementet att följa detta ärende med försiktighet och omdöme samt försöka rätta till vad som redan förbrutits mot bygdebefolkningen.

Herr talman! För att inte fördröja riksdagens arbete längre skall jag nöja mig med att här yrka bifall till min motion.

Att jag inte närmare går in på en saktidiskussion innebär inte att jag saknar material. Jag har tusenden och åter tusenden av sidor med gamla handlingar, partsinlagor m. m. till mitt förfogande, och om departementet önskar ta del av vad som finns på justitieombudsmannens expedition, torde man få tillräckligt material. Jag förutsätter att jag skall få tid, krafter och möjlig-

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

het att återkomma i frågan med en fylligare redovisning.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Först en liten repetition av förspelet till detta lagförslags tillkomst. Jordbruksutskottet anförde i sitt utlåtande nr 19 vid 1960 års riksdag att det vore av sådan vikt att komma till rätta med de otillfredsställande förhållandena inom vissa trakter av Kronobergs län, att utskottet ville uttala sig för att Kungl. Maj:t oberoende av pågående utredningsarbete beträffande fastighetsbildnings- och jordlagstiftningen skulle överväga sådana ändringar av gällande regler och bestämmelser, som kunde påverka skiftesverksamheten i länet. Detta uttalande godkändes av riksdagen, och i anledning därav fick lantmäteristyrelsen i uppdrag att inkomma med förslag i ärendet.

I december 1960 överlämnade lantmäteristyrelsen en promemoria med förslag till lag om äganderättsutredning och lagfart i vissa fall i Kopparbergs län, ett förslag som skulle utveckla och förenkla de nu så omständliga och besvärliga äganderättsutredningarna. Denna promemoria från lantmäteristyrelsen blev föremål för ett omfattande remissförfarande. Jag skall nämna en del av remissinstanserna: kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, skogsvårdsstyrelsen i Kopparbergs län, länsstyrelsen i Kopparbergs län, överlantmätaren och lantbruksnämnden i länet, Svea hovrätt, häradshövdingarna i Nås och Malungs, Ovansiljans, Nedansiljans och Falu domsagor, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, Sveriges skogsägareförbund, Gävle-Dala hypoteksförening, Gävle-Dala centralkassa för jordbrukskredit, Kopparbergs läns sparbank, Mellersta avdelningen av Sveriges advokatsam-

4 — *Andra kammarens protokoll 1962. Nr 26*

fund, statskontoret och Kopparbergs läns landstings förvaltningsutskott.

Detta är en del av remissinstanserna. Det har varit ytterligare sådana, vilka jag har hoppat över i denna uppräknings. Som framgår av uppräkningsen var sammansättningen av remissinstanserna ingalunda ensidig. Alla dessa olika remissinstanser tillstyrker den föreslagna lagstiftningen. Naturligtvis — skulle jag nästan vilja säga — fanns det delade meningar om vissa detaljer, men alla vitsordade behovet av förenklade regler på detta område.

Så några ord om herr Lundbergs motion. Som vanligt använder herr Lundberg i sin motion många ord och många sidor. Han berättar däri om en hel del i och för sig intressanta spörsmål. Han citerar Heidenstam och Axel Danielsson, och han talar om vilka skumma affärer lantbruksnämnden i Kopparbergs län gör. Han berättar att han har interPELLERAT både justitieministern och statsministern utan att få något svar. Men han har inte på något ställe eller på något sätt gått in på en saklig granskning eller kritik av förslaget. Han anser bara att det finns andra frågor som regeringen bort aktualisera i stället för det nu framlagda förslaget, och därför yrkar han avslag på detta.

Ändå är det, såsom framgår av början av mitt anförande, så att regeringen i denna fråga har effektuerat en beställning från riksdagen. Det är verkligen ett lättvindigt sätt att i stället för att ingå på en saklig kritik bara tala om något annat och så yrka avslag på det hela. Menar man allvar och vill man verkligen åstadkomma något annat än ett ordfyverkeri, handlar man väl inte så. Då måste man — även om det naturligtvis är mycket besvärligare — ta upp en saklig kritik av innehållet i propositionen. Om man därvid kommer fram till den uppfattningen att den föreslagna lagen eller delar därav är

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

olämpliga, ja, då är det naturligtvis fullt i sin ordning att yrka på ändringar eller avslag på det hela. Då kan man ha rätt att fordra att bli tagen på allvar.

Men den långa vägen har herr Lundberg ansett det vara för besvärligt att gå. Han föredrar den betydligt enklare metoden att med en ström av ord men utan varje tillstymmelse till saklig kritik yrka avslag. Därför har utskottet helt enkelt varit tvingat att behandla herr Lundbergs motion summariskt — det finns inget reellt innehåll i den som utskottet kunnat ta upp till diskussion eller bemötande. Vi har alltså inte haft något annat att göra än att i korthet yrka avslag på motionen.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag, vilket till alla delar är liktydigt med bifall till propositionen.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att jag förstått herr Levins orationer rätt.

Vad fastighetsbildningen i Dalarna beträffar har jag i min motion sagt att besvärligheter råder, men jag är inte redo att betala det pris som troligen Dalarnas befolkning men jämväl andra med intresse för fritidsfrågor skulle få betala, om den föreslagna lagen genomföres.

Herr Levin räknade upp en rad remissinstanser. Jag trodde emellertid att kammarledamöterna läst propositionen och därför kände till vilka remissinstanser som yttrat sig. Men varför talar inte herr Levin om, vad som ligger bakom utskottets uttalande, när utskottet påvisar att detta är en extraordinär lag? Och låt mig vidare fråga: Skulle herr Levin vilja ha denna lag tillämpad i hela vårt land, eller är det bara dalmasarna som är så styvackade att en fullmaktslag behövs?

Om herr Levin nu inte har sinne för vad Axel Danielsson skrev om natur-

tillgångar, äganderätt m. m. — låt vara att det var på 1890-talet — så kan jag inte göra någonting åt det. Jag tror nämligen att herr Levin själv vill bevara vissa värden men att han är ytterst okänslig, om dessa värden ligger norr om den socken han bor i.

Herr Levin talar om saklig kritik. Ja, jag anser att den kritik som utskottet givit propositionen är ganska allvarlig. Eftersom jordbruksministern är ny på sin post och jag förstår att detta har kommit hastigt på vill jag säga till jordbruksministern: Använd lagen med förstånd men se samtidigt till att de som brukar lagen gör det med hänsyn till människor och bygder!

Herr LEVIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg frågar om jag skulle anse det lämpligt att denna lag tillämpades även t. ex. nere i Skåne. Men lagen behövs inte i Skåne, herr Lundberg, ty där har vi inte de splittrade ägoförhållanden som förekommer uppe i Dalarna, och framför allt har vi inte så väldigt stora arealer och så väldigt många hemmansdelar som det inte finns lagfart på. Det är ju för att lösa dessa problem som lagstiftningen skall införas — inte för något annat.

Utskottet har föreslagit att riksdagen skall rekommendera Kungl. Maj:t att ha uppmärksamheten fäst vid tillämpningen av den nya lagen, därför att det i viss mån gäller att introducera nya metoder. De nya metoderna innebär huvudsakligen att det i regel skall vara så att där, såsom vid sämjedelning, hävden är ostridig, skall man vid ägarnas och äganderättens utformning lägga hävden, alltså innehavet, till grund och icke andelstalet. Det är det väsentligen nya i lagen.

Herr Lundberg hänvisar på nytt till Axel Danielsson. Jag kan i stort sett instämma med herr Lundberg när det gäller Axel Danielsson. Herr Lundberg börjar i motionen citatet av Axel Da-

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

nielsson med orden: »Kan en socialdemokrat älska våra strömmars brus, så länge den elektriska kraften i vattenfallen är privategendom — —». Jag vill då säga, att när den störste ägaren av den elektriska kraften i vattenfallen numera är staten, bör det inte föreligga något hinder för vare sig herr Lundberg eller mig att älska våra strömmars brus.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Levin borde ha läst även fortsättningen av vad Axel Danielsson skrev. Jag förutsätter att en son av Skåne känner Axel Danielsson och den fråga han tog upp till diskussion, nämligen vanliga människors möjligheter att få tillgång till svensk fauna, flora eller natur över huvud taget. Jag skulle dock knappast tro att herr Levin har dessa värden för ögonen — men det kan ju inte jag göra någonting åt.

Herr LEVIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Lundberg, att denna lag inte på något sätt kan komma att inskränka den av herr Lundberg och även av mig så omhuldade allemansrätten att vistas i skog och mark. Lagen har ju kommit till för att ge möjlighet att sanera äganderättsförhållandena, skaffa lagfarter o. s. v., för att undanröja de svårigheter som nu finns på detta område. Det har inte någonting med tillträdet till skog och mark att göra.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Utskottets vice ordförande har tecknat bakgrunden till denna lag och jag skall inskränka mig till ett par randanmärkingar.

Herr Lundberg ville göra gällande att denna lag är någonting extraordinärt och radikalt nytt. Han vill t. o. m. beteckna den som en fullmaktslag. Ingen-ting kan vara felaktigare. Såvitt jag förstår sätter denna lag inte i förrättningsmannens händer några befogenheter ut-

över dem som tillkom förrättningsman- nen enligt den nuvarande lagen. Det nya i lagen — vi inom Kopparbergs län är mycket tacksamma för att den kommit till och samtliga som på något sätt har kontakt med denna verksamhet är tillfredsställda med att jordbruksministern så snabbt lyckats få fram detta förslag — är för det första att den i viss mån förenklar det tidigare i oerhört formalistiska former insnärjda förfarandet. Vidare innebär lagen att man kan lösgöra äganderättsutredningen — alltså den utredning om vad var och en äger, som måste företas innan man kan göra laga skifte — från själva skiftet och därigenom förkorta tiden för skiftet. Det är viktigt ty under skiftetiden gäller vissa inskränkningar i rätten att förfoga över ägorna. Dessa inskränkningar är besvärande och känns besvärande. Med den nya lagen kan vi slippa dessa olägenheter under ett antal år. Ytterligare innehåller lagen en möjlighet att företa äganderättsutredning utan samband med laga skifte, alltså att utreda ägande- och lagfartsförhållanden i ett område där laga skifte inte är aktuellt men där en sådan utredning kan vara behövlig t. ex. för att man skall kunna exploatera mark, exempelvis för ett samhälles utveckling.

De stora förtjänsterna hos detta lagförslag gör att det utan någon som helst tvekan kommer att bli till stort gagn både för befolkningen i dessa bygder och samhället. Som alltid när det är fråga om en ny sak kan man inte absolut säkert uttala sig om hur den i detalj kommer att utfalla i praktiken.

I ett avseende som herr Levin berörde kan man ha skäl att bevaka utvecklingen. Det gäller regeln om att delningsgrunden vid laga skifte efter äganderättsutredning enligt denna lag, på grund av att de s. k. sämjedelningarna legaliseras, skall vara innehavet, värdet av den mark som ligger inom sämjelottens gränser, i stället för som hittills

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

andelstalet, jordtalet i den större enhet som vanligtvis utgöres av ett hemman. Detta behöver inte på något sätt föranleda komplikationer. Men man kan inte vara absolut säker på det och utskottet har beaktat farorna och uttalat, att utskottet utgår ifrån att frågan om behov av ändrad lagstiftning på denna punkt följes med uppmärksamhet och upptas till prövning, om det skulle visa sig att regeln vid tillämpningen kan befaras leda till skada för delägare. Detta är den enda lilla invändning som utskottet gör. Därmed har utskottet så att säga velat försäkra sig om att ingen orätt skall ske.

Jag skulle vilja rikta ett par ord till och om herr Lundberg. Personligen har jag alltid uppfattat herr Lundberg som en mycket snäll och hjälpsam man, framför allt mot dem som han finner vara i behov av hjälp i olika former. Det har dock alltid förvånat mig att en klok och erfaren man som herr Lundberg inte har upptäckt hur litet man egentligen vinner och hur man egentligen snarare skadar sin egen sak — och sitt eget anseende — om man missfirmer och riktar ovederhäftiga beskyllningar mot vissa grupper av hederliga människor i vårt land för skoj och rackarknep. Det är framför allt några kategorier som herr Lundberg har tagit på entreprenad. Det är bolagsfolk, krigsmaktens folk, lantmätare och jurister. Vad beträffar kategorierna försvarets folk och juristerna kan det förefalla som om herr Lundberg i sin verksamhet inspirerats av en av mina företrädare på den stol jag här i kammaren nu har äran att sitta, nämligen Fabian Månsson, som en gång presterade följande magistrala rimkaskad:

Advokater och soldater
äro Satans lekkamrater.

Jag ber alltså att oreserverat få instämma i det yrkande om bifall till tredje lagutskottets utlåtande nr 35 som vice ordföranden här har ställt.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Turesson skulle jag vilja säga: Gå ut i Ore och fråga vad befolkningen där tycker om lantmäteriförrättningar. Vet herr Turesson att det har varit diskussion om vattenområdena i Malung? Olika myndigheter gjorde olika uttalanden. Nu säger hovrätten att det är ett vattenområde, men vad har man gjort i Ore socken med detta vattenområde? Lantmätarna har dragit upp linjer genom området. Nu har man dock fått rättelse till stånd. Jag förstår att lantmätarna måste hålla på sitt, men det bör väl vara någon måtta även där.

Jag vill tillägga att både utskottet och statsrådet har betonat hur vanskligt det är att ge sig in på ett sådant område som detta. Det skulle kanske vara önskvärt att citera handlingarna från detta fall och därmed visa hur det kan gå till i verkligheten, men den saken får vi väl spara till ett annat tillfälle.

Jag vill säga till herr Turesson att jag har ingenting emot herr Turesson personligen, men herr Turesson skall komma ihåg att en lantmätare har en oerhörd makt. Vi måste betänka att det finns annat än lantmätarnas gränslinjer att följa. Det gäller människor som skall bygga och bo i trakten, människor som har sin rot i bygden och man skall vara försiktig med ingreppen, även om det gäller en dalmas.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det vore en frestelse att inleda ett resonemang om innehållet i denna lag och utskottsutlåtandet, men som alla förstår tänker jag fatta mig kort.

Låt mig säga tre saker.

För det första att vi väl alla som representerar Kopparbergs län finner det tillfredsställande att åtgärder vidtas för att man skall kunna på olika vägar bringa reda i de — i varje fall på sina håll — något kaotiska ägorättsförhållanden som råder och komma till rätta

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

med ägosplittningen. På den punkten råder allmän enighet om att det är ytterst angeläget att samhället gör vad som är möjligt. Jag hoppas denna lagstiftning skall fylla sin uppgift som ett led i dessa strävanden.

För det andra kanske jag skall bekänna — eftersom denna fråga kan komma igen är det kanske skäl att jag i dag redovisar min ståndpunkt — att innan propositionen lades fram och innan motionstiden gick ut tog jag de kontakter jag ansåg mig kunna ta för att aktualisera frågan om man inte skulle kunna bygga lagstiftningen på den delningsgrund som gäller i allmänhet, nämligen andelstalet och inte innehavet. Detta är såvitt jag förstår en viktig sak i lantmäteristyrelsens förslag som propositionen bygger på. Det är, herr talman, endast den omständigheten att jag inte mötte någon förståelse för att denna fråga hade någon större betydelse eller fick något medhåll om att det vore särskilt klokt att göra en sådan framstöt som jag avstod från att motionera på denna punkt. Jag ansåg det också ganska utsiktslöst eftersom frågan om delningsgrundens karaktär i remissbehandlingen knappast blivit berörd. Det är litet överraskande för mig att finna att tredje lagutskottet i realiteten mycket starkt ifrågasätter om man inte bör ändra delningsgrunden och göra ägodelningen efter andelstal i stället för efter innehavet. Utskottet avstod dock från att dra konsekvenserna av sitt resonemang på den punkten.

Jag är inte expert på dessa frågor. Jag kan bara konstatera att utskottet har skrivit att även om utskottet inte nu vill företaga någon ändring så kan det enligt utskottet snart uppkomma fråga om att gå över till en annan princip. Jag vill bara notera detta till protokollet. Det kan avsevärt förkorta mitt inlägg i denna diskussion. Jag gör inte anspråk på expertis i dessa frågor. Mina synpunkter grundar sig på samtal med

4* — *Andra kammarens protokoll 1962. Nr 26*

personer med betydligt större inblick i dessa förhållanden än jag har. Dessa personer har framhållit att just denna delningsgrund skulle kunna ge anledning till att värden fördelades på ett sätt mellan delägarna som inte kan anses rimligt.

Jag hoppas alltså att de farhågor som yppats inte skall vara så allvarliga som det gjorts gällande. Jag hoppas också att dessa synpunkter, även om de inte kunnat bli prövade på samma sätt som om en motion hade väckts, skall kunna bli övervägda. Jag gör inte anspråk på att kunna ta ställning mera i detalj till detta.

För det andra har jag i en motion yrkat på att statsverket helt skulle svara för lantmäteriets kostnader för här ifrågavarande utredningar, detta bl. a. därför att utredningarna skall kunna komma till på allmänt initiativ, och att det är ett stort intresse för det allmänna att det bringas reda i dessa fastighets- och lagfartsförhållanden.

För det tredje har jag pekat på att det också kunde vara motiverat att följa principen, att statsverket tar på sig hela kostnaden med hänsyn till den försämring av statsbidragsvillkoren, som skett när det gäller vissa lantmäteriförordningar i Kopparbergs län.

Utskottet har inte velat gå dessa önskemål till mötes, och jag kan av formella skäl inte ställa något yrkande om bifall till min motion.

Herr talman! Jag har inte något yrkande.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Eliassons i Sundborn förvåning över att frågan om delningsgrunden tilldragit sig så stort intresse i utskottet vill jag bara säga, att det sammanhänger med att i det ursprungliga lagförslaget gjordes en ändring av just den paragraf vi här diskuterar. Det skedde efter hemställan av lagrådet, och ändringen var avsedd

Lag om äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län

att utgöra någon sorts säkerhetsventil till inteckningshavares skydd.

Det är ganska naturligt att detta förhållande var ägnat att föranleda en ingående diskussion i utskottet rörande de konsekvenser som skulle uppstå. Diskussionen gällde också i vilken omfattning ändringen skulle leda till behov av oskadlighetsprövning även till ägarnas skydd.

Utskottet har stannat för att tillstyrka lagförslaget i oförändrat skick, men har velat ge uttryck åt åsikten, som jag framförde i mitt förra inlägg, att man med uppmärksamhet skall följa utvecklingen för att förvissa sig om att inte någon enskild jordägare kommer att lida skada.

Herr **HAMRIN** i Kalmar (fp):

Herr talman! Sedan herr Turesson så varmt har förordat lagen och talat för dess tillkomst, skulle det kanske inte vara så mycket att tillägga i denna fråga. Men eftersom både han och herr Eliasson i Sundborn kom in på utformningen av 8 §, som gäller frågan om delningsgrunden skall vara andelstalet eller inneha- vet, vill jag säga några ord om den saken.

Jag skall då kanske först göra kammaren uppmärksam på hur förslaget har tillkommit. Lantmäteristyrelsen har i samarbete med experter i Dalarna — bl. a. ledamoten av denna kammare herr Turesson — utarbetat en promemoria. Den har sedan, som herr Levin sade, varit föremål för remissbehandling. Jag har räknat ihop remissinstanserna och funnit att de är 24 stycken. Av dessa är 15 knutna till Kopparbergs län.

I promemorian fanns denna fråga utförligt behandlad på ungefär två sidor. Ingen av remissinstanserna har med ett ord sagt någonting om att man här behöver en annan ordning än den, som föreslagits i promemorian och därefter förordats i propositionen och utskottets

utlåtande. Man har från början sagt ifrån, att det mest var ett teoretiskt intresse och att det här inte kan komma att bli fråga om någon rättsförlust för någon.

Sedan säger herr Turesson att om det skulle visa sig att ändringar behövs, så skall de vidtagas. Det är en ganska självklar sak. Men utskottet har till yttermera visso tillfogat detta i sin skrivning. Jag kan kanske tillägga, att principen inte är ny. Den har sedan länge använts när det gäller att lägga upp fastighetsregister i stad. Om jag är riktigt underrättad, användes den ganska nyligen, då Morastrands köping fick sitt fastighetsregister, utan att någon på något sätt reagerade vid uppläggandet av detta fastighetsregister.

När sedan herr Eliasson i Sundborn säger att han hade tänkt motionera i denna fråga, beklagar jag bara att han inte gjorde det. Då hade väl remissinstanserna på nytt fått yttra sig och ta ställning till denna motion på samma sätt som de har gjort nu.

Varför berörde nu inte remissinstanserna denna fråga, som tycks vara en stor fråga, i varje fall för herr Eliasson i Sundborn och även för herr Turesson? Ja, det berodde väl på att de delade promemorieförfattarens uppfattning, att frågan mest är av teoretiskt intresse.

Till sist vill jag, herr talman, beträffande frågan om kostnaderna, som herr Eliasson i Sundborn var inne på, bara påpeka att för dessa förrättningar kommer enligt lantmäteritaxan att utgå 70 procent generell subvention utan prövning på något sätt, och sedan har sakägarna möjlighet att hos lantbruksnämnden få ytterligare de 30 procent som eljest faller på dem. Jag skulle gissa att man inte bör gå över 100 procent.

För min del tycker jag nog att det trassel som uppkommit i Dalarna inte enbart är myndigheternas skuld. Sakägarna själva har nog en stor andel i de förhållanden som råder, och då bör det

Statsregleringen — Interpellation ang. inkomst- och kostnadsutvecklingen inom jordbruket, m. m.

inte vara orimligt att en del av kostnaderna faller även på dem.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 869; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. B och C

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 19

Föredrogs vart för sig

tredje lagutskottets memorial nr 36, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden;

jordbruksutskottets memorial och utlåtande:

nr 24, angående uppskov med behandlingen av vissa till jordbruksutskottet hänvisade ärenden, och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss häradsjord, m. m.; samt

särskilda utskottets memorial nr 8, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande särskilda utskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skollag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial och utlåtande hemställt.

§ 20

Statsregleringen

Föredrogs statsutskottets memorial nr 156, angående statsregleringen för budgetåret 1962/63.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att detta

memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Punkterna 13, 14 och 16

Lades till handlingarna.

Övriga punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 21

Interpellation ang. inkomst- och kostnadsutvecklingen inom jordbruket, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **ELMWALL** (cp), som yttrade:

Herr talman! Riksdagen har vid upprepade tillfällen uttalat, att den i jordbruket arbetande befolkningen skall få inkomstlikställighet med vissa jämförelsegrupper. Denna målsättning för jordbrukspolitiken har emellertid hittills inte förverkligats. När det nu gällande sexårsavtalet ingicks 1959, uttalades i uppgörelsen liksom i riksdagsbeslutet, att jordbruket under avtalsperioden skulle beredas möjlighet att dels följa med i den allmänna inkomstutvecklingen och att dels genom den s. k. rationaliseringsvinsten successivt utjämna inkomstklyftan. Jordbrukets förhandlingsdelegation har emellertid i ett yttrande i mars i år framhållit, att produktprisutvecklingen ger en antydning om att en viss inkomsteftersläpning uppstått för jordbruket under de första åren av sexårsavtalet. Denna bedömning torde otvivelaktigt vara riktig. Det torde inte heller kunna bestridas, att den prisförbättring, som i år tillförts jordbruket i följd av inkomstregelns utlösning, inte kan ge jordbruket den avsedda inkomstkompensationen.

Många olika faktorer torde ha inverkat till den för jordbruket ogynnsamma utvecklingen. Olika åtgärder under regleringsåret 1961/62 har varit föremål för diskussion, i många fall stark kritik.

Interpellation ang. inkomst- och kostnadsutvecklingen inom jordbruket, m. m.

För fodersåden exempelvis har riksdagen förordat stödköp och lagring. Under regleringsåret har enligt uppgift fram till mars månad exporterats cirka 230 000 ton fodersäd. Denna export har erhållit bidrag från regleringskassorna med 35 milj. kronor, dvs. med cirka 15 öre per kg. Under mars—april började tydligen viss brist på fodersäd uppstå. Införslavgifterna sänktes då och man började importera fodersäd. Priset på fodersäd noteras nu i slutet av maj i Malmö och Halmstad till 44—45 kronor per 100 kg, dvs. avsevärt högre än det ingångspris, som betalades till producenterna i höstas. Bland odlarna råder den uppfattningen, att det system som riksdagen förordat, dvs. stödköp och lagring, eventuellt utökat med möjligheter till belåning för odlarna, skulle kunnat medföra ett högre och rimligare pris till producenterna. Nu har ersättningen för arbetet med fodersädsodlingen blivit mycket låg. Enligt uppgift föreslog jordbrukets förhandlingsdelegation ett betydligt högre pris för fodersåden än det som sedan fastställdes av regeringen. Man anser även, att ett mer rättvisande pris till fodersädsodlarna skulle ha dämpat den överproduktion av fläsk, som nu trycker marknaden och som vid export orsakar stora förluster. Här har även andra åtgärder efterlysts av sådan karaktär, att de ej skulle belasta de områden, som redan avpassat fläskproduktionen efter konsumtionsbehovet.

En faktor som också diskuterats i sammanhanget är det s. k. Kungälvsvalet med Danmark. Enligt detsamma skall de danska producenterna inom ramen för det faktiska konsumtionsutrymmet ges möjlighet att bevara sin marknad i Sverige för varor av intresse för det danska jordbruket. Härvid förutsattes emellertid, att import till vårt land skulle ske endast i den mån det förelåg behov av sådan import. Det skulle enligt min mening vara önskvärt, att jordbruksministern lämnade en redogörelse för huruvida införseln av jordbrukspro-

dukter från Danmark skett i överensstämmelse med dessa förutsättningar. Detta gäller inte minst med avseende på smörpriset, som inte alltid kunnat hållas över den nedre prisgränsen och f. n. ligger under denna gräns. De åtgärder som vidtagits har inte varit tillräckliga för uppnående av det i riksdagsbeslutet klart uttalade syftet, att priset inte får tillåtas understiga den nedre prisgränsen.

Genomförda höjningar av k-mjölkspriset i partihandelsledet har — i år liksom tidigare — i väsentlig mån berott på inkomstregelns utlösning. Syftet har sålunda varit, att producenterna skulle få en inkomstkompensation för de lönehöjningar, som kommit jämförelsegrupperna till godo. Det har emellertid konstaterats, att prisförbättringarna till mycket ringa del kommit producenterna till del. Däremot har hos konsumenterna vid varje tillfälle förmärkts ett visst köpmotstånd. Detta kan givetvis förväntas öka ju högre k-mjölkspriset blir. Genom kliringsystemet används minst en femtedel av k-mjölkspriset till stöd åt smörproduktionen. Barnfamiljerna, som i större utsträckning än andra är beroende av konsumtionsmjölken, får på detta sätt bära större del av kostnaderna än andra. Det kan även befaras, att konsumtionsinriktningen genom denna utveckling ändras till nackdel för livsmedelsproduktionen. Minskad konsumtionsmjölksförsäljning och därmed ökad smörproduktion medför ju också, att avräkningspriserna till producenterna försämras ytterligare.

Det måste i sammanhanget ifrågasättas om en produkt som mjölken, vilken intar en nyckelställning i jordbruksregleringen, skall vara belastad med omsättningsskatt. Av det pris, som nu uttages på k-mjölken i Stockholm, utgör omsättningsskatten cirka 7 öre per liter. Självfallet måste detta påverka konsumtionen. Även övriga mejeriprodukter har en så betydelsefull ställning inom folkförsörjningen och jordbruksregle-

Interpellation ang. inkomst- och kostnadsutvecklingen inom jordbruket, m. m.

ringen, att det bör övervägas om inte omsättningsskatten på dem antingen bör avskaffas eller på något sätt återföras till producenterna och konsumenterna.

För jordbruk med anställd arbetskraft torde priserna på brödsäd ha stor betydelse för täckande av inträffade kostnadsökningar. Regelutlösningar under löpande regleringsår medger emellertid ingen förbättring för producenterna, eftersom skörden redan är såld till det lägre pris, som tidigare satts. Täckning av ökade kostnader kan alltså inte uppnås den vägen. I år har ju lönekostnadsökningen blivit särskilt stor. Det borde då enligt min mening vara såväl motiverat som möjligt att tillföra jordbruket en tilläggsbetalning för den levererade brödsäden. Med den rationaliseringsgrad, som kännetecknar förädlingsledet, bör detta kunna ske utan att brödpriset fördenskull behöver stiga.

Kostnadsutvecklingen har såsom jag framhållit blivit ogynnsam för jordbruket. Årets avtalsrörelse har utmynnat i förhållandevis kraftigare löneökningar för låglönegrupperna. Detta är givetvis en önskvärd utveckling. Då den anställda arbetskraften inom såväl jordbruket som den till jordbruket anknutna livsmedelsindustrien tillhör dessa kategorier, har jordbruket emellertid härigenom fått en särskilt hård belastning. Dessa kostnadsökningar, som jordbruket inte kan få tillfredsställande täckning för enligt gällande system, minskar givetvis förutsättningarna för att inkomstklyftan under sexårsperioden skall kunna utjämnas genom den s. k. rationaliseringsvinsten. I verkligheten torde en väsentlig del av den inkomst-kompensation, som jordbruket nu skulle tillföras, tas i anspråk för dessa kostnadsökningar.

Det måste betecknas som anmärkningsvärt, att man nu vid mitten av sexårsperioden ännu inte gjort någon mera ingående undersökning för bedömning av huruvida inkomst- och kostnadsutvecklingen inom jordbruket

fortskridit på sådant sätt, att den jordbrukspolitiska målsättningen kan förverkligas under perioden på sätt som riksdagen åsyftat vid sitt beslut 1959. Ett visst material finns dock redan nu tillgängligt, vilket torde kunna sammanställas till underlag för en förhållandevis säker bedömning av utvecklingen. Det gäller i första hand den jordbruks-ekonomiska undersökningen. Resultatet av denna undersökning för år 1960 torde nu åtminstone i viss utsträckning kunna utnyttjas. Med annat kompletterande material, exempelvis deklara-tionsundersökningarna, bör en förhållandevis säker bedömning kunna göras beträffande jordbrukets inkomst- och kostnadsutveckling under sexårsperiodens inledningsskede. Det framstår som angeläget, att nu vid mitten av avtalsperioden en så exakt bedömning som möjligt göres beträffande möjligheterna att under perioden förverkliga den jordbrukspolitiska målsättningen på sätt som riksdagen avsett med sitt beslut. I sammanhanget vill jag också understryka angelägenheten av att materialet från den jordbruksekonomiska undersökningen kommer fram snabbare än vad hittills skett.

Den inkomsteftersläpning, som under de senaste åren gällt för jordbruksproduktionen, har för många jordbruk i viss mån kunnat kompenseras genom inkomster från skogsbruket. Men även på detta område ter sig utsikterna nu för de närmaste åren mörka. Skogsindustrien har för närvarande överkapacitet. Situationen är densamma i andra exportländer på området, såsom Finland, Kanada, USA och Tyskland. Man måste räkna med att denna överkapacitet kommer att stiga ytterligare under de närmaste åren. Trots de produktionsinskränkningar som skett har man för närvarande en viss överproduktion. Man måste befara ett starkt prisfall på såväl råvaran som den färdiga produkten. För skogsbruket skulle detta innebära, att rotnettot sjunker eller kanske

Interpellation ang. inkomst- och kostnadsutvecklingen inom jordbruket, m. m.

helt försvinner. Den inkomstutfyllnad, som jordbruket fått den vägen, skulle alltså upphöra. Den befarade krisen medför givetvis risker för minskad sylvärdighet i såväl skogsbruket som skogsindustrierna.

Å andra sidan kan överkapaciteten beträffande skogsproduktionen bedömas vara av helt övergående natur. Det kan förutsättas, att konsumtionsökningen inom några år kommit upp i nivå med produktionskapaciteten. Det synes därför angeläget, att strävandena med sikte härpå inriktas på att förhindra en tillfällig avsättningskris och därmed förenade prisfall, som skulle skada inte endast skogsbruket och skogsindustrien utan hela vår export. Det synes mig nödvändigt, att i samverkan med övriga exportländer på området produktionen tills vidare inskränkes så långt det kan vara möjligt. Men samtidigt måste emellertid produktionen öka sin lagerhållning ytterligare. För det enskilda skogsbrukets vidkommande bör man kunna tänka sig att skogsposter säljes mot förskottsbetalning och avverkas först vid senare tillfälle. Förutsättningen för en ökad lagerhållning och för en förskottslikvidering är emellertid, att rörelsekrediter kan ställas till förfogande i erforderlig utsträckning och på rimliga villkor. Även om dessa frågor i väsentlig mån berör ett annat departement än jordbruksdepartementet, har de dock ett nära samband med jordbruksfrågan i dess helhet. Det är därför önskvärt att jordbruksministern vid en bedömning av jordbruksfrågorna även tar upp dessa frågor rörande skogsbruket till belysning.

Med stöd av vad jag här har anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet ställa följande frågor inför innevarande riksdags höstsession:

Vill herr statsrådet lämna innevarande års höstriksdag en redogörelse för hur inkomst- och kostnadsutvecklingen varit inom jordbruket hittills under sex-

årsperioden, särskilt med avseende på de förhållanden som berörts i interpellationen, och i samband därmed en bedömning av i vilken mån den jordbrukspolitiska målsättningen kan förutsättas bli förverkligad under avtalsperioden på sätt som riksdagen avsett?

Vill herr statsrådet, om bedömningen ger vid handen att den jordbrukspolitiska målsättningen inte torde kunna uppnås, redogöra för de åtgärder, som regeringen vid höstriksdagens början vidtagit eller planerar för underlättande av målsättningens uppnående?

Är herr statsrådet villig medverka till att materialet från den jordbruksekonomiska undersökningen i fortsättningen kan bearbetas snabbare än vad hittills skett?

Vill herr statsrådet i sammanhanget även lämna kammaren en redogörelse för regeringens syn på skogskonjunkturutvecklingen och därvid bl. a. på möjligheterna att tillgodose skogsbruket och skogsindustrien med erforderliga rörelsekrediter för lagerhållning och förskottslikvidering?

Vill statsrådet vidare redogöra för tillämpningen och utfallet av Kungälvsvavtalet?

Denna anhållan bordlades.

§ 22

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1962/63 till stöd åt konstnärlig, litterär och musikalisk verksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunal-skattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1962/63;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1962/63

till avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statstjänstemännens löner under åren 1962 och 1963 m. m.;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken;

nr 343, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62;

nr 344, angående statsregleringen för budgetåret 1962/63; och

nr 345, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1962/63;

från bankoutskottet:

nr 346, angående regleringen för budgetåret 1962/63 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

från första lagutskottet:

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med förbud i vissa fall mot rundradiosändning på öppna havet m. m.;

från andra lagutskottet:

nr 333, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition rörande ratifikation av Internationella arbetsorganisationens konvention (nr 100) angående lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

från jordbruksutskottet:

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.; och

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av viss häradsjord, m. m.; samt

från särskilda utskottet:

nr 334, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skollag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till sjukvårdslag; och

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i arbetarskyddslagen den 3 januari 1949 (nr 1).

Härefter anmäldes och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 350, till Konungen i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående äganderättsutredning, lagfart och sammanläggning av fastigheter i vissa fall i Kopparbergs län, dels ock i ämnet väckta motioner.

Slutligen anmäldes och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1961 och 1962 vid dess trettonde ordinarie möte fattade beslut;

nr 351, i anledning av motion angående de svenska territorialvattens- och fiskegränsernas sträckning;

nr 352, i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen med redogörelse för Nordiska rådets tionde session, dels motioner väckta i anslutning härtill;

nr 353, i anledning av motioner om avgivande av viss förklaring rörande den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av samarbetsöverenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige; och

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition dels med förslag till lag om särskilda förmåner för vissa internationella organisationer m. m., dels ock angående godkännande av det fjärde tilläggsprotokollet till den allmänna överenskommelsen rörande Europarådets privilegier och immunitet.

Inför vårsessionens avslutning

§ 23

Justerades protokollsutdrag.

§ 24

Herr TALMANNEN yttrade:

Till morgondagens plenum återstår inga andra ärenden än ett antal interpellationssvar. Dagens sammanträde är alltså kammarens sista arbetsplenum under innevarande session.

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att riksdagens höstsession kommer att taga sin början tisdagen den 16 oktober, då kammaren sammanträder kl. 14.00. Kallelse kommer att ske på sedvanligt sätt genom annonsering och tillkännagivande i radio.

§ 25

Inför vårsessionens avslutning

Herr TALMANNEN anförde:

Ärade kammarledamöter! Den vårsession vi nu går att avsluta har varit sina föregångare lik på det sättet, att den inneburit mycket arbete och att detta i alltför stor utsträckning blivit koncentrerat till sessionens slutskede. En betydande ärendeanhopning i maj månad innebär självfallet olägenheter, som dock svårligen synes kunna undvikas hur noggrant man än söker planera riksdagsarbetet. För övrigt torde vi alla känna stor tillfredsställelse över huvudanledningarna till de senaste vec-

kornas hårda arbetsbelastning, nämligen de viktiga besluten rörande socialförsäkringen och den nya grundskolan. Reformeringen av socialförsäkringen kommer att skapa ökad trygghet för våra gamla, för mödrarna och barnfamiljerna samt för de handikappade. Vi hoppas att den nioåriga obligatoriska skolan inte bara skall ge våra ungdomar de kunskaper och färdigheter, som det moderna och alltmer komplicerade samhället utan tvivel kräver, utan också skall kunna skänka deras liv ett rikare innehåll och därmed främja deras utveckling till harmoniska människor.

Jag tackar kammarens ärade ledamöter för gjorda insatser i riksdagsarbetet och för visat förtroende. Till herrar vice talmän framför jag ett tack för gott samarbete och god hjälp. Jag tackar också vår sekreterare för värdefullt bistånd och för det utomordentliga sätt, på vilket han alltid fullgjort sina åligganden. Även till kammarens kanslipersonal och vaktmästarkår framför jag vår tacksamhet.

Jag önskar kammarens ärade ledamöter och givetvis också våra tjänstemän en god och angenäm sommar och uttalar förhoppningen att vi med förnyade krafter skall få mötas till höstens arbete.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.29.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 30 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 24 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. undersökning av vissa karameller innehållande alkohol

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Storfors har i en interpellation till handelsministern ställt vissa frågor rörande försäljningen och konsumtionen av alkoholhaltiga karameller. Sedan interpellationen överlämnats till mig, får jag svara följande.

De av herr Andersson åsyftade karamellerna innehåller, räknat i ren alkohol, bara ca en fjärdedels milliliter per karamell. I 30 karameller — som sammanlagt kostar mellan 4 och 5 kronor — finns det alltså inte mer alkohol än i en vanlig flaska lättöl.

Någon anledning antaga att konsumtionen av dessa karameller bland ungdomar — den synes för övrigt vara obetydlig — skulle innebära en fara för tillvänjning till alkoholbruk torde inte finnas. Och jag har inte för avsikt att vidtaga några åtgärder för närmare undersökning av karamellförtäringens verkningar. Inte heller är jag beredd att överväga införande av försäljningsförbud. Jag vill även erinra om att kontrollstyrelsen redan har författningsenlig skyldighet att övervaka försäljningen av karameller av förevarande typ liksom av andra alkoholhaltiga preparat och att styrelsen också har befogenhet att förbjuda sådan försäljning.

Med det anförda, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr ANDERSSON i Storfors (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation. Efter beskedet om karamellernas låga alkoholhalt verkar kanske mina frågor bagatellartade. Jag vill därför förklara varför interpellationen kom till.

Vid Värmlands nykterhetsvänners länsförbunds halvårsmöte öppnade förbundets ordförande med följande ord:

»Orosmolnen hopar sig vid horisonten, det synes pågå en strävan att alkoholisera vårt land. Här önskar man ge ungdomen en ny inkörspport till alkoholvanor genom försäljning av alkoholhaltig cider, och inte ens barnen går fria — i stora annonser reklameras karameller, som innehåller alkohol.»

För det andra hände mig själv följande:

I en affär här i staden erbjöds jag att köpa karamellerna. Bitrådet bjöd ut dem med följande ord: »Om herrn skall köpa något stimulerande, så köp en tub LYS. Karamellerna har en hög alkoholhalt för våra förhållanden. Direktör Älmeby vill sälja dem endast på systemet, men än får vi ha dem för försäljning i butikerna. Vår försäljning är mycket stor bland ungdomen.»

För det tredje återfanns i Aftonbladet följande att läsa för någon månad sedan. Jag citerar:

»Polisen i Trosa åkte på en s. k. karamell, när man i lördags grep en verkstadsarbetare som misstänkt för rattfylleri. Mannen doftade sprit och fick

Svar på interpellation ang. begränsning av tobaksreklamen

blåsa i en alkoholtest. Ampullen i munstycket färgades grön, ett klart bevis för att mannen smakat sprit. Men polisen måste ändå släppa honom.

Verkstadsarbetaren berättar själv för Aftonbladet:

Jag hade registrerat min bil och var inne hos polisen med papperen. När allt var klart gick jag ut och satte mig i bilen. Plötsligt kom två polismän utrusande och bad mig följa med in tillbaka på stationen.

— Ni luktar sprit, sa man.

Jag fick blåsa i alkoholtesten och det blev alldeles grönt.

— Det måste bli blodprov här, ni är misstänkt för rattfylleri, sa polisen.

Verkstadsarbetaren halade då fram en förpackning av den nya spritkaramellen »LYS» och sa:

— Jag har ätit tre, fyra stycken av de här, det är därför jag luktar sprit.»

Ja, dessa tre aktstycken var anledningen till min interpellation.

Dagens besked om karamellernas låga alkoholhalt innebär ett lugnande besked för alla dem som tidigare haft en annan uppfattning.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret, som för mig är fullt tillfredsställande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. begränsning av tobaksreklamen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har i en interpellation till inrikesministern frågat, om något initiativ är att vänta i syfte att förhindra tobaksreklam i form av film och i tidningar som läses företrädesvis av ungdom. Sedan interpellationen överlämnats till mig, får jag svara följande.

I fråga om handeln med tobaksvaror är konkurrensen numera helt fri här i landet, inte bara olika försäljare emellan utan även mellan Svenska tobaksaktiebolaget och utländska företag. Under sådana omständigheter finns det uppenbarligen — såsom jag också framhöll förra året i ett interpellations-svar i första kammaren — inte förutsättningar för att åstadkomma en begränsning av reklamen. Det kan i sammanhanget noteras att ett frivilligt reklamstopp för cigaretter genomfördes för några år sedan men att de utländska tillverkarna efter kort tid återupptog reklamen i full utsträckning. Och ett ensidigt reklamstopp från tobaksbolagets sida kan inte gärna komma i fråga med hänsyn till konkurrensen från utlandet. Det kan påpekas att de utländska tillverkarna, vilkas varor representerar omkring 10 procent av tobaksförsäljningen i landet, lägger ned inemot dubbelt så mycket på sin reklam som tobaksbolaget på sin.

Med anledning av vad herr Nilsson i interpellationen anfört rörande den överenskommelse, som i Danmark träffats om inskränkning i cigarettreklamen, vill jag endast framhålla att förutsättningarna för en sådan överenskommelse är helt andra i Danmark än i vårt land. Där förekommer nämligen praktiskt taget inte någon import till följd av det höga tullskydd den inhemska tillverkningen åtnjuter.

Av vad jag nu sagt torde framgå att något initiativ till åtgärder mot tobaksreklamen inte är att vänta från min sida.

Härmed anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag får tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret på min interpellation. Jag riktade den till inrikesministern, efter-

Svar på interpellation ang. LKAB:s medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

som det inom regeringen är han som handlägger frågor rörande hälso- och sjukvården, och jag anser faktiskt att tobaksrökningen och de problem som sammanhänger med denna främst är hälsoproblem. Den vetenskapliga forskningen tycks bli alltmera enig om att det råder ett uppenbart samband mellan tobaksrökning och vissa sjukdomar, främst då cancer i svalget och i lungorna. Även andra luftföroreningar har naturligtvis inflytande på de sjukdomar det här är fråga om, men det samband som har påvisats mellan tobaksrökningen och cancer i svalg och lungor är ju helt uppenbart.

I USA förberedes enligt uppgifter i tidningspressen vissa åtgärder mot tobaksrökning. Där är konsumtionen större, och de sjukdomar som uppträder i samband med tobaksrökningen är också flera gånger vanligare i USA än här. Man har där tagit upp tanken på att tobaken på grund av sin hälsovådlighet i reklamen bör sammankopplas med varudeklaration, där det utsägs vad tobaken innehåller.

Finansministern påpekade i sitt svar att den inskränkning av cigarettreklamen som infördes för några år sedan blev misslyckad. Utländska tillverkare bröt mot överenskommelsen. Det tycks som om dessa dåliga erfarenheter har avskräckt finansministern från att nu försöka vidtaga någon åtgärd.

Jag tror emellertid att det vore värt ett försök att resonera med vederbörande försäljare, tillverkare och importörer om den relativt begränsade sektorn, som jag har berört i min interpellation, om att inte göra reklam för tobaksvaror i filmer och tidningar som företrädesvis intresserar barn och ungdom. Jag tror att motiven är så starka att vederbörande skulle låta sig påverkas. Jag tror också att det skulle vara möjligt att skapa en opinion inom landet mot reklam av detta slag.

I detta sammanhang vill jag också peka på den tobaksreklam som förekom-

mer i tunnelbanestationer, spårvagnar och bussar, som stat och kommuner i stor utsträckning äger.

Nu anser inte finansministern att någon åtgärd är möjlig på grund av att situationen här i Sverige är betydligt mer ogynnsam för åtgärder än i Danmark. Men jag hoppas att finansministern är beredd att medverka den dag situationen kan befinnas mer gynnsam och att det eventuella skattebortfall, som kan bli följden av åtgärder mot tobakskonsumtionen, inte skall avskräcka honom från åtgärder, i varje fall när det gäller att skydda barn och ungdom.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. LKAB:s medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Holmberg till mig ställt vissa frågor i anledning av LKAB:s medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen. Till svar på interpellationen får jag anföra följande.

Alltsedan bolagets tillkomst har LKAB tillhört Svenska arbetsgivareföreningen. Under större delen av denna period var TGO hälftendelägare i företaget. Någon förändring i fråga om medlemskapet har inte inträffat sedan staten 1957 inlöst huvuddelen av TGO:s aktier i bolaget.

Beträffande LKAB:s anläggningar i Norge har LKAB:s avtalsfrågor handlagts av den Norska arbetsgivareföreningen, vilket från LKAB:s synpunkter inneburit vissa fördelar.

Det bör erinras om att LKAB:s medlemskap i SAF inte hindrat att bolaget uppvisar de för de anställda gynnsammaste löne- och anställningsvillkoren inom branschen. Några önskemål om

Svar på interpellation ang. LKAB:s medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

ett eventuellt utträde från bolagets sida ur SAF har inte framställts av Gruvindustriarbetareförbundet. Företagets ledning har givit uttryck för uppfattningen att medlemskapet i SAF innebär fördelar för företaget av bl. a. följande skäl.

Om LKAB skulle stå utanför SAF skulle bolaget för handläggning av arbetsmarknadsfrågor få bygga upp en egen organisation, vilken inte skulle kunna ge den allsidiga statistik och annan service som erfordras för behandlingen av förhandlingsfrågorna och som SAF för närvarande tillhandahåller.

Utöver service vid de årligen återkommande avtalsförhandlingarna med tjänstemän och arbetare lämnar SAF upplysningar och råd i under året uppkommande frågor rörande avtalstolkning, ekonomi, lönestatistik, arbetsteknik och industrihälsövård. SAF:s och dess förbunds utbildningsverksamhet täcker en inte oväsentlig del av bolagets behov av central utbildningsservice i fråga om företags- och personalledning, arbetsstudier, arbetsledarutbildning m. m. Upplysningar och råd lämnas även beträffande företagsnämnder, arbetarskydd och yrkesutbildning.

Av vad ovan anförts framgår att LKAB anser det förenat med vissa fördelar att bibehålla medlemskap i SAF. Även om de statliga företagen enligt tidigare regeringsbeslut lämpligen ansetts böra ha en helt fristående ställning i förhållande till SAF har, bl. a. på grund av LKAB:s speciella karaktär, en lång tids medlemskap i SAF och en verksamhet som omfattar arbetsvillkoren även utanför vårt lands gränser, frågan om utträde icke aktualiserats. Med bibehållande av sin principiella uppfattning i själva sakfrågan avser regeringen icke för närvarande att vidtaga några åtgärder i den av interpellanten ställda frågan.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Ur en synpunkt finns det särskild anledning att tacka finansministern för beskedet om förhållandet mellan LKAB och Arbetsgivareföreningen. Jag tänker då på hans erinran om att det t. o. m. finns ett regeringsbeslut om att statliga företag helst bör hålla sig borta från SAF. Finansministern förklarade också att detta fortfarande är regeringens principiella uppfattning; och hans ståndpunkt, att det »icke för närvarande» kommer att göras något regeringsingripande i denna fråga, måste väl tolkas som en anvisning till bolagets styrelse att se till att det blir överensstämmelse mellan principer och praktik inom statsföretagen.

För min del anser jag detta vara angeläget även därför att statsdriften inte skall bli komprometterad. Det förekommer som bekant en mycket intensiv propaganda från borgerligt håll, som går ut på att det ur arbetarnas synpunkt inte blir någon ändring om staten etablerar sig som arbetsgivare. Att det blivit en oerhörd skillnad framgår dock av vad som skett i Norrbotten, där det tidigare privatkapitalistiska vanstyret även i fråga om gruvdriften har ersatts med en bättre ordning.

Men just därför att vi äntligen kommit in på rätt väg är det så orimligt och onödigt att ge vatten på borgarpropagandans kvarn genom att upprätthålla anslutningen till SAF. Därigenom har också det statliga företaget förpliktat sig att delta i kampåtgärder som riktar sig mot arbetarna även i privatkapitalistiska företag t. ex. vid lockouter för att slå ned fackföreningarnas krav på bättre löner och arbetsförhållanden. Indirekt används också stora belopp av skattebetalarnas pengar för att finansiera privatkapitalisternas verksamhet av detta slag. I det sammanhanget beklagar jag att finansministern inte har svarat någonting alls på den ena av mina frågor, nämligen om hur stora belopp staten satsar för att de privata arbets-

Svar på interpellation ang. LKAB:s medlemskap i Svenska arbetsgivareföreningen

givarerna skall få bästa möjliga förutsättningar för sin kamp via SAF mot fackföreningsrörelsens medlemmar. Allt tyder på att det rör sig om mycket stora belopp, säkert åtskilligt mer än vad som behövs för att LKAB skall få den hjälp med statistik och avtalstolkning, som tycks vara den enda ursäkt som finansministern har att anföra.

När också förhållandena inom industrihälsovården räknas in som ett resultat av att LKAB tillhör SAF, blir jag än mer förvånad. Inte minst genom riksdagsdiskussionerna i år med anledning av de kommunistiska motionerna om industrihälsovården har det ju klarlagts, att de privatkapitalister som bestämmer inom SAF är värsta hindret för att lösa industrihälsovårdens problem. Jag vet att det i vissa hänseenden är bättre hos LKAB än inom privatkapitalistiska företag. Men det beror ju inte på att det statliga företaget fått några impulser från SAF. Tvärtom är det alldeles tydligt att arbetaropinionen vid Norrbottensgruvorna har pressat fram sådana förbättringar i strid mot den allmänna attityden hos SAF. För övrigt vill jag erinra om att kritiken mot missförhållandena i fråga om industrihälsovården gällde bl. a. silikosrisken vid gruvorna, där det är ungefär lika dåligt ställt vid de statliga företagen som på annat håll.

I min interpellation har jag inte nämnt något om lönefrågorna, men när finansministern tar upp även den saken som ett exempel på hur oförargligt det är att statsföretaget tillhör SAF, måste jag göra några korta erinringar. I Norrbotten har det i år varit särskilt intensiva debatter om lönepolitiken. Detta har framför allt gällt de tre huvudgrupperna av löneanställda i vårt län: gruvarbetarna, skogsarbetarna och de som är anställda i statliga och kommunala företag. Vad vårt län beträffar är det alltså i samtliga fall frågan om arbetare som i huvudsak har staten som arbetsgivare. Det torde vara svårt för att inte säga omöjligt för finansministern att

leta upp någon större grupp i Norrbotten, som tycker att statsmakterna har infriat de förväntningar som arbetarna har ställt på den s. k. mönsterarbetsgivaren.

Vad statstjänarna beträffar fick arbetaropinionen sitt uttryck i gårdagens riksdagsdebatt, där de kommunistiska talarna representerade en mening som är helt förhärskande bland arbetarna i Norrbotten och uppenbarligen bland statstjänarna över huvud taget. I fråga om skogsarbetarna är det likadant. Jag har som bekant också riktat en fråga till regeringen rörande domänverkets roll i sådana sammanhang men inte fått något svar. Det hade säkert varit nyttigt om denna fråga också hade kunnat behandlas i detta sammanhang. Vad gruvarbetarna beträffar är det verkligen stor anledning att diskutera deras lönefrågor även i samband med frågan om LKAB:s medlemskap i SAF.

En tid befann sig de norrbottniska gruvarbetarna i toppen av lönestatistiken i vårt land. Det var efter den stora kraftmätningen i gruvorna 1927. Jag skall inte gå in på detaljerna men resultatet var följande:

Fackföreningsrörelsen tvingade som bekant gruvbolaget att gå med på att med retroaktiv verkan upphäva det beslut om lönesänkning som genomförts tidigare. Dessutom höjdes lönerna med ända upp till 50 procent för vissa gruvarbetargrupper. Allt detta hände samtidigt som fackföreningarna framtvungade en brytning mellan LKAB och Arbetsgivareföreningen. Det är alltså inte riktigt vad som det står i interpellationssvaret om att »LKAB alltsedan bolagets tillkomst har tillhört Svenska arbetsgivareföreningen». Under en period hade arbetare tvingat LKAB att lämna Arbetsgivareföreningen, och detta fick, som jag har sagt, mycket stor betydelse även för gruvarbetarnas lönekamp. Andra faktorer medverkade naturligtvis också, framför allt arbetarnas goda organisation och kampvilja. Men det är typiskt

Svar på interpellation ang. cancerforskningens ekonomiska resurser

att gruvarbetarna sammankopplade sin lönekamp med kravet att LKAB skulle utträda ur Arbetsgivareföreningen — och de lyckades också genomdriva detta krav.

På något ställe i interpellationssvaret står att det inte har förspotts något intresse från Gruvarbetareförbundet förutträde ur SAF. Men ovannämnda exempel på hur arbetarna drev ut LKAB ur Arbetsgivareföreningen — det skedde med hela Gruvarbetareförbundets och självfallet också med förbundsstyrelsens stöd — visar att finansministerns påstående inte är riktigt.

Det är för övrigt endast en vecka sedan förbundets största avdelning, avdelning 12 i Kiruna, gjorde ett uttalande — jag förmodar att det kommer, om det inte redan kommit, till regeringen — med krav om att LKAB skall utträda ur Arbetsgivareföreningen.

Beträffande påståendet om de goda lönerna i gruvorna vill jag erinra om att detta inte är annat än en myt. Många hundra gruvarbetare har nämligen under 12 000 kronor i årsinkomst. Det finns naturligtvis åtskilliga som också tjänar mera, men för att rätt skall vara rätt och framför allt för att inte Arbetsgivareföreningen skall uppbära något beröm för förhållandena i fråga om löneläget bland gruvarbetarna har jag också velat anföra detta.

Som jag inledningsvis sade tycker jag emellertid att svaret är positivt i den meningen, att finansministern erinrat om det gamla regeringsbeslutet att statsföretag helst bör hålla sig borta från SAF, och jag antar att detta beslut, när vi nu har ett ganska starkt arbetarinslag även inom LKAB:s styrelse, kommer att lösa till efterrättelse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. cancerforskningens ekonomiska resurser

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Alemyr har i en interpellation frågat, om jag vill lämna en redogörelse för vilka ekonomiska resurser som står till cancerforskningens förfogande och samtidigt uttala min uppfattning om huruvida dessa resurser kan anses tillfredsställande.

Härpå får jag svara följande.

Att få ett grepp om de totala resurser, som står till en viss forskningsgrens förfogande, är ofta utomordentligt svårt. Cancerforskningen koncentreras till cellen och dess funktioner och berör därmed grundläggande naturvetenskapliga frågeställningar av olika slag. En väsentlig del av den grundforskning, som bedrivs vid de medicinska fakulteternas teoretiska institutioner och vid de naturvetenskapliga fakulteterna inom ämnen som t. ex. fysiologi, genetik, cellforskning, mikrobiologi och biokemi, ägnas problem som är av avgörande betydelse för klinisk forskning och sjukvård på detta område. Statsmakterna har sökt att stimulera cancerforskningen, bl. a. genom att inrätta professurer eller laboraturer i ämnen som radioterapi och radiofysik eller genom att inrätta personliga professurer för forskare som gjort eminenta insatser inom forskningen på området — som exempel kan nämnas professor Georg Kleins tumörbiologiska forskning vid karolinska institutet eller professor Albert Levans kromosomala cancerforskning vid universitetet i Lund. Därför förekommer en inte oväsentlig klinisk cancerforskning inom en rad medicinska discipliner. Denna forskning bedrivs främst vid undervisningssjukhusens kliniker men torde även förekomma vid övriga sjukhus — då framför allt i form av sammanställning av olika kliniska data.

Med hänsyn till svårigheten att avgränsa begreppet cancerforskning är det vanskligt att ens approximativt ange den totala forskningsvolymen eller de

Svar på interpellation ang. cancerforskningens ekonomiska resurser

totala resurser, som i dag står till denna forsknings förfogande. Det är därför viktigt, att man gör klart för sig att de siffror, som går att få fram rörande anslag till cancerforskning i vårt land, inte utgör hela sanningen. De ger endast en föreställning om storleken av de anslag som under en viss tidrymd ställts till olika forskares förfogande för speciella cancerforskningsändamål vid sidan av de ordinarie resurser, som finns vid framför allt universitetsinstitutioner och universitetskliniker. De flesta av dessa särskilda anslag delas ut av Riksföreningen mot cancer, vars fonder ursprungligen tillkom för ungefär tio år sedan genom en stor insamlingsaktion, som vände sig till allmänheten och som inbringade närmare 13 miljoner kronor, samt genom ett statligt bidrag om 10 miljoner kronor. Ett av föreningens ändamål är att stödja, organisera och samordna cancerforskningen. Föreningens forskningsnämnd fungerar i realiteten som ett forskningsråd på detta område och avlastar härigenom till en icke oväsentlig del såväl statens medicinska som statens naturvetenskapliga forskningsråd, med vilka föreningen för övrigt samarbetar intimt framför allt när det gäller anslag till vissa grundforskningsprojekt. Under år 1961 delade riksföreningen ut anslag till olika cancerforskningsändamål om sammanlagt ca 2 650 000 kronor. Av medicinska och naturvetenskapliga forskningsråden utdelades anslag till forskning med direkt inriktning på cancerproblem om sammanlagt omkring 160 000 kronor, medan olika enskilda forskningsfonder under samma år anslog totalt nära 1 800 000 kronor. Vidare anslogs under budgetåret 1960/61 ett belopp av i runt tal 1 700 000 kronor till svenska cancerforskare från amerikanskt håll. De totala ekonomiska resurser, som i form av särskilda forskningsanslag ställdes till cancerforskningens förfogande förra året, torde således kunna uppskattas till ett belopp av över 6 miljoner kronor,

vilket kom omkring 120 olika forskare till godo. I stort sett torde resurser av samma storleksordning stå till förfogande även i år.

Detta för mig till den andra delen av herr Alemyrs fråga, nämligen huruvida cancerforskningens ekonomiska resurser kan anses tillfredsställande. Även det är en fråga, som inte kan besvaras entydigt. Om forskningsresurserna för ett visst projekt eller inom ett visst ämne är tillfredsställande eller ej, kan ju inte bedömas med full säkerhet, om man inte på förhand söker precisera de vetenskapliga resultat, som man vill uppnå med forskningen. Och en sådan preciserad målangivning varken kan eller bör ske på ett område av detta slag. Söker man ändå ge ett svar på den ställda frågan, måste en mängd olika omständigheter och faktorer beaktas, i första hand tillgången på personal. Helt allmänt vill jag just i detta sammanhang understryka, att det inte i och för sig är de finansiella resurserna, anslagsramen således, som avgör nivån eller standarden hos en viss forskningsgren, utan främst möjligheterna att genom kvalificerade och intresserade personer på bästa sätt förvalta och utnyttja givna resurser. Med vad jag nu har sagt, menar jag naturligtvis inte att svensk cancerforskning skulle löpa någon större risk att inte kunna ta till vara givna eller eventuellt utökade resurser — de stora framsteg och internationellt välkända resultat som uppnåtts under senare år talar däremot. Jag har endast velat antyda svårigheten för att inte säga omöjligheten att mera exakt bedöma om forskningsresurserna inom området är tillräckliga eller inte. Jag vill till sist endast konstatera, att det för statsmakternas del givetvis föreligger både ett mycket stort intresse och en allvarlig förpliktelse att stödja och stimulera cancerforskning i dess många former, framför allt genom att vid olika forskningscentra tillhandahålla och upprätthålla den fasta bas för forsk-

Svar på interpellation ang. cancerforskningens ekonomiska resurser

ningen utan vilken de rörliga forskningsanslagen skulle sakna förankring.

Därmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Alemyrs interpellation.

Vidare anförde:

Herr **ALEMYR** (s):

Herr talman! Jag är medveten om det omöjliga i att lämna ett entydigt svar på min interpellation om cancerforskningens resurser. Som framgår av svaret kan i betydande utsträckning grundforskningen vid de naturvetenskapliga och medicinska fakulteternas skilda institutioner ge viktiga rön i kampen mot cancer. Det torde icke vara möjligt att i förväg precisera vilka forskningsobjekt som direkt kan komma den kliniska forskningen och sjukvården till del.

Direkt till den målinriktade cancerforskningen ställes anslag till förfogande på skilda vägar. Sålunda lämnar staten bidrag vid sidan av privatpersoner och sammanslutningar, och ett betydande internationellt samarbete föreligger såväl genom utbyte av forskningsrön som i form av anslagsgivning till svensk forskning. Statsrådet meddelar att över 6 miljoner kronor under föregående år ur olika källor lämnades till omkring 120 forskare i Sverige.

Jag framställde min interpellation mot bakgrund av i pressen förekommande uppgifter att betydelsefull forskning i kampen mot cancer hämmas av otillräcklig penningtillgång bl. a. för inköp av apparatur. Interpellationssvaret torde genom hänvisning till de aktuella beloppen visa att den sålunda framförda kritiken varit oberättigad.

Inom hela den västerländska kulturkretsen tycks cancerskräcken bli allt påtagligare. Varje framgång i kampen mot cancer hälsas med oreserverad beundran och röner största publicitet.

Sveriges folk kommer självfallet inte att rygga tillbaka för någon ekonomisk uppoffring, om man därigenom kan besegra cancer. Jag tolkar interpellationssvaret så, att regeringen för sin del betraktar det som en förpliktelse att lämna allt det ekonomiska stöd som befines motiverat efter realistisk prövning. Jag hoppas att statsrådet delar min uppfattning att brist på pengar inte får hindra eljest motiverad och genom tillgång på personliga resurser möjlig forskning, som direkt eller indirekt kan komma kampen mot cancer till godo.

I övertygelse härom, herr talman, ber jag att få framföra mitt tack för interpellationssvaret.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet **EDENMAN**:

Herr talman! Jag vill precisera mitt svar på herr Alemyrs sista fråga så, att om förutsättningar i övrigt föreligger och om prognosen för ett speciellt forskningsprojekt av sakkunniga bedöms såsom god är jag förvissad om att medel för ändamålet inte kommer att saknas.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Föredrogs den av herr *Elmwall* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående inkomst- och kostnadsutvecklingen inom jordbruket, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 10.33.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 12 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 i riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att justering av kammarens protokoll för den 25 och den 26 nästlidne maj komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid följande ledamöter:

herr *Svensson* i Stenkyrka,
» *Carbell* och
» *Bengtson* i Solna.

Det vid kammarens sammanträde den 25 maj på förmiddagen förda protokollet upplästes för justering. Ordet begärdes därvid av

Herr **BENGTSON** i Solna (h), som yttrade:

Herr ordförande! Jag skulle vilja ha antecknat en liten sak i samband med protokollsjusteringen.

Jag har haft tillfälle att jämföra vad herr Hedlund muntligen yttrade i andra kammaren under skattedebatten den 25 maj med vad som återgivits i snabbprotokollen. Därvid har jag funnit att åtskilligt av vad som återfinnes i de skriftliga protokollen inte överensstämmer med min minnesbild av debatten

och inte heller med de stenografiska referaten. Orsaken härtill vill jag lämna därhän, men det är uppenbart att herr Hedlund har gjort icke obetydliga tilllägg och strykningar i de stenografiskt nedtecknade debattprotokollen. Detta gäller i första hand anförande nr 9, där herr Hedlund dels har skärpt och dels tunnat ut den politiska innebörden av sitt anförande på ett sätt som tydligen bättre överensstämmer med herr Hedlunds intentioner. Detsamma kan sägas om herr Hedlunds anförande nr 14.

Självfallet har jag ingenting att invända mot att man i de slutliga protokollen rättar till vissa skönhetsfel, men ändringarna får inte göras på sådant sätt att sakinnehållet kan ges en annan tolkning. Detta skulle ju kunna äventyra riksdagsmännens rätt att i fortsättningen få ändra i protokollen.

Vidare anfördes ej. Protokollet godkändes.

Härefter upplästes och godkändes protokollen för den 25 maj på eftermiddagen, för den 26 maj samt för detta sammanträde.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 21 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid vårsessionens slut återstode ojusterade och som icke justerats vid sammanträde den 12 innevarande juni, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå i kammarens konferensrum; och tillstädeskom därvid följande ledamöter:

fru *Torbrink*,
herr *Fredriksson* och
herr *Björkman*.

Protokollen för den 28, den 29 och den 30 nästlidne maj samt för detta sammanträde upplästes för justering och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Sune K. Johansson